

Bojové sporty na starověkých olympijských hrách

Bc. Cyril Kubát

**Příručka ke stejnojmenné přednášce v rámci Dne
latiny 2022**

Tato příručka je věnována všem milovníkům antických dějin a kultury, fanouškům bojových sportů, a především posluchačům mé přednášky v rámci Dne latiny 2022 na téma Bojové sporty na starověkých olympijských hrách. Necht' jsou následující léta klidnější!

Obsah:

1) Úvod.....	5
2) Bojové sporty u ostatních starověkých národů a v Řecku před OH	6
3) Bojové sporty v řecké mytologii.....	10
4) Bojové sporty v homérských eposech	14
5) Panhelénské hry a jiné antické sportovní svátky	18
6) Rozdíly mezi starořeckými bojovými sporty a jejich současnými protějšky.....	22
7) Starověké literární zdroje informací o bojových sportech.....	24
8) Zápas	38
9) Box	46
10) Pankration.....	53
11) Pořadí disciplín, styl turnaje	60
12) Trénink.....	62
13) Trenéři.....	67
14) Životospráva atletů – dieta, sex.....	69
15) Vítězství nebo smrt.....	72
16) Úplatky, podvody a pokuty na olympijském kolbišti.....	74
17) Nejlepší atlet – nejlepší voják?	76
18) Bojující filozofové.....	78
19) Atletické odbory	79
20) Bojové sporty na sklonku antiky a jejich vztah s křesťanstvím	80
21) Významní vítězové v bojových sportech na starověkých olympijských hrách.....	82
22) Seznam použitých odborných pojmů	111
23) Seznam bojových sportovců zmíněných v této práci	115
24) Seznam použité antické (primární) literatury	119
25) Seznam použité odborné (sekundární) literatury	121
26) Seznam použitých ilustrací a jejich zdroje.....	122

Úvod

Do roku 2021 se na novodobých letních olympijských hrách objevilo celkem šest bojových sportů (mluvíme-li jen o těch, kde se nepoužívá zbraň). Prvním z nich byl zápas řecko-římský (od her v roce 1896 v Athénách), následoval zápas ve volném stylu, box (obě disciplíny od her v roce 1904 v St. Louis), judo (od her v roce 1964 v Tokiu), taekwondo (od her v roce 2000 v Sydney) a nakonec karate (od her v roce 2021 v Tokiu). V červenci 2021 statusu olympijských disciplín dosáhly další tři bojové sporty (kickbox, muay thai a sambo), které se objeví nejdříve v roce 2028 na hrách v Los Angeles. Je tedy možné, že za šest let budeme moci sledovat olympijské turnaje v devíti bojových sportech.

Když do toho započítáme i bojové sporty, které se na olympijských hrách představily jen jako ukázkové (japonské budó na hrách v roce 1964 v Tokiu, islandský zápas glíma na hrách v roce 1912 ve Stockholmu, a francouzský kickbox savate na hrách v roce 1924 v Paříži), dojdeme k závěru, že během 125 let se na novodobých olympijských hrách představilo mnohem více bojových sportů než během necelých dvanácti set let starověkých olympijských her. Jistě za to může i fakt, že během několika posledních desetiletí zaznamenaly bojové sporty veliký nárůst popularity, za což mohou především filmy, seriály nebo videohry.

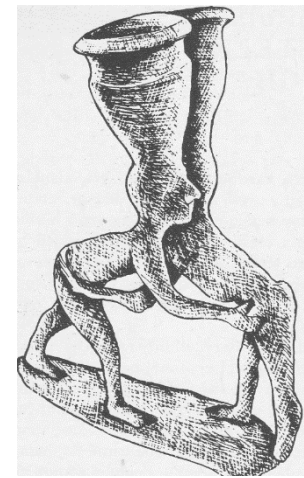
Na starověkých olympijských hrách se objevily celkem tři bojové sporty. Byl to zápas (řecky zvaný *palé*), box (řecky zvaný *pygmé*) a nakonec disciplína podobající se současným smíšeným bojovým uměním (neboli MMA), která nesla název pankration. Byly tyto disciplíny alespoň zčásti podobné jejich moderním protějškům? Připravovali se atleti na tehdejší turnaje stejným způsobem tréninku jako současní sportovci? A můžeme srovnávat výkony starověkých sportovců s těmi dnešními?

V této práci se seznámíme s řeckými bojovými sporty v mnoha ohledech. Budou zmíněny jejich mytologické a historické počátky, pravidla i společné (popř. rozdílné) znaky ve srovnání s jejich současnými ekvivalenty. Představíme si nejvýznamnější sportovní svátky starověkého Řecka (panhelénské hry) i další významné soutěže antického období. Seznámíme se se životospřávou starověkých atletů, jejich uplatněním ve vojenství, fenoménem sportovního profesionalismu nebo s tím, jak silná byla u starověkých sportovců touha zvítězit. Dále budou zmíněny zdroje informací na téma výše zmíněných bojových sportů, atletů a toho, jak na ně nahlížela tehdejší společnost. A na úplný závěr se seznámíme s neznámějšími, nejvýznamnější a nejzajímavějšími olympijskými zápasníky, boxery a pankratisty, o kterých se nám zachovaly informace.

Bojové sporty u ostatních starověkých národů a v Řecku před OH

Hned na začátku je třeba připomenout si jeden důležitý fakt. I když má řecká civilizace prastarou tradici (Řekové byli vlastně prvním evropským národem vůbec), ani zdaleka nebyla první. Už o několik set let dříve se na světové scéně objevily národy Blízkého východu (Sumerové, Akkadané, Babyloňané, Chetitě, Asyřané, Peršané a další), Egypta, Indie a Číny. I příslušníci těchto civilizací provozovali činnosti, které dnes označujeme jako sport (ačkoli oni sami pro ně neměli žádné souhrnné pojmenování¹). Mezi nimi nechyběly ani disciplíny, které se v pozměněné podobě později objevily i na olympijských hrách. Z bojových sportů jde o zápas a box, pankration byl sám o sobě řeckým unikátem².

Zápas je mnohde považován za nejstarší sport na světě³. Pravděpodobně jej znali a praktikovali už v pravěku, jak nám ukazují některé jeskynní malby (např. z francouzského Lascaux, které jsou staré 15 000 let), které zobrazují mimo jiné i postavy provozující zápas. Zcela určitě byl dobře známý a praktikovaný minimálně od začátku 3. tisíciletí př. n. l. vyspělými starověkými civilizacemi oblasti tzv. úrodného půlměsíce, jak nám dokazuje jeho přítomnost v jejich mytologických příbězích i ve výtvarné tvorbě.

Ilustrace 1 – Soška zápasníků z Chafádži

V mytologii nalezneme nejstarší zmínku o zápasu v eposu o Gilgamešovi, jednom z nejstarších epických děl světové literatury.

Konkrétně jde o zápas Gilgameše s jeho pozdějším přítelem Enkiduem na náměstí města Uruk. Za nejstarší výtvarné zobrazení zápasu je považována bronzová soška, která byla vytvořena snad ve 27. století př. n. l. Zobrazuje dva zápasníky v podřepu a předklonu, jak se drží za pás omotaný okolo břicha. Tento styl zahájení boje známe i z popisu zápasu Gilgameše s Enkiduem. Tato soška byla objevena v chrámu bohyně Ninty v archeologické lokalitě Chafádži a dnes se nachází v Iráckém muzeu v Bagdádu.

V Egyptě je nejstarším zobrazením zápasu část reliéfu hrobky písaře a vezíra Ptahhotepa v Sakkáře z počátku 25. století př. n. l. Tato reliéfní výzdoba zachycuje celkem dvanáct chlapců, jak navzájem zápasí. Z pozdějších staletí doby Střední a Nové říše známe několik set zobrazení zápasu z Egypta, které byly vytesány i do chrámů zasvěcených významným egyptským králům

¹ Zamarovský (1980) str. 93

² Potter (2011) str. 80

³ Zamarovský (1980) str. 163

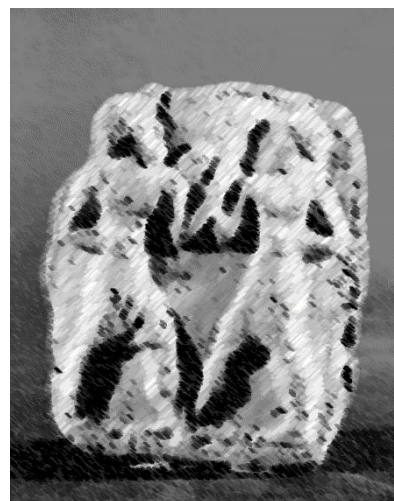
Ilustrace 2 – Reliéf zápasu z Ptahhotepovy hrobky

(např. chrám Ramesse III. v Medínit Habu). O pravidlech tohoto sportu se nám bohužel prakticky nic nezachovalo. Stejně jako na Blízkém východě, i egyptští zápasníci jsou vyobrazeni s pásem omotaným okolo pasu, který jim měl usnadnit úchop⁴.

Zápas byl dobře znám i v Indii. Nejstarší a nejtradičnější formou zápasu byl styl dnes známý jako *malla-yuddha*. Je zmíněn v nejvýznamnějších indických náboženských textech⁵, včetně eposu Rámájana, kde zápasí král Vali s hlavní zápornou postavou příběhu, desetihlavým Rávanou. Rovněž védský nejvyšší bůh Kršna nebo Krišna se měl podle indických pověstí běžně účastnit zápasů. Z historických osobností se zápasu velmi pravděpodobně věnoval i Siddhártha Gautama (později známý jako Buddha) v době svého mládí. Narodil se totiž do tehdy vládnoucího rodu Šákjů patřícího do kasty válečníků, která zápas a jiné bojové činnosti (střílení z luku a boj s mečem) provozovala.

Nejpozději ve 3. tisíciletí př. n. l. se zrodil místní zápasnický styl i v Číně. Obecným označením pro místní zápas je *šuai čiao*, ovšem tomuto způsobu zápasu (který je poprvé zmíněn v 8. století př. n. l. a je praktikován dodnes) předcházelo hned několik dalších druhů zápasu. Jeden z nich se nazýval *jiao di* a zápasníci při něm nosili přilby s rohy podobnými býčím. V čínské mytologii měly tímto způsobem bojovat armády rebelující proti legendárnímu Žlutému císaři (toho tradice datuje do 27. století př. n. l.). Pozdější styl *jiao li* už byl minimálně od dynastie Čchin (3. století př. n. l.) sportem provozovaným širokou veřejností⁶.

Rovněž box byl na těchto územích dobře známou a často praktikovanou činností. Mezopotámské terakotové

Ilustrace 3 – Mezopotámský terakotový reliéf dvou boxerů

⁴ <https://www.bloodyelbow.com/2019/10/9/20903209/from-grappling-art-to-pharaonic-propaganda-the-history-of-wrestling-in-ancient-egypt>

⁵ <https://tamilandvedas.com/2014/10/04/wrestling-in-ancient-india/>

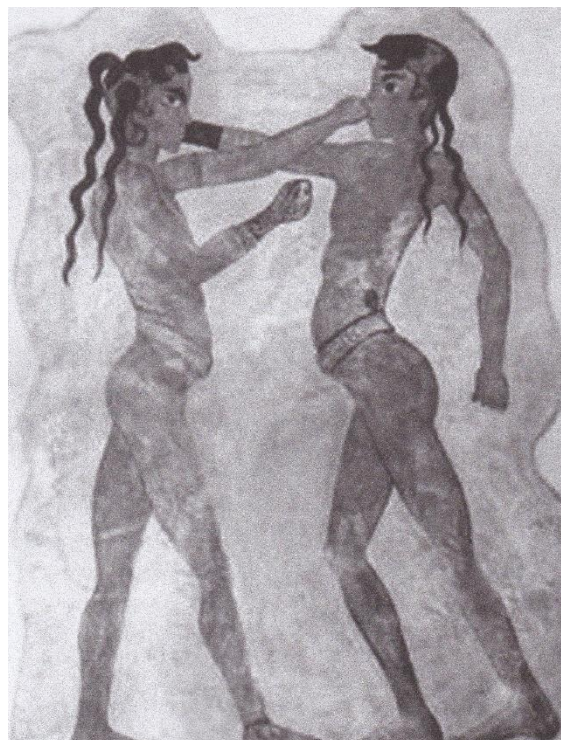
⁶ <https://www.kuoshu.co.uk/History%20-%20SJ.htm>

Ilustrace 4 – Rhyton z Hagia Triady (detail třetího a čtvrtého pruhu)

reliéfy pocházející ze druhé poloviny 3. tisíciletí př. n. l. zobrazují neozbrojené muže, kteří bojují holými pěstmi. Na několika pohřebních malbách z egyptského Vesetu ze 14. století př. n. l. jsou zobrazeni muži boxující rovněž bez rukavic, navíc před zraky diváků⁷. Je tedy zřejmě, že už zde byly turnaje v boxu populární zábavou. Stejně jako v případě zápasu, tak ani zde neznáme přesná pravidla. Rovněž netušíme, kdy začali boxeři nosit ochranné rukavice. O těch máme informace až z krétských a mykénských výtvarných děl.

Díky jejich přítomnosti ve zmíněných starověkých kulturách Blízkého a Dálného východu není divu, že i na řeckém území byly zápas a box dost dobře známy, a to minimálně tisíc let před jejich premiérou na historických olympijských hrách. Se sportováním všeobecně řecká civilizace začala patrně již na ostrově Kréta⁸. Nejstarší známou výtvarnou starořeckou památkou zobrazující zápas a box je steatitový rhyton (nádoba na pití ve tvaru rohu) z naleziště Hagia Triada, který pochází z 16. století př. n. l. Jeho vnější stěny jsou pokryty reliéfní výzdobou, na které můžeme nalézt několik postav rozdělených do čtyř pruhů. Na prvním pruhu shora (který je silně poškozen) jsou zobrazeni boxeři a zápasníci, na druhém jsou akrobati skákající přes býky (jeden z nich je nabodnut na rohy), třetí pruh obsahuje boxery a čtvrtý pruh zobrazuje zápas, či kombinaci boxu a zápasu. Může tedy jít i o předchůdce pankratia. Boxeři mají na sobě kromě rukavic i přilby chránící spánky a bradu, vysoké boty a roušku ovázanou okolo pasu, která chrání rozkrok. Zápasníci (popř. „pankratisté“) na sobě nemají kromě roušky nic. Bohužel o pravidlech těchto předchůdců pozdějších olympijských disciplín

Ilustrace 5 – Freska boxujících chlapců z Théry

⁷ Early (2019) str. 22

⁸ Platón, Ústava 5,452c

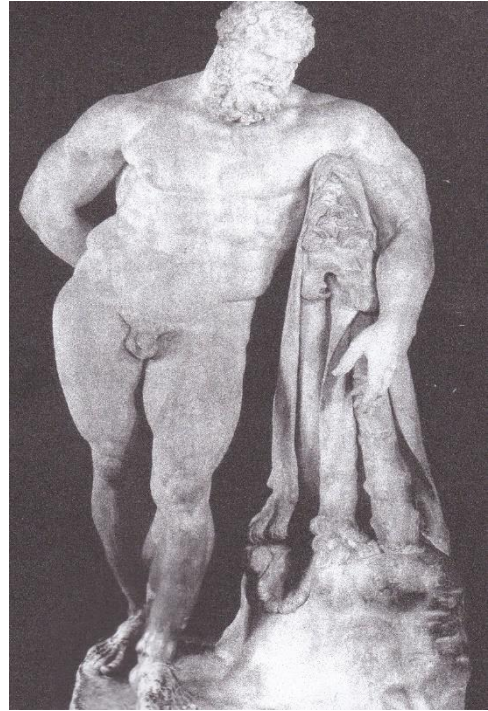
nic nevíme. Je však zřejmé, že bojové sporty byly mezi Řeky populární minimálně od mykénských, dost možná i od minojských dob. Nejčastěji byly součástí pohřebních slavností a her, jak naznačuje jejich výskyt v homérských eposech.

Druhá významná archeologická památka zobrazující starořecké bojové sporty se nám zachovala díky přírodní katastrofě. Ničivé zemětřesení a následná sopečná erupce pomohly zachovat fresku ze 17. až 16. století př. n. l. na ostrově Théra (archeologické naleziště Akrotiri), která zobrazuje dva mladé boxery. Věk lze určit podle účesu, pohlaví podle zbarvení kůže (mladíci totiž nosili krátké vlasy, a v umění jsou muži malováni červeně, zatímco ženy bíle). Pravou ruku mají omotanou pěstními řemeny a na břicho mají pás s bederní rouškou. Tato malba naznačuje, že se v boxování chlapci cvičili pravděpodobně už ve velmi raném věku. Zároveň nám potvrzuje fakt, že se bojové sporty už během 2. tisíciletí př. n. l. rozšířily i na ostatní ostrovy Egejského moře, a nebyly tedy provozovány jenom na Krétě.

Bohužel nevíme, v jaké historické době došlo ke vzniku pankratia v té podobě, jakou známe z literárních a výtvarných zobrazení. To, že se na rhytonu z Hagia Triady objevil box i zápas dohromady, může naznačovat, že se už v té době pokoušeli o spojení obou disciplín do jedné, ale nemůžeme to tvrdit s jistotou.

Bojové sporty v řecké mytologii

Vzhledem k tomu, že se bojové sporty objevily v mytologických příbězích východních národů, není divu, že řecká mytologie je na tom v tomto ohledu stejně. Jedním z největších legendárních vzorů pro starořecké zápasníky byl hrdina a silák Héraklés z Théb. Ten svých zápasnických schopností využil mimo jiné při plnění jedenáctého úkolu pro mykénského krále Eurysthea (získání zlatých jablek ze zahrady Hesperidek). V Libyi totiž narazil na obra Antaia. O něm se povídalo, že žije v jeskyni a každého, kdo prošel okolo jeho domova, přinutil k zápasu. V něm pokaždé vyhrál a svého soupeře následně zabil. Svou sílu měl čerpat ze samotné země, na níž měl i nocovat (jeho matkou byla samotná bohyně země Gaia). Nakonec svého přemohitele našel právě v Héraklovi. Ten během jejich vzájemného střetu pochopil, odkud Antaios čerpá svou neskutečnou sílu, a tak jej zdvihl ze země, aby ho připravil o zdroj. Když byl Antaios dostatečně slabý, Héraklés jej zardousil a právem vítěze se zanedlouho poté zmocnil i jeho ženy Tingy.

Ilustrace 6 – Silák Héraklés, patron zápasníků a pankratistů

Dalším oblíbeným zápasnickým vzorem řecké mytologie byl athénský král Théseus. Ten se už v mladém věku šestnácti let snažil vydobýt slávu hrdinskými činy. Během svých cest po Attice narazil postupně na pět chladnokrevných lupičů, kteří své oběti zabíjeli hroznými způsoby. První z nich se jmenoval Sínis. Byl to silný a krvelačný lupič, který kromě toho, že své oběti okradl, je posléze i brutálně zabil. Ohnul totiž dvě sosny, přivázal za ně svou oběť (ruce přivázal k jednomu stromu, nohy k druhému), poté stromy uvolnil a oběť byla roztržena napůl. Tato praktika vynesla Sínidovi přezdívku Pityokamptés („ohýbač borovic“). Théseus se s tímto lupičem utkal, a nejen že se mu podařilo Sínida v zápase porazit, ale zároveň jej zbavil života stejným způsobem, jakým on zabíjel své nešťastné oběti. Na památku tohoto vítězství měl Théseus později uspořádat první isthmické hry.

Sínis nebyl jediným lupičem, který poznal na vlastní kůži Théseovy zápasnické schopnosti. V pořadí čtvrtým lupičem, který se s mladým athénským princem setkal, byl muž jménem Kerkyón, který řádil okolo města Eleusíny. I on byl postrachem pocestných a každou

svou oběť přinutil k zápasu, který se zvrhl v boj na život a na smrt. Théseus si i v tomto zápase věděl rady a Kerkyóna přepral a zabil. Měla mu k tomu dopomocť propracovaná technika, jelikož se mladý princ na rozdíl od lupiče nespolehal pouze na velikost a sílu⁹.

Jinou významnou postavou řecké mytologie, která skvěle ovládala umění zápasu, byl fthijský král Péleus (mimo jiné otec pozdějšího největšího hrdiny trójské války Achillea). Stal se účastníkem padesátičlenné výpravy Argonautů, která hledala zlaté rouno. Jednoho dne její velitel Iásón vyhlásil vůbec poprvé soutěž v antickém pětiboji, ve které se mělo ukázat, kdo z výpravy byl nejvšestrannějším sportovcem. Soutěž se konala na ostrově Lemnos a dopadla tak, že soutěž v běhu a skoku do dálky vyhráli Kalais a Zéles (synové boha větru Borea), v hodu

Ilustrace 7 – Socha Thésea s Minotaurem

diskem uspěl salamínský král Telamón, Lynkeus z Messénie hodil nejdál oštěpem, a právě král Péleus byl ze všech nejlepším zápasníkem. Protože však Péleus ve všech ostatních disciplínách skončil na druhém místě, připadlo mu podle Iásónova rozhodnutí i celkové vítězství v pětiboji¹⁰.

I když ženy v Řecku tento sport zřejmě moc často neprovozovaly (s výjimkou Sparty, kde běžně dívky zápasily s chlapci¹¹), přesto mají v mytologických příbězích týkajících se zápasu významné zastoupení. Už samotné označení zápasnických škol, *palaistra*, je zároveň jméno bohyně zápasu. Palaistra byla dcerou božského posla Herma a sama měla tento sport založit z toho důvodu, aby se muži dokázali zabavit během dob míru. Podle popisu jejího zpodobnění ve starověké Neapoli, který se nám zachoval, měla mít androgynní zjev, vlasy tak krátké, že si je nemohla dát do culíku, a malá prsa. Byla tak skvělou zápasnicí, že se nikdo nedokázal v zápasnickém střetu ani dotknout jejích prsou¹².

Jinou významnou ženskou mýtickou postavou, která provozovala zápas, byla Atalanta. Tu známe především díky příběhu jejího běžeckého závodu s Hippomenem (nebo

⁹ Pausaniás 1,39,3

¹⁰ Filostratos, *Gymnastikos* 3

¹¹ Athénaios z Naukratidy, *Deipnosofistai* 13,566

¹² Filostratos (pravděpodobně jiný Filostratos než ten, který je autorem spisu *Gymnastikos*), *Eikones* 2,32

Meilanióne), který jí díky tomu, že před ní házel jablka od bohyně Afrodítě, dokázal porazit. Kromě toho, že byla vynikající běžkyní, byla Atalanta zřejmě i skvělou zápasnicí, což dokázala na pohřebních hrách pořádaných na počest krále Pelia. Během nich zápasila s již zmíněným králem Péleem a dokázala jej porazit¹³.

I box je mnohokrát zmíněn v řecké mytologii. Hlavním božským patronem boxerů byl Apollón, který se utkal v zápase s obřím králem Forbantem. Ten vládl na území, skrz které vedla cesta do Apollónovy svatyně v Delfách. Divoký a agresivní Forbas však poutníky cestující do tohoto posvátného místa přepadával, okrádal a vyzýval je k zápasu, ve kterém je většinou zabil. Z jejich hlav si posléze udělal jakési „trofeje“¹⁴. Apollónovi se to samozřejmě nelíbilo a rozhodl se krvelačného krále porazit a umožnit tak pokojným poutníkům cestu do své svatyně. Krvelačný Forbas v souboji s bohem neměl žádnou šanci a zemřel. Apollón měl své boxerské schopnosti potvrdit i v samotné Olympii, kde porazil boha války Area¹⁵.

Ilustrace 8 – Bůh Apollón, patron boxerů

Z héroů se jako boxer nejvíce proslavil jeden z Dioskurů, Polydeukés. Ten během výpravy Argonautů bojoval s králem Bebryků Amykem (synem boha moří Poseidóna). Byl to velice silný a vychloubačný muž, který každého vyzval na boxerský zápas. Ani jednou neprohrál a všechny své soupeře přinejlepším zmrzačil, přinejhorším zabil. Není tak divu, že se cizinci jeho zemi, ležící na jižním pobřeží Černého moře, velikým obloukem vyhýbali. Když do jeho království zavítali Argonauti, Amykos je přijal po svém. Vyzval nejsilnějšího mořeplavce, ať se s ním utká, má-li odvalu. Přihlásil se Polydeukés a došlo tak k souboji. Ten byl dlouhou dobu vyrovnaný (podobně jako v případě zápasu mezi Théseem a Kerkyónem šlo o boj síly proti schopnostem), ale Polydeukés nakonec získal převahu, silnou ranou rozbil Amykovi lebku a zabil ho¹⁶. Známe však i jiné podání tohoto mýtu, na jehož konci se Polydeukés rozhodne ušetřit králův život pod podmínkou, že už nikoho nebude vyzývat na souboj¹⁷.

¹³ Pseudo–Apollodóros, Bibliotheca 3,9,2

¹⁴ Filostratos (pravděpodobně jiný Filostratos než ten, který je autorem spisu Gymnastikos), Eikones 2,19

¹⁵ Pausaniás 5,7,10

¹⁶ Apollónios z Rhodu, Argonautika 2,67–97

¹⁷ Theokritos, Idyly 22,27–135; anglické překlady – Sweet (1987) str. 77–79, Miller (2004) str. 34–36

I když se Héraklés proslavil především jako zápasník a pankratista, svou nesmírnou sílu a bojovnost měl prokázat i v boxu. Po splnění desátého úkolu pro krále Eurysthea (přihnutí velkých stád dobytka, která vlastnil nestvůrný obr se třemi těly Géryonés) se mu během návratu domů ztratila jedna kráva. Zjistil, že mu jí ukradl sicilský král Eryx (syn Poseidóna a Afrodíty). Héraklés tohoto obra, který měl být rovněž proslulý svými boxerskými schopnostmi, dopadl, a v následném boji mu nedal žádnou šanci¹⁸. Existují i podání tohoto mýtu, kde tito dva siláci mezi sebou neboxovali, ale zápasili. V takovém případě Héraklés Eryka uškrtil¹⁹.

I pankration se vyskytuje v řecké mytologii, kde byli za zakladatele této disciplíny považováni Théseus a Héraklés. Mladý athénský princ Théseus využil svých schopností v tomto bojovém sportu v boji s Mínotaurem. Oproti tomu hrdinný silák Héraklés vyhrál v této disciplíně (a také v zápase) na mýtických olympijských hrách, které sám uspořádal²⁰ (jen pro zajímavost – v boxu na těchto hrách vyhrál Polydeukés). Zároveň využil chvaty z tohoto sportu v boji s nemejským lvem, kterého nebylo možné zabít žádnou jinou zbraní než holýma rukama. Jistý náznak pankratia v mytologii můžeme nalézt i v již zmíněném boxerském zápase mezi Polydeukem a Amykem. Když si oba vyjasňují podmínky jejich vzájemného střetu, Polydeukés se ptá, budou-li používat pouze pěsti nebo jestli budou povoleny i kopy²¹.

---

¹⁸ Seneca ml., *Hercules Furens* 480

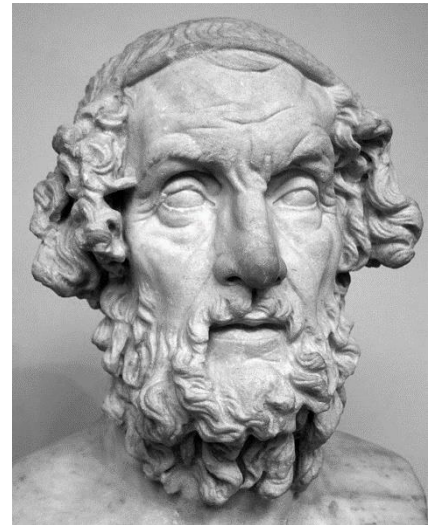
¹⁹ Pseudo–Apollodóros, *Bibliotheca* 2,5,10

²⁰ Pausaniás 5,8,3–4

²¹ Theokritos, *Idyly* 22,66

Bojové sporty v homérských eposech

Nejstarší literární zdroj, který můžeme využít při zkoumání starořeckých bojových sportů, je zároveň tím nejslavnějším. Jsou to Homérovy eposy Ilias a Odysseia. Protože podle všeobecného názoru reflektují tato veledíla život v mykénské době (popř. v době takzvaných temných staletí řeckých dějin), můžeme soudit, že už v těchto dobách byl minimálně zápas a box dobře znám a často praktikován (o pankratiu se Homér doslovně nezmiňuje). Je ovšem pravda, že otázka, zdali Homérův popis odpovídá jeho minulosti nebo současnosti, je otevřená dodnes²². Se zápasem a boxem se v Iliadě můžeme setkat ve třiadvacátém zpěvu, v Odysseii jsou oba sporty zmíněny v osmém zpěvu a box v osmnáctém zpěvu.

Ilustrace 9 – Homér

Poté, co v boji u trójských hradeb padl mladý Patroklos, se jeho nejlepší přítel a zároveň největší hrdina z Řeků Achilles rozhodl na jeho počest uspořádat pohřební hry. V jejich rámci se z atletických disciplín objevily i oba bojové sporty. Jako první z nich (a druhý v celkovém pořadí) byl vyhlášen boxerský zápas²³. Vítěz v tomto klání měl na Achilleův příkaz dostat mezka starého šest let, cenou útěchy pro poraženého byl dvouuchý pohár. Jako první se přihlásil élejský král Epeios, který měl být svými boxerskými schopnostmi proslulý. Sebevědomě uchopil cenu pro vítěze, otočil se a promluvil k davu ostatních bojovníků:

*„Přístup, kdo dvouuchou číš má úmysl odnésti odsud,
neboť mezka, to pravím, si sotva kdo odvede jiný,
zvítěze v pěstním boji – jsemť já z vás nejlepší ze všech.
Není-li dost, když v boji jsem sláb? – Jest nemožno přece,
aby se v úkonech všech stal člověk dovedným stejně.
Pročež tohle vám řeknu a také to splněno bude:
na hadry roztrhám tělo a všechny mu rozdrťím kosti!
Raděj ať pohřebníci zde na místě čekají na něj,
aby ho odnesli odsud, až po mýma rukama padne!“²⁴*

²² Zamarovský (1980) str. 102

²³ Ilias, 23. zpěv, verše 653–699

²⁴ Ilias, 23. zpěv, verše 667–675; překlad – Vaňorný (1934)

Epeios tak před zápasem předvedl něco na způsob dnešního „trash talku“, neboli taktiku zastrašování či zesměšňování soupeře agresivními a posměšnými řečmi. Nakonec na jeho výzvu zareagoval jinoch Euryalos. Během zápasu Epeios potvrdil svou převahu a Euryala tvrdě porazil. Svůj „slib“ ale nakonec nesplnil a svému rozmlácenému soupeři pomohl na nohy:

*„(...) však Epeios, hrdina chrabrý,
chopil ho rukou a vzpřímil, a milí jej obstoupli druzí.
Tito jej bojištěm vedli, an stěží nohama pletl,
hustou plivaje krev, svou hlavou kývaje těžkou,
potom posazen od nich, jsa bez sebe, do jejich středu,
sami se vrátili nazpět a přinesli dvouuchý pohár.“²⁵*

Další disciplínou byl zápas²⁶. Achilles nejdříve oznámil, že vítěz v zápase získá velký ohnivzdorný kotel na třech nohách, který si cenili za dvanáct krav. Naopak poražený získá otrokyni znalou domácích prací, která stojí čtyři krávy. K zápasu se nakonec přihlásili silný Aiás, největší z Řeků, a vychytralý Odysseus. Když se pustili do boje, tak:

*„Oběma praskala záda, jež od smělých sokových rukou
úporně tažena byla, a pot z nich vlhký se řinul.
Četné po celých zádech a po žebrech pružiny bojčům
doruda naběhly kreví, však sokové stále a stále
o onu úpravnou trojnož se snažili vítězství dobýt.
Nijak ho nemohl skácet a povalit Odysseus na zem,
Aiás nemohl též, vždyť sokova bránila síla.“²⁷*

Protože se jejich vzájemný zápas dlouho vlekl, řekl Aiás Odysseovi, aby zvedl on jeho nebo naopak, a dál ať nechají o výsledku zápasu rozhodnout Dia. Vychytralý ithacký král však nehodlal uposlechnout soupeřových slov:

*„Řekl a zvednout ho chtěl – sok nepustil úskoku z mysli:
kopl ho do podkolení a takto mu podrazil údy:
nznak svalil se Aiás, a zároveň padl mu na hrud'
Odysseus – achajský lid, pln podivu, na to se díval.
Potom jej Odysseus zdvíhal, ten nezdolný hrdina slavný:*

---

²⁵ Ilias, 23. zpěv, verše 694–699; překlad – Vaňorný (1934)

²⁶ Ilias, 23. zpěv, verše 700–739

²⁷ Ilias, 23. zpěv, verše 714–720; překlad – Vaňorný (1934)

*sice jím od země hnul, však zcela ho nemohl zdvihnout,
zato mu nastavil nohu – a oba se svalili na zem,
jeden druhému blízko, a prachem se pokryli oba.*“²⁸

Protože se ani jednomu z nich nepodařilo po dlouhém boji svého soupeře porazit, Achilles nakonec oznámil, že souboj dopadl nerozhodně. Oběma zápasníkům pak řekl, ať se o obě ceny rozdělí.

I ve druhé Homérově epické básni, v Odysseii, jsou oba bojové sporty zmíněny, a to ve dvou případech. Ani v jednom z nich se neobjevily v rámci pohřebních slavností. Nejdříve byly součástí her uspořádaných bájnými Faiéky na počest Odysseova příjezdu. Ti mu později nesmírně pomohli s návratem domů na Ithaku. Významný rozdíl mezi turnaji zmíněnými v Iliadě a Odysseii je v tom, že her na Patroklovu počest se zúčastnili muži právě bojující ve válce, kdežto hry na ostrově Faiéků pořádala společnost žijící v míru. Král Faiéků Alkinoos se před Odysseem chlubil, že jeho lid je nejlepší prakticky ve všech známých sportech:

*„Slavní Faiéků vůdci a vládcové, slyšte má slova!
Hostinou dost náš duch jest ukojen, dělenou stejně,
jakož i hudbou loutny, jež hodů skvělých je družkou,
ted' již vyjděme odsud a ve všech zkusme své síly
závodních hrách, ať tento zde host svým přátelům řekne,
až se zas vrátí domů, oč předčíme nad jiné lidi
zápasem, pěstním bojem a skokem a rychlostí v běhu.*“²⁹

Během následných her v zápase zvítězil mladý Euryalos (jiný než ten z Iliady), v boxu pro změnu uspěl Alkinoův syn Láodamás. Oba jmenovaní posléze nabídli Odysseovi účast na hrách, protože na jeho postavě viděli, že má stále síl na rozdávání. Zpočátku jej vybízeli vlídně, později se nad ním začali spíše vyvyšovat. Odysseus nakonec ukázal svou sílu v několika disciplínách (např. v hodu diskem), ovšem boxování s Láodamantem odmítl, protože se nechtěl bít se synem svého hostitele. Navíc už nebyl nejmladší a byl vyčerpán z dlouhého a marného bloudění po moři. Zajímavé je, že v pasáži, kde Euryalos vyjadřuje pochyby, zdali je Odysseus skutečně král zběhlý ve sportu, nebo je pouhým kupcem, máme první známé použití slova *athlétés*, ze kterého později vzniklo označení „atlet“³⁰.

²⁸ Ilias, 23. zpěv, verše 725–732; překlad – Vaňorný (1934)

²⁹ Odysseia, 8. zpěv, verše 97–103; překlad – Vaňorný (2007)

³⁰ Odysseia, 8. zpěv, verše 158–164; Zamarovský (1980) str. 103

Odyssea však boxerský souboj přeci jen neminul³¹. Když se totiž konečně po dvaceti letech vrátil na Ithaku, narazil na místního žebráka jménem Arnaios (někteří mu říkali Íros). Byl to velký (přesněji řečeno tlustý) chlap, který neměl žádné svaly ani sílu. Také byl nesmírně agresivní a nelíbilo se mu, že mu Odysseus, který byl tehdy v převlečení za žebráka, aby jej nikdo nepoznal, „leze do zelí“. Mezi oběma muži tak začala hádka, během které Arnaios vyzval ithackého krále na souboj pěstí:

*„Na to zas, zahořev hněvem, mu tulák odvětil Íros:
Aj! Jak špinavec ten svou hubou čiperně tluče,
zrovna jak kamnářská bába! – Však já ho tu šeredně zřídím
údery obou pěstí a na zem mu vyrazím všechny
z čelistí zuby jak vepři, když ožírání osení v poli.
Hybaj! Přivaž si pás, ať vidí přítomní všichni
zápasit nás! – Jak můžeš jen chtít, bys měřil se s mladším?“³²*

Když si tohoto sporu všiml Antinoos, nejdotěrnější z uchazečů o ruku Odysseovy ženy Pénélopy (tehdy totiž všichni měli ithackého krále za mrtvého a okolo Pénélopy se motalo bezmála sto mužů, kteří jí nabízeli manželství), bral to jako příležitost ke kvalitní zábavě a snažil se oba muže dohnat k fyzické konfrontaci. Řekl jim, že vítěz v nastávajícím boji může povečeřet s ním i s ostatními, kteří se královně dvořili. Mohutný Arnaios byl přesvědčen, že svého soupeře, který v žebráckém rouchu vypadal jako vetchý stařec, snadno porazí. Když ale Odysseus svlékl roucho a odhalil svou silnou postavu, žebrák se doslova otrásl hrůzou. I tak nakonec došlo k souboji. Před ním Odysseus přemýšlel, jestli má Arnaia svými pěstmi zabít, nebo ho pouze knock-outovat. Nakonec se rozhodl pro druhou možnost a udeřil jej do sanice:

*„Když pak pozvedli ruce, tu v pravé jej udeřil plece
Íros, on pod uchem v týl jej praštiv, kosti mu dovnitř
vrazil a rudá krev v té chvíli mu vyhrkla ústy.
Zachroptěv do prachu padl a začal bolestí zuby,
kopaje do země patou.“³³*

Omráčeného Arnaia pak Odysseus za smíchu Antinoa a ostatních opřel o zeď dvora královského paláce s varováním, že pokud se ještě někdy podobně zachová, dopadne to hůře.

³¹ Odysseia, 18. zpěv, verše 1–110

³² Odysseia, 18. zpěv, verše 25–31; překlad – Vaňorný (2007)

³³ Odysseia, 18. zpěv, verše 95–99; překlad – Vaňorný (2007)

Panhelénské hry a jiné antické sportovní svátky

Již bylo zmíněno, že bojové sporty (a sporty všeobecně) nebyly řeckým vynálezem a že byly praktikovány mnohem dříve, než Řekové poprvé vstoupili na světovou scénu. Ovšem všechny dříve zmíněné národy nebraly sport ani zdaleka tak vážně jako oni. Zatímco u Sumerů, Egypťanů, Indů a dalších civilizací existovaly jen jednotlivé disciplíny a nezabývali se jimi tak často a nijak zvlášť dopodrobna, Řekové dokázali udělat ze sportu vědu. Vzali totiž poznatky o jednotlivých disciplínách (ať už své vlastní nebo převzaté od ostatních) a vytvořili z nich bohatě rozvětvený a navzájem skloubený systém³⁴. Kromě toho, že se sport stal součástí jejich každodenního života, objevilo se u Řeků něco, co bylo ve starověkém světě zcela unikátní. Byly to turnaje pořádané v určitých časových intervalech, kde se závodilo a zápasilo v mnoha různých disciplínách.

Jasný prim mezi těmito turnaji hrály olympijské hry, které se konaly ve stejnojmenném městě. Olympie se nachází na Peloponésském poloostrově nedaleko města Élis, které se stalo pořadatelským městem většiny známých starověkých her. Starořecké mýty uvádí celou řadu jejích zakladatelů, mezi které patří nejvyšší bůh Zeus, jeden z jeho ochránců Héraklés z Kréty (v obou případech na počest Diova vítězství nad otcem Kronem), již zmíněný silák Héraklés z Théb (na počest vítězství nad králem Augeiem, který mu nedal slíbenou odměnu za vyčištění jeho špinavých chlévů) nebo král Pelops z Písy (jeho město se v raných dobách historických olympijských her přelo s Élidou o jejich pořádání, dokud nebylo poraženo a zničeno). Jednou z postav, které založily (respektive obnovily) olympijský svátek, a které už možná nespadají do mytologie, byl élidský král Ífitos. O něm řecká tradice praví, že žil ve stejné době jako spartský zákonodárce Lykúrgos³⁵, kterého tradice datuje zhruba do přelomu 10. a 9. století př. n. l.

První historické olympijské hry se s jistotou odehrály v roce 776 př. n. l. Od té doby se také začaly konat pravidelně po čtyřech letech na přelomu července a srpna. Byly pořádány na počest Dia Olympského. Zpočátku byl jejich program velice krátký. Prvních sedmnáct her tvořily pouze běžecké závody, a prvních třináct her dokonce tvořila jenom jedna disciplína – stadiodromos. Postupně se však rozšiřoval o další lehkootletické, těžkoatletické a jezdecké disciplíny. Unikátní byla soutěž trubačů a hlasatelů, jejíž vítězové následně vyhlášovali vítěze disciplín na olympijských a dalších významných řeckých hrách. Rozhodčím na těchto hrách, kteří měli velmi rozsáhlé pravomoci, se říkalo hellanodikové. Vítězové na olympijských hrách

---

³⁴ Zamarovský (1980) str. 96

³⁵ Pausaniás 5,4,5; Plútarchos, Lykúrgův životopis 1,1

dostali za odměnu olivový věnec (podle tradice byl ale zaveden až od sedmých olympijských her, před nimi ovázali vítězům čelo vyšívanou vlněnou stuhou³⁶).

Olympijské hry byly v řeckém světě považovány za největší sportovní svátek, ovšem ani zdaleka nebyly jediné. V celém řeckém světě postupně vznikaly stovky dalších atletických slavností, přičemž prim hrály hry, které dohromady nesly označení „panhelénské“. Kromě olympijských her patřily do tohoto souboru tři další sportovní svátky.

První z nich byly pýthijské hry. Ty se konaly na stadionu nedaleko delfské věštírny v pohoří Parnas. V mýtických dobách se konaly jednou za osm let a jejich zakladatelem byl bůh slunečního jasu (a patron boxerů) Apollón. Označení pýthijské nesly po draku Pýthónovi, kterého Apollón právě na místě budoucí věštírny zabil. Náplní těchto her byly původně pouze pěvecké a hudební soutěže. Patřily mezi ně hry na hudební nástroje, divadelní představení, přednesy básní nebo sborový zpěv (což ostatně není náhoda, protože Apollón v těchto uměních vynikal). Po jejich reorganizaci sikyónským vládcem Kleisthenem³⁷ roku 582 př. n. l. (což je zároveň i datum prvních známých historických pýthijských her) však byly přidány i soutěže jezdecké a atletické. Zápas, box i pankration byly jejich součástí už od tohoto historického začátku³⁸. Pýthijské hry se nakonec staly programově nejbohatšími hrami v Řecku³⁹. Od tohoto data se konaly jednou za čtyři roky (podobně jako hry olympijské), konkrétně ve třetím roce olympijského cyklu na konci léta. Stejně jako v Olympii, i zde získali vítězové pouze symbolickou odměnu, vavřínový věnec.

Dále do tohoto souboru patřily hry isthmické, které se konaly u obce Isthmia v Korintské šíji, po zničení Korinthu Římany roku 146 př. n. l. se hry zhruba na dvě staletí přesunuly do Sikyónu, ale následně se vrátily zpět na původní místo. Isthmické hry založil podle Athéňanů Théseus, podle Korintňanů Sisyfos. Byly zasvěceny bohu moří Poseidónovi a konaly se jednou za dva roky ve druhém a čtvrtém roce olympijského cyklu zhruba na přelomu dubna a května. Podobně jako hry olympijské a pýthijské, i tyto hry měly ve svém programu sportovní i umělecké disciplíny, unikátní zde byly soutěže v malířství. První historické isthmické hry se konaly pravděpodobně několik let po prvních pýthijských hrách (tedy nedlouho před rokem 570 př. n. l.) a vítězové dostávali věnec původně z celerových listů, od římské doby z větví pinie.

---

³⁶ Sábl (1968) str. 83

³⁷ Ten mimo jiné vyhrál i na olympijských hrách roku 572 př. n. l. v tethrippu (závod koňských čtyřspřeží)

³⁸ Miller (2004) str. 202

³⁹ Zamarovský (1980) str. 149

Ilustrace 10 – Mapa Řecka, která zobrazuje města pořádající panhelénské hry (Olympie, Delfy, Isthmia a Nemea)

Čtvrtým zástupcem panhelénských her byly hry nemejské. Konaly se v Nemei a jejich zakladatelem byl buď Héraklés z Théb (na počest jeho vítězství nad Ivem, jehož zabití bylo jedním z úkolů, které mu udělil mykénský král Eurystheus) nebo král Adrastos z Argu (velitel vojsk ve válce sedmi proti Thébám) na počest padlého prince Ofelta, syna nemejského krále Lykúruga. Byly zasvěceny Diovi a Héraklovi a konaly se jednou za dva roky ve druhém a čtvrtém roce olympijského cyklu začátkem léta. První historické hry se konaly roku 573 př. n. l. (jméno jejich reorganizátora nevíme) a až do doby helénismu se program těchto her omezoval na atletické a jezdecké disciplíny. Až později byly přidány i soutěže umělecké. Vítězové na těchto hrách získali věnec z listů řapíku.

Pýthijské, isthmické a nemejské hry byly zařazeny mezi panhelénské hry poměrně nedlouho po svém založení (zhruba od poloviny 6. století př. n. l.). Bylo zajištěno, aby se hry navzájem časově nepřekrývaly a sportovci se tak mohli zúčastnit všech čtyř svátků během jednoho cyklu (tedy mezi dvěma olympijskými hrami). Dnes známe celou řadu atletů, kteří dokázali vyhrát na všech čtyřech hrách během jednoho cyklu. Takoví si vysloužili označení *periodoníkés* („vítěz cyklu“). Některým výjimečným atletům se to dokonce povedlo několikrát.

Z řeckých her, které sice nepatřily mezi panhelénské, ale měly i tak veliký význam, stojí za to zmínit především hry panathénajské. V mýtických dobách je měl založit král Théseus na počest bohyně Athény. V historické době o nich víme od dob samovládce Peisistrata, konkrétně

od roku 566 př. n. l. Konaly se jednou za čtyři roky během července nebo srpna a jejich součástí byly soutěže umělecké i sportovní.

Veliký boom zažily sportovní svátky díky rozpínající se římské říši. Zpočátku Římané nevěnovali řeckým hrám velkou pozornost, jelikož jim připadaly nepřitažlivé, až změkčilé (alespoň ve srovnání s mnohem populárnějšími gladiátorskými souboji a zápasy s divokými šelmami). Ovšem od začátku císařské doby se tento vztah začínal měnit k lepšímu. Římané nejen že se zúčastňovali sportovních her, ale dokonce je sami zakládali (např. na památku vítězství v bitvě u Aktia uspořádal první císař Augustus aktijské hry). I někteří císaři julsoklaudijské dynastie (konkrétně Tiberius a Nero) se zúčastnili olympijských her. Stále větší a větší význam měly i kapitolské hry, které se konaly v Římě (od roku 86 po vzoru olympijských her). Nové hry během následujících staletí římské nadvlády v Řecku vznikaly jak na běžícím páse. Na přelomu 2. a 3. století jich bylo minimálně tři sta⁴⁰, ke konci antiky možná dokonce až pět set⁴¹. Některé z nich měly program natolik podobný velkolepým a mnohem známějším hrám, že je římscí císaři povýšili zvláštním ediktem na isolympijské, isonemejské, isopythijské apod.⁴² (tedy na hry podobné olympijským, nemejským, pythijským a ostatním).

Jedním z hlavních rozdílů mezi panhelénskými a ostatními sportovními hrami (kromě mnohem vyšší prestiže prvních jmenovaných a toho, že na regionálních hrách se platilo vstupné, kdežto na panhelénských ne⁴³) bylo to, že na panhelénských hrách dostávali vítězové pouze symbolickou odměnu (věnec z výše zmíněných stromů nebo rostlin). Na ostatních hrách však atleti (a někde nejenom ti vítězní) běžně dostávali velmi drahé odměny, ať už v naturáliích (např. kusech dobytka) nebo v hotových penězích. Finalisté na panathénajských hrách dostali prémie ve formě amfor plných nejlepšího olivového oleje⁴⁴ (přičemž jedna taková amfora byla zhruba půl metru vysoká, na jedné straně jí zdobil obraz bohyně Athény, a na druhé straně výjev z disciplíny vítěze⁴⁵). Hotové peníze dostali atleti např. na hrách v Afrosiadě v Malé Asii. Zde si vítězný pankratista přišel až na 3000 drachem, z čehož mohl slušně vyžít na několik měsíců. Není tedy divu, že se už ve starověkém světě objevil sportovní profesionalismus, kde se z řady atletů stali kočovníci, kteří si vydělávali cestováním po různých regionálních turnajích.

---

⁴⁰ Zamarovský (1980) str. 226

⁴¹ Georgiadis (2019) str. 86

⁴² Golden (2003) str. 88

⁴³ Zamarovský (1980) str. 211

⁴⁴ Inscriptiones Graecae II² 2311 (nápís z první poloviny 4. století př. n. l.); anglický překlad – Miller (2004) str. 81–85; např. vítěz v boxu či v zápase mužů získal 60 amfor olivového oleje (poražený finalista 12), vítěz v pankratiu mužů dokonce 80 amfor (poražený finalista 16)

⁴⁵ Zamarovský (1980) str. 210

Hlavní rozdíly mezi starořeckými bojovými sporty a jejich současnými protějšky

Než se na všechny tři bojové disciplíny podíváme podrobněji, stojí za to zmínit několik zásadních rozdílů mezi těmito sporty a jejich moderními protějšky. V první řadě zápasníci, boxeři a pankratisté zápasili na písčitém povrchu, který byl v případě pankratia ještě pokropen vodou. To znamená, že zápasníci nebyli na žíněnkách, boxeři neměli žádný ring s provazy (ačkoli existují některá zobrazení na vázách, kde je prostor pro boxery vymezen muži držícími vodorovně tyče⁴⁶) a pankratisté nezápasili v klecích ve tvaru osmiúhelníku nebo v ringu jako současní zápasníci MMA.

Dalším důležitým rozdílem bylo to, že ve všech bojových sportech proti sobě nastupovali atleti nazí. Je pravda, že na prvních patnácti olympijských hrách (i v homérských eposech) měli být atleti opásáni okolo ohanbí. Ovšem po vítězství Orsippa z Megary na hrách roku 720 př. n. l. ve stadiodromu (ten si pásku podle tradice během běhu strhl, aby mu nepřekážela⁴⁷) sportovci nastupovali do svých disciplín bez jakéhokoli oblečení. Toto pravidlo se původně týkalo pouze atletů, od konce 5. století př. n. l. však museli na olympijské kolbiště nastupovat nazí i trenéři, aby byla jistota, že to jsou muži⁴⁸. Atletická nahota byla nejspíše řeckým unikátem, protože ještě v 5. století př. n. l. byli v říších na Blízkém východě zápasníci a boxeři během boje opásáni⁴⁹.

Další významný rozdíl spočíval v tom, že Řekové neznali váhové kategorie. Těchto disciplín se tak obvykle zúčastňovali opravdu ti nejvyšší a nejtěžší chlapi, jejichž rozměry byly mnohdy hlavním motivem legendárních příběhů a anekdot, které jsou se starořeckými zápasníky, boxery a pankratisty spojeny. Ne nadarmo patřily tyto disciplíny v rámci řeckých sportů mezi tzv. těžkoatletické disciplíny (*barea agónismata*).

Řekové ovšem znali a užívali kategorie věkové. Na olympijských hrách existovaly dvě kategorie, muži (*andres*) a chlapci (*paides*). Na spoustě jiných her (například na nemejských a na panathénajských) existovala zvláštní kategorie „bezvousých“ (*ageneioi*), což byl jakýsi mezičlánek mezi muži a chlapci (nejspíše mladí muži na konci puberty⁵⁰). Mladíci, kterým bylo zhruba mezi sedmnácti a devatenácti, mohli být na olympijských hrách zařazeni do kategorie

---

⁴⁶ Early (2019) str. 25

⁴⁷ Pausaniás 1,44,1

⁴⁸ Filostratos, *Gymnastikos* 17

⁴⁹ Thúkýdidés, *Dějiny peloponéské války* 1,6,5

⁵⁰ Golden (2003) str. 4

mužů i chlapců. Záleželo na rozhodnutí hellanodiků, zda je atlet natolik vytrénovaný, že může bojovat s dospělými, nebo jestli by bylo lepší zařadit jej „pouze“ mezi chlapce. Osmnáctiletého zápasníka Níkasyla z Rhodu nepustili do kategorie chlapců právě proto, že byl na ně až moc silný. To ostatně potvrdil v následném turnaji, protože si z něj odnesl vítězný věnec⁵¹. Bohužel nevíme, v jakém roce se tak stalo.

Nevíme, jaký byl konkrétní spodní věkový limit u chlapecké kategorie, ale stávalo se, že hellanodikové nějakého mladého atleta nepřijali kvůli nízkému věku. Tak dopadl zápasník Ferias z Aigíny⁵², kterého nepustili na hry v roce 468 př. n. l. O čtyři roky později jej ovšem přijali a v chlapecké kategorii se stal olympijským vítězem. Známe ovšem případy, kde se olympijských her zúčastnili mladíci v předpubertálním věku (dvanáctiletý sprinter Damiskos z Messénie na hrách v roce 368 př. n. l. ve stadiodromu dokonce zvítězil⁵³). Při zkoumání účastníků olympijských her hellanodikové ověřovali několik kritérií – jsou-li atleti občany své polis, členy své fýly, nejsou-li otroky, mají-li otce, a nakonec ověřovali věk (nejdou-li moc mladí nebo staří na tu či onu kategorii)⁵⁴.

Rozdíl byl i v případném penalizování sportovců, kteří se dopustili nějakého porušení pravidel. Nebyla užívána žádná slovní napomínání od rozhodčích. Na starověkých olympiádách přišla ke slovu rovnou hůl, kterou v době soutěže u sebe nosili úředníci zvaní *rhabdúchové*. Touto holí pak provinilý atlet dostal několik ran. Tento trest měl především psychologický dopad, protože mezi dospělými dostávali výprask pouze otroci, nikoli svobodní lidé. Prohřešili se tak někdo během olympijských her proti domluveným pravidlům, byl potrestán jako někdo, koho Řekové běžně nepovažovali za člověka, ale za věc. Toto pravidlo se netýkalo pouze bojových sportů, i běžci schytali výprask v případě brzkého startu⁵⁵.

V neposlední řadě nevíme o tom, že by v jakékoli ze tří bojových disciplín byly zápasy rozděleny na kola o předem stanoveném časovém limitu s přestávkami. Máme ovšem zprávy především z boxerských utkání o tom, že mohl být vyhlášen time-out, aby mohli vyčerpaní sportovci nabrat síly⁵⁶. Rozdílů mezi tehdejšími a současnými zápasy, boxem a pankratiem bylo pochopitelně mnohem víc, ostatní se ovšem týkají jednotlivých disciplín. Budou tedy zmíněny v samostatných kapitolách.

---

⁵¹ Pausaniás 6,14,2

⁵² Pausaniás 6,14,1

⁵³ Pausaniás 6,2,10

⁵⁴ Filostratos, *Gymnastikos* 25

⁵⁵ Hérodotos, *Dějiny* 8,59

⁵⁶ Polybios *Dějiny* 27,9,10

Starověké literární zdroje informací o bojových sportech

Nejstaršímu literárnímu zdroji informací o starořeckých bojových sportech, homérským eposům, byla věnována samostatná kapitola. Ovšem v antické literatuře můžeme nalézt celou řadu zmínek o zápasu, boxu nebo pankratiu (ať už přímých nebo nepřímých), a to včetně děl těch nejlepších a nejznámějších spisovatelů, filozofů, básníků nebo vědců, které starověký svět nabízí. Nepodávají pouze informace týkající se samotných sportů. Ukazují nám také, jak společnost nahlížela na atlety, zdali v nich „prost’ácci“ viděli lidi nebo potomky bohů, zdali se dokázali prosadit ve válečných konfliktech, nebo to byli pro normální život zcela neschopní a zavrženíhodní povaleči, kteří si nezasloužili takovou pozornost, jaká se jim dostávala. Zde budou zdroje informací seřazeny v chronologickém pořadí, nikoli v jejich významu.

Tyrtaios ze Sparty (7. století př. n. l.)

Za jednoho z nejstarších starořeckých kritiků atletů můžeme považovat básníka Tyrtaia ze Sparty. Známe jej především jako autora vojenských pochodových básní (je tak považován za jakéhosi „oficiálního básníka Sparty“). Natolik se ztotožnil se spartským zřízením (ačkoli on sám se zde pravděpodobně nenarodil a pocházel snad z Malé Asie nebo z Athén), že atletické úspěchy řadil výrazně pod válečné hrdinství, jelikož v atletech neviděl dobré vojáky:

*„Nikoho za hodna cti ni zmínky bych neznal nikdy
pro zdatný běh nohou, pro skvělý zápas a pěst;
nikoho, byť se síle a velikosti Kyklópů těšil
a byl s to přemoci zlý severák thrácký (...)
však nebyl by chrabrý voják.“⁵⁷*

Ovšem i přes Tyrtaiovu kritiku byl ve Spartě o atletiku veliký zájem. Důkazem budiž fakt, že tato polis držela v prvních dvou staletích olympijských her jasnou dominanci. Právě v 7. století př. n. l., kdy Tyrtaios žil a tvořil, vyslala Sparta na olympijské hry takové fenomenální atlety, jakými byli sprinter Chionis⁵⁸, pětibojaři Filombrotos⁵⁹ a Eutelidas⁶⁰ a v neposlední řadě zápasníci Hipposthenés a Hetoimoklés. Jen těchto pět atletů získalo celkem 22 vítězných olympijských věnců!

---

⁵⁷ Tyrtaios ze Sparty, Fragment 12, verše 1–4 a 10; překlad – Zamarovský (1980, str. 217); anglický překlad celé básně – Stocking, Stephens (2021) str. 64–65

⁵⁸ Vítěz ve stadiodromu a diaulu na hrách v letech 664, 660 a 656 př. n. l.

⁵⁹ Olympijský vítěz v antickém pětiboji z let 676, 672 a 668 př. n. l.

⁶⁰ První a jediný olympijský vítěz v antickém pětiboji chlapců na hrách v roce 628 př. n. l., kde zvítězil i v zápase

Xenofanés z Kolofónu (6. – 5. století př. n. l.)

Dalším dobrým příkladem kritického pohledu na atlety je básnický fragment, který se nám zachoval od Xenofana z Kolofónu. Šlo o filozofa, který kritikou rozhodně nešetřil. Dovolil si kritizovat dokonce i Homéra a Hesioda za způsob, jakým zpodobňovali bohy (konkrétně se mu nelíbilo jejich polidšťování). Ve zmiňované básni Xenofanés nekritizuje samotné atlety, ale jejich rodné obce, které jim nabízí bohaté odměny za vítězství na olympijských hrách. V Athénách dostali od začátku 6. století př. n. l. olympijští vítězové „na ruku“ pět set drachem (za jednu drachmu se tehdy dala koupit jedna ovce⁶¹), měli vyhrazené místo v divadle a mohli se až do smrti zdarma stravovat v prytaneiu⁶². Ještě v Xenofanově době se některým atletům po smrti dostalo té pocty, že byli prohlášeni ve své rodné polis za héra. Mezi ně patřili Theagenés z Thasu, Kleomédes z Astypalaie nebo Púlydamás ze Skotússy. Trojnásobný olympijský šampion v boxu Euthymos z Lokrů se stal héraem ještě za svého života.

Xenofanés zastával názor, že si atleti tyto bohaté odměny nezasloužili. Obci prospěje spíše duševní síla moudrých a učených lidí než fyzická síla sprinterů, pětibojařů, zápasníků, boxerů nebo pankratistů:

*„...vyhrál-li (atlet) v zápase
či bitvu pěstí, s tou bohatou sklizní bolících ran
anebo ten hrozný zápas nazvaný pankration,
možná, že občanů oči v něm slavného héraje vidí,
možná, že při svátcích i čestné místo mu přidělí též,
snad ho pak na vlastní účet obec dá stravovat.
(...) Míň však než mně mu to patří. Vždyť nad mužnou silu
i víc než koní trysk cenný je naší moudrosti dar.
Ovšemže o této věci pochybný posudek bývá,
zvrací věc, kdo sílu nad moudrost snaží se postavit.
Neboť i když má snad obec chlapíka s mistrnou pěstí,
jenž zvládne pětiboj anebo umí se v zápase rvát,
(...) tím obci nepřidá nic, ani jí nezlepší řády.“⁶³*

⁶¹ Zamarovský (1980), str. 113

⁶² Inscriptiones Graecae I³ 131; anglický překlad – Miller (2004) str. 180; Diogenés Laertský (Životy, názory a výroky proslulých filozofů 1,55) uvádí, že původně byla odměna určená vítězným athénským atletům ještě větší

⁶³ Xenofanés, Fragment 2, verše 3–8, 11–14 a 19; překlad – Sábl (1968), str. 189; jiný český překlad – soubor vydavatelství Antická knihovna (sv.44, Nejstarší řecká lyrika, str. 106)

***Epiníkie* – Simónidés a Bakchylidés z Keu, Pindaros z Théb (6. – 5. století př. n. l.)**

To, v jak velké úctě měli Řekové vítěze olympijských her, nám asi nejlépe ukazují tzv. *epiníkie* (z řeckého „epi“ a „níké“, „na vítězství“). Šlo o básně oslavující vítěze ve sportovních kláních, které byly psané na objednávku. Na panhelénských hrách byly v „módě“ především na přelomu 6. a 5. století př. n. l. Některé z nich uvádí stručné informace o průběhu konkrétní disciplíny nebo turnaje, především nám však prozrazují něco o samotných atletech. Obvykle je přednášel sbor mladých mužů nedlouho po návratu sportovce do domovského města⁶⁴. Pro téma bojových sportů se hodí především básně od Simónida z Keu a Pindara z Théb.

Simónida z Keu známe jako autora slavného elegického dvojverší vyrytého do mohyly tří set spartských vojáků padlých v bitvě u Thermopyl, které nám připomíná, že zde tito bojovníci leží poslušni zákonům jejich obce. Byl však mimo jiné i prvním řeckým autorem zabývajícím se příležitostnou poezií (tedy psáním básní pojednávajících o nějaké konkrétní veřejné či soukromé události). Do tohoto typu poezie spadaly i *epiníkie*. Ze Simónidových oslavných básní se však dodnes dochovaly vesměs jen fragmenty.

Ve svých oslavných verších Simónidés zmiňuje mimo jiné i několik významných olympijských zápasníků a boxerů, především Milóna z Krotónu⁶⁵, Eualkida z Élidy⁶⁶ a Glauka z Karystu⁶⁷. Posledního jmenovaného se odvážil postavit nad mýtické postavy (konkrétně v tom směru, že by jej nedokázali porazit Polydeukés ani Héraklés). Rovněž vychválil dalšího šampiona Theognéta z Aigíny (olympijského vítěze v zápase chlapců z roku 476 př. n. l.):

*„Hle Theognétos, ten, který přemohl v Olympii
jinochy, ovládnuv zápasu chvaty.
Krasavec na pohled, v boji se potupit nedal,
město i vznešený rod oslavil věncem.“⁶⁸*

Patrně nejslavnějším básníkem, který věnoval své verše oslavě olympijských zápasníků, boxerů a pankratistů, byl Pindaros z Théb. Byl to mistr slavnostní sborové lyriky, který miloval řecká sportovní klání, o jejichž konání a hrdinech skládal velkolepé básnické sbírky. Z jeho sedmnácti sbírek se nám dodnes zachovaly pouze čtyři, které obsahují dohromady 45 básní na

---

⁶⁴ Golden (2003) str. 61

⁶⁵ Anthologia Graeca 16,24 (zde Simónidés přisuzuje Milónovi sedm olympijských vítězství místo tradičně udávaných šesti); český překlad – Sábl (1968) str. 280

⁶⁶ Hérodotos, Dějiny 5,102

⁶⁷ Lúkiános, Pro imaginibus 19; Sábl (1968) str. 243

⁶⁸ Anthologia Graeca 16,2; překlad – Sábl (1968) str. 113

oslavu vítězů her olympijských (*Olympionikais*), pýthijských (*Pýthionikais*), isthmických (*Isthmionikais*) a nemejských (*Nemeonikais*). V každé ódě oslavil konkrétního vítěze, jeho předky a rodnou polis. V některých z nich dokonce jejich osobnosti a životní osudy srovnával s mytologickými příběhy.

Z vítězů v bojových sportech na olympijských hrách Pindaros věnoval své básně Agésidamovi z Lokrů⁶⁹, Efarmostovi z Opúntu⁷⁰ (u něj autor vyzdvihuje především to, že při zápase využíval spíše propracovanou techniku než sílu), Alkimedóntovi z Aigíny⁷¹ (Pindaros poměrně velkou část básně věnuje Melésiovi, trenérovi mladého šampiona) a především jednomu z nejznámějších olympijských boxerů Diagorovi z Rhodu⁷². Z vítězů na ostatních panhelénských hrách Pindaros zvětšil šest vítězů nemejských her (tři v pankratiu, tři v zápase), čtyři vítěze isthmických her (všichni v pankratiu) a jednoho vítěze z pýthijských her v zápase.

Pindaros byl básník par excellence a svůj um navíc dokázal výhodně prodat. Jedním z vítězů na nemejských hrách byl pankratista Pýtheás z Aigíny, který zvítězil v chlapecké kategorii. Za báseň, kterou měl složit na jeho počest⁷³, si Pindaros řekl o honorář 3000 drachem, což bylo skutečně nemalé jmění. Pýtheovi příbuzní sice tvrdili, že za tolik peněz by mohli koupit chlapcovu sochu, ovšem básník je přesvědčil svým tvrzením, že sochu jednou zničí čas, kdežto báseň ne⁷⁴.

Zajímavé je, že o tomtéž Pýtheovi složil jednu ze svých oslavných písní i Bakchylidés z Keu⁷⁵. Byl to Simónidův synovec a Pindarův současník. Zajímavé je, že i jeho stejnojmenný dědeček se aktivně věnoval zápasu⁷⁶. Ve svém popisu Pýtheova vítězství Bakchylidés mimo jiné uvádí Héraklův boj s nemejským lvem jako důvod toho, proč se v jeho době na nemejských hrách konaly turnaje v pankratiu. Dále oslavuje Pýtheovu rodnou Aigínu a její nejslavnější mýtické rodáky, krále Pélea a Telamóna. Ačkoli byl Bakchylidés ve své době údajně ceněn víc než Pindaros, bohužel se velká část jeho tvorby ztratila.

---

⁶⁹ Olympijské zpěvy 10 a 11, vítěz v boxu chlapců na hrách roku 476 př. n. l.; český překlad části jedenáctého zpěvu (verše 1–14) – Sábl (1968) str. 112–113; anglický překlad – Stocking, Stephens (2021) str. 29–32

⁷⁰ Olympijský zpěv 9, vítěz v zápase na hrách roku 468 př. n. l., následně se stal i *periodoníkem*; český překlad části zpěvu (verše 88–99) – Sábl (1968) str. 115–116; anglický překlad – Stocking, Stephens (2021) str. 32–35

⁷¹ Olympijský zpěv 8, vítěz v zápase chlapců na hrách roku 460 př. n. l.; český překlad části zpěvu (verše 54–66) – Sábl (1968) str. 127

⁷² Olympijský zpěv 7, vítěz v boxu na hrách roku 464 př. n. l., český překlad dvou částí zpěvu (verše 13–17 a 80–90) – Sábl (1968) str. 166–167; anglický překlad – Stocking, Stephens (2021) str. 36–41

⁷³ Nemejský zpěv 5; anglický překlad – Stocking, Stephens (2021) str. 53–56

⁷⁴ Hornblower (2005) str. 216; Zamarovský (1980) str. 117

⁷⁵ Bakchylidés, Epiníkie 13

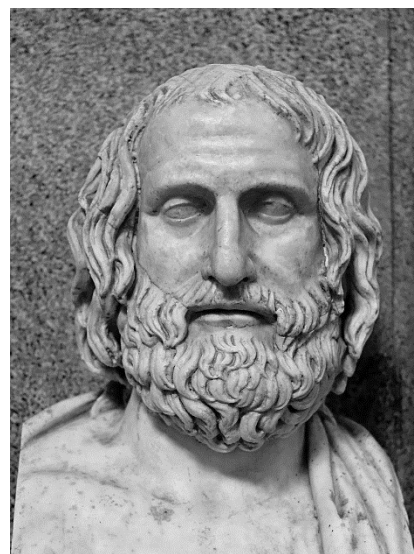
⁷⁶ Sábl (1968) str. 253

Euripidés (5. století př. n. l.)

Ještě útočnější vůči atletům než Tyrtaios a Xenofanés byl slavný dramatik z Athén 5. století př. n. l. Euripidés. V dochovaném fragmentu, který byl původně součástí satyrského dramatu *Autolykos*, se velice nelichotivě vyjadřuje o samotných atletech, které podrobuje ještě tvrdší kritice než jeho předchůdci – považuje je za příživníky zcela nepoužitelné pro normální život:

*„Je v Řecku na tisíce různých zel,
leč nad atlety není horšího.
Především neučí se správně žít
a jak by také mohli? Jestliže
je někdo otrokem své huby jen
a slouží břichu, může rozmnožit
svůj majetek, jenž zdědil po svém otci?“⁷⁷*

Kritika ohledně „otročení hubě a sloužení břichu“ velmi pravděpodobně míří na atlety provozující bojové sporty. Neexistovaly zde totiž váhové kategorie a mnohdy tak měli výhodu ti nejtěžší sportovci, kteří se k dosažení maximální hmotnosti neustále přejídali. Euripida zřejmě rozladil i tehdejší nástup profesionalismu v bojových sportech, s nímž souvisel nárůst fyzické síly sportovců, ale zároveň i potlačení duševního a mentálního růstu, který šel u dřívějších atletů ruku v ruce s fyzickým tréninkem. Ve své výtce Euripidés pokračuje dál a vysmívá se tomu, jak by zápasníci, boxeři nebo diskaři, kteří se vyznaží jen v dovednostech souvisejících s jejich sportem, vypadali směšně a zbytečně na bitevním poli.

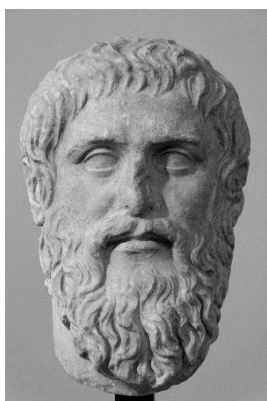
Ilustrace 11 – Euripidés

Zajímavé je, že původně se Euripidés měl stát atletem. Málem se dostal i na olympijské hry jako zápasník v chlapecké kategorii, kam jej kvůli vysokému věku již nepřijali. Uspěl však na eleusinských hrách⁷⁸. Nakonec se proslavil svou divadelní tvorbou, s jejíž pomocí získal vítězné věnce na mnoha významných dramatických soutěžích.

⁷⁷ Euripidés, Fragment 282 (citován u Athénaia z *Naukratidy*, *Deipnosophistai* 10,413c); překlad – Sábł (1968) str. 190; anglický překlad celého fragmentu – Stocking, Stephens (2021) str. 97

⁷⁸ Aulus Gellius, *Attické noci* 15,20,2–3

Platón z Athén (427–347 př. n. l.)

Ilustrace 12 – Platón z Athén

Zajímavým zdrojem vybraných informací o antických bojových sportech je jeden z nejvýznamnějších tvůrců západní filozofie a zároveň jeden z největších filozofů všech dob – Platón. Může za to jeho mládí, během kterého se sice vzdělával v těch oborech, které mu přinesly slávu, největší úspěchy měl ale ve sportu (konkrétně v zápase). Jeho trenérem byl jakýsi Aristón z Argu, který měl svému svěřenci dát jméno Platón (což samo o sobě znamená „široký“ nebo „mohutný“, mohlo snad tedy jít o narážku na Platónovu silnou postavu)⁷⁹. Podle filozofa Dikaiarcha z Messény měl zápasit na isthmických hrách, Lucius Apuleius k tomu přidává i účast na pýthijských hrách. Tato tvrzení se ale dnes neberou moc vážně. Každopádně je obtížné rekonstruovat Platónovu zápasnickou kariéru, poněvadž se o ní on sám ve svých dílech vůbec nezmiňuje. Je jisté, že se dráhy zápasníka vzdal v roce 408 př. n. l., kdy se poprvé setkal se Sókratem. Tento filozof nakonec způsobil, že se mladý Platón vzdal své sportovní kariéry. To ovšem neznamená, že by nadobro zavrhnul zápasení nebo všeobecně posilování. Zastával zdravou rovnováhu mezi tréninkem těla i ducha:

„Kdo tedy nejlépe směřuje tělocvik s uměním músicským a v nejpřesnějších dávkách je podává duši, o tom bychom vším právem řekli, že jest dokonale músicský člověk a má nejlepší smysl pro harmonii, daleko více, než kdo ladí skutečné struny.“⁸⁰

To, že byl Platón v mládí úspěšným zápasníkem, se promítlo do jeho literárních děl, včetně Ústavy a Zákonů. Jedno z hlavních pravidel zápasu *palé*, podle kterého se zápasník po pádu na zem musí vrátit do původního postoje, použil ve smyslu „vrať se k původnímu tématu“:

„Tedy jako zápasník zaujmi zase týž postoj, a když ti dám touž otázku, zkus pověděti, co jsi tenkrátě hodlal říci.“⁸¹

Platón měl zároveň alespoň základní přehled o tréninku v ostatních bojových sportech, což ukázal ve svých Zákonech. V pasáži pojednávající o důležitosti vojenských cvičení v době míru popisuje tréninkové metody boxerů a pankratistů a vyzdvihuje jejich důležitost. Stejně jako se sportovci takto připravují na turnaje, tak se musí lidé v době míru připravovat na válku⁸².

⁷⁹ Diogenés Laertský, Životy, názory a výroky proslulých filozofů 3,4

⁸⁰ Platón, Ústava 3,412a; překlad – Novotný (2003)

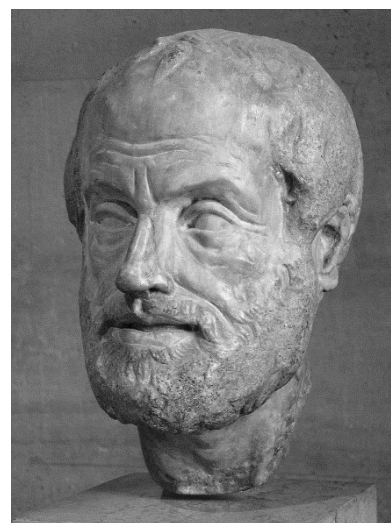
⁸¹ Platón, Ústava 8,544b; překlad – Novotný (2003)

⁸² Platon, Zákony 8,830a–c

Aristotelés ze Stageiry (384–322 př. n. l.)

Ani Aristotelés ze Stageiry, jeden z nejvšestrannějších myslitelů všech dob a učitel Alexandra Velikého, se nezapomněl zmínit o bojových sportech. Ve svém díle *Politika* (konkrétně v pasáži pojednávající o ideálním tělesném stavu budoucích rodičů) se stavěl proti přehánění a jednostrannosti atletického tréninku, i proti jeho zanedbávání:

„Atletické složení těla se nehodí ani pro dobrý stav obce, ani pro zdraví a plození, a rovněž tak tělo příliš choulostivé a slaboučké, nýbrž prostřední mezi obojím. Tělo má být otužilé, ale ne násilnými cviky, ani ne jen v jednom směru, jako tělo zápasníkovy, nýbrž pro úkoly a činnost svobodných mužů. A otužilé mají být ženy stejně jako muži.“⁸³

Ilustrace 13 – Aristotelés ze Stageiry

Jeho názor na sport všeobecně byl podobný názoru jeho učitele Platóna. Fyzický trénink je důležitým prvkem růstu osobnosti, ale nesmí se zároveň zanedbávat učení mysli. Rovněž zastává názor, že chlapci v mladém věku nesmí procházet nepřirozeně tvrdým tréninkem a nevhodným stravováním atletů:

„...neboť významným důkazem pro to, jaké škody to působí, jest skutečnost, že v seznamu olympijských vítězů najdeme jen asi dvě nebo tři jména těch, kteří zvítězili jako muži i jako hoši, poněvadž nepřirozeným cvičením v mládí vyčerpali svou sílu.“⁸⁴

Aristotelovi v tomto tvrzení můžeme dát za pravdu. Neznáme mnoho atletů, kteří by ve své disciplíně dokázali uspět v té i oné věkové kategorii. Do doby Aristotelova života se tento kousek povedl zápasníkům Hipposthenovi ze Sparty, Milónovi z Krotónu a Euthymenovi z Mainalu⁸⁵. Stejný úspěch se v zápase podařil i Anauchidovi z Élidy, ovšem nevíme, na jakých hrách⁸⁶. V boxu dokázal vyhrát mezi muži i chlapci Alkainetos z Leprea. Ovšem v pankratiu neznáme žádného atleta z doby před Aristotelem (ani po něm), který by dokázal získat olympijský věnec mezi chlapci i mezi muži. Koneckonců pankration chlapců se v Olympii poprvé objevil více než sto let po Aristotelově smrti.

⁸³ Aristotelés, *Politika* 7,1335b; překlad – Kříž (1939)

⁸⁴ Aristotelés, *Politika* 8,1339a; překlad – Kříž (1939)

⁸⁵ Pausaniás 6,8,5; mezi chlapci vyhrál v roce 400 př. n. l., mezi muži o osm let později

⁸⁶ Pausaniás 6,14,11

Seznamy olympijských vítězů (od 5. století př. n. l. dál)

Dlouhou dobu neměli Řekové žádnou společnou metodu datování. Protože neodpočítávali léta od nějaké konkrétní události (jako např. my od narození Krista), bylo obtížné určovat konkrétní léta v minulosti. Ve většině městských států proto určovali jednotlivá léta podle důležitých úředníků nebo kněží. V Athénách datovali podle archontů (konkrétně jednoho z nich, který nesl titul archón eponymos), zato ve Spartě podle eforů. Až ke konci 5. století př. n. l. začali v těch nejvýznamnějších městech sestavovat seznamy těchto eponymních úředníků.

Tímto krokem se inspiroval filozof Hippiás z Élidy, který okolo roku 400 př. n. l. sestavil první známý seznam olympijských vítězů⁸⁷. Za eponymní atlety vybral ty, kteří vyhráli ve stadiodromu. Důvodem bylo to, že šlo o jedinou disciplínu, která byla součástí všech historických olympijských her (na prvních třinácti hrách to byla dokonce jediná disciplína). Tento způsob datování měl jednu obrovskou výhodu ve srovnání s datacemi skrze eponymní úředníky. Jména olympijských vítězů byla totiž v celém řeckém světě dobře známa a mohla je tak využít prakticky všechna řecká města.

Seznamy olympijských vítězů časem procházely revizemi, o které se starali ti nejbystřejší myslitelé, které starověk nabízí. Aristotelés celý systém zjednodušil tím, že začal číslovat jednotlivé olympiády místo toho, aby pro jejich označení používal jména vítězů ve sprintu. Tento způsob datování se ovšem prosadil až později ke konci antiky. Další dílo o olympijských vítězích napsal na přelomu 4. a 3. století př. n. l. Tímaios z Tauromenia, který dokázal prosadit konkrétní rok prvních olympijských her (podle našeho úzu 776 př. n. l.)⁸⁸. Navíc měl jako první užívat olympijské hry jako chronologickou jednotku. Zajímavé je, že ve 3. století př. n. l. měl vytvořit seznam olympijských vítězů Euanoridas z Élidy, který byl sám olympijským vítězem v zápase chlapců (na hrách v roce 240 př. n. l.)⁸⁹.

Na Tímaia o necelé století později navázal jeden z nejvýznamnějších myslitelů své doby Eratosthenés z Kyrény. Ten ve své dvoudílné práci o dějinách Olympie doplnil seznam vítězů o další jména. V polovině 2. století celou práci završil historik Flegón z Trallu. Ten byl autorem díla Vítězové olympijských her (*Olympionikón kai chronón anagrafḗ*), které se skládalo z 16 knih. V nich uvedl seznam všech známých vítězů prvních 229 olympijských her (do roku 137). Bohužel se z tohoto díla zachovaly jen zlomky v citacích ostatních autorů.

---

⁸⁷ Plútarchos, Numův životopis 1,4

⁸⁸ Zamarovský (1980) str. 122

⁸⁹ Pausaniás 6,8,1

Jedním z těch, kdo citoval z Flegónova díla, byl dějepisec a kronikář přelomu 3. a 4. století Eusebios z Kaisareie. Jeho dílo s názvem *Chronicon* obsahuje mimo jiné seznam vítězů ve stadiodromu (tedy oněch „eponymních atletů“) z prvních dvou set padesáti olympijských her, doplněný o jména výjimečných atletů z dalších disciplín. Zmiňuje také první vítěze z těch soutěží, které byly na hry přidány nově. Eusebiův seznam olympijských vítězů později doplnil alexandrijský mnich Panodoros, který žil zhruba o generaci později⁹⁰.

Z původních seznamů olympijských vítězů se dodnes zachovalo jen několik fragmentárních a obtížně čitelných papyrů, které byly náhodně objeveny v egyptském Oxyrhynchu. Jeden z nich byl nalezen v roce 1897, pochází ze 3. století a obsahuje jména vítězů většiny disciplín olympijských her v letech 480–468 př. n. l. a 456–448 př. n. l.⁹¹ Je možné, že jde o kopii staršího seznamu vítězů, který sestavil Flegón nebo Eratosthenés⁹². Jména atletů jsou sice poškozena, lze je ale doplnit z jiných známých zdrojů. Díky tomu víme, že je tento seznam velice přesný a o to víc nás může mrzet, že se nám žádný seznam olympijských vítězů nedochoval vcelku.

---

⁹⁰ Stocking, Stephens (2021) str. 302

⁹¹ Papyrus z Oxyrhynchu 2,222, anglický překlad – Miller (2004) str. 90–92

⁹² <http://ancientolympics.arts.kuleuven.be/picEN/slides/P0289.jpg.html>

Lukillios (1. století)

Epigramatik Lukillios atlety neobdivoval ani nekritizoval. Vysmíval se jim. Jeho krátká dílka byla určena k předčítání a pobavení císaře Nerona, na jehož dvoře tento pořímštělý Řek žil a tvořil. Z bojových sportovců se Lukillios vysmíval především boxerům⁹³, jejichž sport byl v římské době ještě mnohem krvavější než na řecké půdě. Známe od něj i anekdotu o Milónovi z Krotónu, která bude zmíněna v samostatné kapitole o tomto sportovci.

Asi nejzábavnější anekdota, kterou nám Lukillios zanechal, pojednává o boxerovi jménem Olympikos, kterému na konci kariéry chyběl nos, brada, obočí, uši a oční víčka. Jeho lakotný bratr toho využil a po smrti jejich otce dělal, že ho nepoznává. Dokázal jej tak připravit o právo na dědictví. V dalším epigramu se vysmívá jakémusi Stratofónovi, kterého po čtyřech hodinách boxování nepoznal ani vlastní pes, zatímco Odyssea během návratu domů po dvaceti letech jeho pes Argos poznal okamžitě. Jiný boxer Apollofanés byl během své kariéry natolik rozmlácený, že se nemusel bát dalších bojů, protože ho už nikdo víc zmlátit nemohl⁹⁴. Další obětí boxu i Lukilliovy umělecké tvorby byl jakýsi Androleos, který „*nechal ušní boltce v Pise, v Platajích svá oční víčka a téměř mrtvého jej vynesli z pýthijských her*“⁹⁵. Jiný boxer jménem Aulos daroval nejvyššímu bohu Diovi svou rozbitou lebku, kterou mu rozmlátili jeho soupeři v turnaji. Navíc mu slíbil i své obratle, pokud se dokáže vrátit živý z nemejských her⁹⁶.

Lukillios se ovšem nevysmíval pouze těm, kterým box způsobil trvalé znetvoření. Zvěčnil i boxery, kteří byli zbabělí nebo ve svém sportu naprosto neschopní. Jakýsi Kleombrotos se po ukončení své boxerské kariéry oženil, stal se však obětí domácího násilí, jelikož od své ženy schytával rány ještě tvrdší, než jaké dostával na turnajích⁹⁷. Zato jinému boxerovi Apidovi jeho soupeři nechali zbudovat sochu, protože nikdy nikomu neublížil⁹⁸.

Je docela možné, že žádný z těchto boxerů nikdy neexistoval a že si jejich příběhy i krvavá zranění Lukillios vymyslel⁹⁹. Koneckonců to byl satirik a ti mají sklony přehánět. I tak ale můžeme z jeho básní vyčíst, že římský box byl skutečně krvavým a nemilosrdným sportem.

---

⁹³ Anthologia Palatina 11,75; 11,76; 11,77; 11,78; 11,79; 11,80; 11,81; 11,258; anglické překlady Lukillia spolu s odkazy na řecké originály: <http://www.attalus.org/poetry/lucillius.html>

⁹⁴ Český překlad – Sábl (1968) str. 256–7

⁹⁵ Český překlad – Sábl (1968) str. 256

⁹⁶ Český překlad – Sábl (1968) str. 256

⁹⁷ Český překlad – Sábl (1968) str. 257

⁹⁸ Český překlad – Sábl (1968) str. 257

⁹⁹ Förster (1891) sice zařadil Aula, Androlea a Olympika do svého seznamu olympijských vítězů (v letech 57, 61 a 67), dnes je však většina badatelů ze svých seznamů vylučuje

Lúkiános ze Samosaty (2. století)

Výjimečnost starořeckých bojových sportů (a sportu všeobecně) zřejmě nikdo nevystihl lépe než filozof a řečník Lúkiános ze Samosaty. Navzdory tomu, že pocházel z oblasti na východě římské říše (Samosata, dnešní Samsat, leží na jihovýchodě Turecka na horním Eufratu) a žil ve zcela neřeckém prostředí, byl to milovník sportu a sportovních klání. Olympijské hry navštívil za svůj život čtyřikrát¹⁰⁰. Z řady děl, které se nám od něj zachovaly, je pro téma řeckého sportu nejzajímavější dialog Anacharsis. Jde o fiktivní rozhovor mezi stejnojmenným polomýtickým skythským mudrcem, a athénským demokratickým reformátorem Solónem. Anacharsis symbolizuje zaostalou kulturu barbarů, Solón reprezentuje vyspělou civilizaci.

Zcestovalý Anacharsis dorazil do Athén někdy na začátku 6. století př. n. l. a během několika let si zde osvojil řeckou vzdělanost, čemuž jistě dopomohl i fakt, že díky matce uměl řecky¹⁰¹. Krátce po svém příjezdu ale okolo sebe viděl věci, které v jeho rodném království vidět nemohl. Především si lámal hlavu nad tělesnou výchovou, která už v té době měla v řeckých městských státech významné postavení a jejíž význam mu (jakožto ne-Řekovi) unikal. Nechápal trénink v běhu, hodů diskem nebo oštěpem, ale nejvíc jej pohoršili zápasníci a boxeři:

„Jak se to chovají ti vaši mladíci, Solóne? Vždyť se tu perou, podrážejí si nohy, vykrucují si ruce, škrtí se, válejí se po zemi jako prasata! Ale když se před chvílí svlékli, dobře jsem si toho všiml, docela přátelsky se navzájem natírali olejem a čistili se škrabadlem. A najednou, bůhvíco to do nich vjelo, sehnou čela a srazí se jako dva berani. Hele, koukni se támhle! Jeden druhého zvedl a pak ho shodil na zem, teď si už i na něho lehl, hlavu mu cpe do špíny, chce mu zlomit vaz (...) A tady ti dva! Celí jsou umounění od písku, a místo toho, aby se běželi umýt, dávají si do nosu pěstí. Uvidíš, že jeden z těch chudáků co nevidět vyplivne zuby! Proč nezasáhne ten úředník a neodtrhne je od sebe? Myslím, že je to úředník, má přece červený plášť. No tohle! Ještě je popichuje!“¹⁰²

Solón následně Anacharsidovi vysvětlí význam všech těchto cvičení a tréninků. Tvrdí, že jejich mladíci mají radost z měření sil, závodění a z následného případného vítězství. Navíc poukazuje i na praktická využití těchto cvičení, které vidí především v zocelování vojáků a dobrou přípravu na boj. Trénování těla po řeckém vzoru však Anacharsis ani tak nepochopil.

---

¹⁰⁰ Sábl (1968) str. 220

¹⁰¹ Diogenés Laertský, Životy, názory a výroky proslulých filozofů 1,101

¹⁰² Lúkiános, Anacharsis 1–3; překlad – Zamarovský (1980) str. 115

Galénos z Pergamu (2. století)

Záporný vztah k profesionálním sportovcům měl lékař přelomu 2. a 3. století Galénos z Pergamu¹⁰³. Vyučil se lékařem ve svém rodném městě, které bylo považováno spolu s Alexandrií za jedno z hlavních vědeckých center římské říše, a svou praxi ještě prohloubil v dalších významných městech. Zhruba ve třiceti letech se vrátil do Pergamu a pečoval zde o zraněné gladiátory. Měl tedy zkušenosti i s bojovými sporty, protože tehdejší římský box už se ve své brutalitě moc nelišil od gladiátorských zápasů. Poté působil v Římě jako lékař císařů Marka Aurelia i jeho syna Commoda.

V jeho době už byli sportovci (a především zástupci těžkoatletických disciplín) vesměs profesionálové, což se projevilo na jejich jednotvárném životním stylu. Právě to byl jeden z hlavních důvodů Galénovy kritiky¹⁰⁴. Zatímco on (a jeho předchůdce Hippokratés z Kóu) uznávali v jídle a fyzickém cvičení heslo „všeho s mírou“, atleti podle Galéna dělali pravý opak. Pro ně bylo typické přetrénování a přejídání se. Proto jsou v konečné fázi v té nejhorší fyzické kondici ze všech. Galénos těžké atlety kvůli jejich přejídání, častému pití, nadměrnému spánku a válení se ve špíně dokonce přirovnal k prasatům¹⁰⁵.

Podobně jako dřívější kritici, i Galénos považuje profesionální sportovce za úplně neschopné v normálním životě. Soudil tak mimo jiné z toho důvodu, že kdyby se her mohla zúčastnit i zvířata, lidé by v nich naprosto propadli, a to ve všech disciplínách. Zápasníky by zde přemohli sloni nebo lvi, boxery by porazil býk a pankratisty by zase díky své schopnosti tvrdých kopů přemohl osel. Navíc se mu nelíbil jednostranný trénink atletů (např. boxeři měli vypracovaný hrudník a ruce, ale slabé nohy) a proto dával přednost všem možným formám přirozeného pohybu (především běhání, veslování nebo jízdy na koni).

Ze sportovních aktivit Galénos preferoval míčové hry (*sfairiseis*, tento termín vychází z řeckého označení míče – *sfaira*), které nutily hráče zapojovat celé tělo. Z míčových her stojí za zmínku *harpaston*, protože se zde zcela jistě mohli prosadit i atleti, kteří se věnovali bojovým sportům. Hrál se ve dvou týmech (počet hráčů není znám), přičemž jeden tým musel dopravit míč za čáru soupeře. Hráči se mohli podtrhávat, bránit se tělem, strkat se a vytrhávat si míč z ruky. Z dnešního pohledu tento tvrdý sport připomínal rugby nebo americký fotbal¹⁰⁶.

---

¹⁰³ Anglický překlad Galénova kritického pohledu na atlety (Protreptikós 9–14; Thrasymbulos 30–47) – Stocking, Stephens (2021) str. 246–266

¹⁰⁴ Galénos, Thrasymbulos 37

¹⁰⁵ Galénos, Protreptikós 11

¹⁰⁶ Zamarovský (1980) str. 185

Pausaniás (2. století)

Mezi hlavní literární zdroje informací na téma antických bojových sportů a sportovců můžeme zařadit „cestopis“ zvaný *Hellados Periégésis* neboli Cesta po Řecku, který je složen z deseti knih. Jeho autorem byl spisovatel jménem Pausaniás. Narodil se snad v oblasti Lýdie v Malé Asii (protože jeho popis právě této oblasti je nesmírně přesný). Pocházel z velmi bohaté rodiny, což mu umožnilo podnikat dlouhé a velice nákladné cesty po celé římské říši, která za jeho života dosáhla největší rozlohy. Samozřejmě navštívil i tehdejší Řecko a jeho popisu věnoval své nejvýznamnější dílo. Nepopisuje ovšem pouze geografické zvláštnosti. Pojednává i o místních zvycích, historkách a legendách z míst, která navštívil. Také velmi přesně popisuje významná umělecká díla, která se nám buď nezachovala nebo byla objevena díky vykopávkám klasických archeologů.

Dvě knihy (pátou a šestou) věnoval Pausaniás Olympii a jejímu okolí. V páté knize popisuje Élidu (pořadatelské město olympijských her) a její historii, pak se jeho pozornost obrací na samotnou Olympii. Ve zbytku páté knihy pojednává o jednotlivých sportovních disciplínách, o postupných změnách programu her (tedy o zavedení a rušení některých sportů) a nakonec důkladně popisuje chrámy, oltáře a sochy bohů v Olympii.

Pro téma bojových sportů je ale určitě nejzajímavější šestá kniha. Tu z velké části tvoří popis soch olympijských vítězů. K nim autor přidává i různé údaje o těchto sportovcích (biografické nebo na první pohled zjevně mytologické a legendární), jejich úspěchy (především počty vítězství na olympijských a ostatních panhelénských hrách) a jiné zajímavosti. Hned na začátku této knihy Pausaniás zdůrazňuje, že nepopíše sochy všech atletů. Pojednává pouze o těch, kteří se skutečně proslavili, nebo o těch, jejichž sochy jsou umělecky zdařilejší než ostatní¹⁰⁷. Zbytek šesté knihy je věnován popisu olympijského stadionu, hipodromu a sportovních cvičišť. Pausaniás popisuje Olympii tak, jak vypadala pravděpodobně krátce po roce 170. Zmiňuje se totiž o tom, že v jeho době uplynulo 217 let od obnovení Korinthu Římany¹⁰⁸, ke kterému došlo snad roku 44 př. n. l.

Pausaniovo dílo sice z lingvistického hlediska není pro klasické filology nijak zvlášť zajímavé. Z obsahové stránky je to ale naprosto jedinečné dílo přinášející spoustu důležitých (a díky archeologickým vykopávkám i potvrzených) informací o olympijských hrách i o nejvýznamnějších sportovcích.

---

¹⁰⁷ Pausaniás 6,1,2

¹⁰⁸ Pausaniás 5,1,2

Filostratos (3. století)

Jediná dodnes vcelku zachovaná práce, jejímž hlavním tématem je sport, je malý spisek *Gymnastikos*¹⁰⁹. Jeho autorem je řecký filozof Lucius Flavius Filostratos, který žil za vlády Severovců a velkou část života pracoval v Athénách jako učitel rétoriky. Před tím žil i na dvoře římského císaře Septimia Severa, kde si získal přízeň jeho ženy Julie Domny. Po její smrti Filostratos žil v různých městech východní části římské říše, a nakonec se usadil v Athénách, kde snad i zemřel.

Spisek *Gymnastikos* Filostratos napsal snad někdy mezi lety 220 a 225¹¹⁰. Byl nalezen úplnou náhodou roku 1844 při čištění zasypaného kanálu nedaleko dnešního Istanbulu¹¹¹. V tomto dílku se vyskytuje popis jednotlivých disciplín (zápas a pankration v kapitole 11, box v kapitolách 9 a 10). Jsou zde ale i další zajímavosti ohledně tělesných cvičení, trénování nebo životosprávy atletů. Nechybí zde popis ideálního vzhledu různých sportovců (např. jaké parametry by měl mít ideální boxer, zápasník nebo běžec), správný jídelníček, tréninkové vybavení či různé praktické rady (např. jak se sportovci mají správně opalovat). Filostratos rozděluje atlety podle jejich stavby těla (srovnává je se zvířaty, konkrétně medvědy, orly nebo lvy), poměru tělních tekutin (sangvinici, cholericici, melancholici a flegmatici) nebo toho, jakého jsou původu (byli-li jejich rodiče v době atletova narození silní a mladí nebo naopak staršího věku).

Není jisté, zda měl Filostratos nějaké zkušenosti se sportováním nebo trénováním. Některá jeho tvrzení nám totiž z dnešního pohledu mohou připadat podivná. Kupříkladu v pasáži o nejlepších druzích masa pro atlety autor udává, že nejlepší vepřové maso se získává z vepřů, kteří se živí třešněmi a žaludy. I tak jde o zcela výjimečné a pro téma starověkých bojových sportů důležité dílo. Z celkového tónu spisu *Gymnastikos* je cítit idealizování starších dob, a naopak kritika stavu sportu v autorově současnosti.

Některé informace týkající se bojových sportů můžeme nalézt ve spise *Eikonés*, který je také připisován Filostratovi. Ve většině publikací je ovšem autor tohoto díla odlišován od výše zmíněného Filostrata, ačkoli obě díla pochází ze stejné doby. Autor spisu *Eikonés* byl snad zetěm autora spisu *Gymnastikos*¹¹².

---

¹⁰⁹ Anglický překlad celého spisku – Stocking, Stephens (2021) str. 271–292

¹¹⁰ Golden (2003) str. 134

¹¹¹ Zamarovský (1980) str. 157

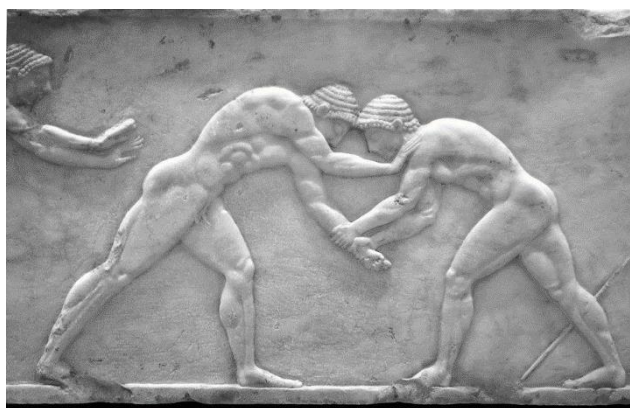
¹¹² Miller (2004) str. 38

Zápas (*palé*)

Zápas se na olympijských hrách objevil poprvé roku 708 př. n. l. Šlo vlastně o dvojitou premiéru – představil se zde jako samostatná disciplína i jako součást antického pětiboje (konkrétně byl jeho poslední pátou disciplínou). Šlo zároveň o první olympijskou neběžeckou disciplínu. Prvním vítězem v zápase se stal spartský zápasník Eurybatos¹¹³. A jen tak mimochodem, prvním vítězem v pětiboji se stal rovněž spartský atlet jménem Lampis. Sparta totiž byla během prvních dvou staletí her olympijskou velmocí. Roku 632 př. n. l. se na olympijských hrách objevily první dvě disciplíny chlapecké kategorie – stadiodromos a zápas. Prvním vítězem v zápase chlapců se stal Hipposthenés ze Sparty.

Pravidla zápasu

Při popisování pravidel zápasu *palé* musíme připomenout důležitou věc. Byla by chyba spojovat tento druh zápasu se současným řecko-římským stylem. Tento současný styl zápasu má s antikou společné vlastně jen ono pojmenování. Řecko-římský zápas je ryze moderní sport, který vznikl v polovině 19. století ve Francii. Když zkoumáme pravidla zápasu *palé*, zjistíme, že naopak připomínal současný volný styl.

Ilustrace 14 – Reliéf zobrazující zápasníky

Autorem pravidel zápasu měl být podle tradice sicilský zápasník Orikadmos¹¹⁴, který žil snad někdy v 8. století př. n. l. Bohužel se ani u jedné ze tří bojových disciplín nezachoval žádný souhrnný soubor pravidel a musíme se tedy omezit na jejich rekonstrukci. Je jisté, že se zápasníci před bojem natřeli olivovým olejem a následně se posypali jemným pískem (*konis*) pro zjednodušení úchopu. Zápasilo se v mělké jámě zkypřené pískem, která nesla označení *skamma*. Zápasnická plocha měla tvar čtverce s délkou strany 100 stop (zhruba 30 metrů, tato délková jednotka se nazývala *plethron*). Pokud se zápasníci dostali během boje mimo vyhrazený prostor, zápas byl přerušen. Oba zápasníci se následně vrátili do středu jámy, kde nasadili totéž držení, během kterého došlo k zastavení boje.

¹¹³ Filostratos (Gymnastikos 12) uvádí, že Eurybatos pocházel z arkádského města Lousoi

¹¹⁴ Klaudios Ailiános, Varia Historia 11,1

Základní postavení zápasníků bylo v mírně rozkročeném podřepu. Postoj čelem proti čelu se nazýval *syntaxis*, postoj bokem proti boku *parathesis*. V zápase byly zakázány údery pěstí, kopy (kromě těch, které byly součástí povolených technik, podobně jako v současném judu), kousání, škrábání a údery do rozkroku. Škracení (*anchein*) bylo povolenou technikou, ale v olympijském zápase asi nebylo tak často užíváno. Kleitostratos z Rhodu, vítěz olympijských her v roce 192 př. n. l., měl získávat vítězství právě tímto způsobem¹¹⁵. Otázkou je, zdali bylo povolenou technikou ohýbání nebo lámání prstů. Na jedné straně se o Leontiskovi z Messény (olympijský šampion z let 456 a 452 př. n. l.) uvádí, že právě touto taktikou dosáhl svých vítězství, jelikož sám nedokázal dostat soupeře na zem¹¹⁶. Na druhé straně se však zachoval i řecký nápis (respektive jeho část), podle kterého se během zápasu prsty ohýbat neměly¹¹⁷. Každopádně byly zcela běžné záruční, krční, břišní, křížní, bederní a podkolení chvaty, podtrhy a podrazy. Díky výtvarným zobrazením a literárním dílům dnes známe přes čtyřicet zápasnických chvatů¹¹⁸, s jejichž variantami se můžeme setkat i v řadě dnešních úpolových sportů. Díky všem těmto pravidlům byl zápas *palé* nejméně nebezpečným bojovým sportem. Navíc bylo v zápase zřejmě častější vítězství na body (na rozdíl od boxu a pankratia, kde boj obvykle skončil knock-outem soupeře nebo vzdáním se).

Formy zápasu

Už během archaické doby provozovali Řekové dvě hlavní formy zápasu *palé*. První (a zřejmě využívanější) byl zápas zvaný *orthopalé* nebo *stadaipalé*, který bychom v češtině mohli označit jako „zápas vzpřímený“. Zde probíhal zápas pouze ve stoje s tím, že zápasník, který přinutil svého soupeře dotknout se země tělem od kolena výše, získal bod. Zápasník však pro získání bodu musel zůstat stát nebo padnout během hodů na svého soupeře, jinak se nebodovalo. Následně se zápasníci zvedli a pokračovali v boji vestoje. V tomto typu zápasu hrály hlavní roli především úchopy, vrhy a chvaty. Vzpřímený zápas byl provozován na suchém písku. Na olympijských hrách se zápasilo právě touto formou, přičemž vítězem zápasu se stal ten, kdo jako první poslal svého soupeře třikrát na zem.

Druhou formou byl „zápas valivý“ neboli *katopalé* či *kylisis*, kde se v zápase pokračovalo i po pádu jednoho nebo obou zápasníků na zem. Zde už byly častěji používány i různé typy škracení nebo pák na klouby. Bohužel nevíme, byl-li v tomto stylu zápasu nějaký

---

¹¹⁵ Eusebios, *Chronicon* 2,193

¹¹⁶ Pausaniás 6,4,3

¹¹⁷ *Supplementum Epigraphicum Graecum* 48.541; anglický překlad – Miller (2004) str. 73

¹¹⁸ Zamarovský (1980) str. 163

časový limit určující, jak dlouho musí zápasník svého soupeře udržet na zemi. Vítězem byl ten, kdo přinutil svého soupeře vzdát se, což zápasník naznačil zdvižením ukazováčku na ruce. Pro tento typ zápasu bylo zápasíště stejně jako v případě pankratia zjemněno pokropením vody.

Zajímavé je, že se různorodost řeckých městských států a jejich tradic projevila i v zápase *palé*. Víme totiž, že zatímco někde byla u tréninku zápasníků upřednostňována technika, jinde (především ve Spartě) si cenili hrubé síly. Již bylo zmíněno, že devátý Pindarův Olympijský zpěv věnovaný Efarmostovi z Opuntu vychvaloval vítězovu zápasnickou techniku. V podobném duchu mluví nápis na podstavci sochy Aristodéma z Élidy (olympijského vítěze z roku 388 př. n. l.):

„V Isthmu a Nemei dvakrát, v Olympii jednou mne věnčili.

Ne těla rozměrem, uměním spíše jsem zvítězil.

Aristodemos, Thrasidův syn, Élid'an, zápasník.“¹¹⁹

Oproti tomu spartský básník Dámagétos popisuje jejich styl zápasu při oslavě vítězství svého nejmenovaného krajana:

„Já nejsem z Messény či z Argu zápasník,

Sparta je, po mužích proslulá Sparta, má vlast.

Tamti si dovednost hodnotí, u mne však,

tak, jak se sluší Lakedaimonu synovi, převládá síla.“¹²⁰

Často používané chvaty

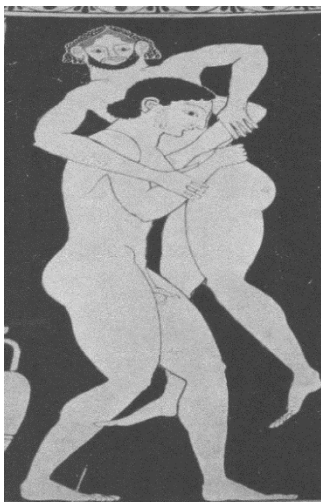
Podíváme-li se na vybrané chvaty zápasu *palé*, které známe z literárních a výtvarných děl, zjistíme, že spoustu z nich dnes využívají sportovci v různých odvětvích (ať už jde o zápasníky volnostylaře/řecko-římské, judisty, sambisty, MMA zápasníky a jiné). Často používaným a populárním chvatem (respektive držením) bylo *hamma* (česky „smyčka“ nebo „klika“). Šlo vlastně o klinč, během kterého se zápasníci drželi oběma rukama za paže nebo okolo pasu (popř. jednou rukou okolo krku). Toto držení mohli zápasníci použít jako samostatný chvat, během kterého se následně snažili vyvést soupeře z rovnováhy, nebo s jeho pomocí mohli nastoupit do jiných technik hodů.

---

¹¹⁹ Pausaniás 6,3,4; překlad – Sábl (1968) str. 69; Zamarovský (1980, str. 164) přisuzuje tyto verše Simónidovi, což ale nedává smysl, jelikož Aristodemos vybojoval své vítězství skoro sto let po Simónidově smrti.

¹²⁰ Anthologia Graeca 16,1; překlad – Sábl (1968) str. 69

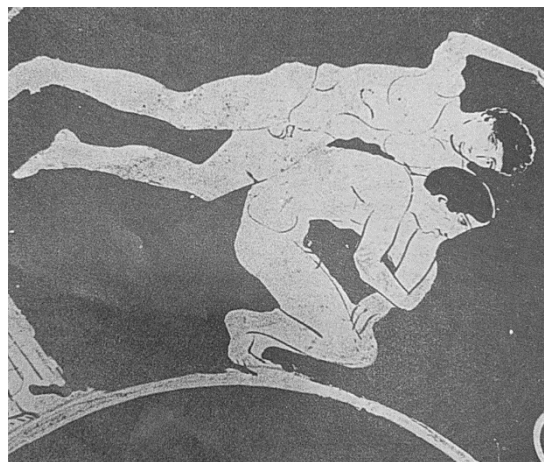

Ilustrace 15 – Chvat mesolabe s nadzvednutím

V umění běžně zobrazovaným a při správném použití velice účinným chvatem bylo obejmutí za pás zvané *mesolabe* (popř. *meson echein/meson lambanein*), po kterém mohlo následovat nadzvednutí soupeře. Když se zápasník dostal přes obranu svého soupeře a chytl ho zepředu nebo zezadu okolo pasu nebo lehce pod hrudí, mohl ho nadzvednout a následně jej hodit veškerou silou na zem. Připomíná tak např. judistický chvat *uširo-goši*. Byl-li zápasník dostatečně silný a chytl-li soupeře vhodným způsobem, mohl soupeře ve vzduchu dokonce otočit, aby následně dopadl přímo na hlavu (*anabastasai eis hypsos*).

Další používanou technikou byl přehoz přes rameno, jehož starořecké označení bohužel neznáme¹²¹. Prováděl se tak, že zápasník nejdříve získal kontrolu nad soupeřovou pravou paží, poté pod ní prostrčil vlastní pravou ruku¹²² tak, aby objala soupeřovu podpažní jamku, naložil si ho na záda a přehodil ho přes své pravé rameno před sebe. Na některých malbách jsou zápasníci, kteří provádí tento chvat, v podřepu, na jiných jsou ovšem na jednom kolenu nebo na obou. Tuto variantu využívali především vyšší zápasníci, aby mohli tímto způsobem hodit menšího soupeře. Tuto techniku můžeme srovnat se současným judistickým chvatem *ippon-seoinage* a byla využívána už ve starověkém Egyptě, jak naznačuje zobrazení stejné techniky na již zmíněném reliéfu v Ptahhotepově hrobce¹²³.

Ilustrace 16 – Přehoz přes rameno

Mezi chvaty, ve kterých zápasník mohl využít svých nohou k narušení rovnováhy soupeře, patřil *ankyrizein*. Během této techniky zápasník nejdříve musel dostat svého soupeře do dominantního držení a poté zahákl svou nohou jednu ze soupeřových noh, čímž jej mohl následně vychýlit a poslat k zemi. Případně mohl místo zaháknutí soupeřovu nohu i lehce nakopnout a tím to rovněž vychýlit z rovnováhy (*hyposkelizein*). Na podobném principu fungují i některé judistické techniky nohou, např. *o-uči-gari* nebo *de-aši-harai*. To, že v zápase *palé* byly využívány i chvaty využívající nohou během boje v postoji, jasně ukazuje, že tento styl

¹²¹ U Arvanitise (2015, str. 34) a v šestém díle dokumentárního seriálu *Human Weapon/Tělo jako zbraň* (2007) je tento chvat pojmenován *ripsis omoui*, jde ale o novořecký název, nikoli starořecký

¹²² Získal-li kontrolu nad levou paží, pak prostrčil levou ruku pod levou podpažní jamkou soupeře

¹²³ Zamarovský (1980) str. 94

zápasu se podobá spíše současnému volnému stylu než řecko-římskému zápasu (byť by se podle názvu mohlo zdát, že je to přesně naopak).

Ideální zápasník

Filostratos nabízí vlastní popis ideálních tělesných atributů zápasníka ve třicáté páté kapitole spisu *Gymnastikos*. Krk by neměl být ani moc dlouhý, ani moc zabořený mezi ramena. Základem estetického a praktického vzhledu zápasníka jsou silná a široká ramena. Hrud' by měla vyčnívat směrem ven, ovšem vyhovuje i taková hrud', která vyčnívá jen zčásti, ale je dostatečně osvalená a vytvarovaná. Břicho by nemělo být nadmuté, třísla musí být vytrénovaná, aby dokázala unést těžkou váhu soupeře. Z estetického hlediska jsou nádherná rovná záda, ale z praktického hlediska se v zápase hodí spíše lehce ohnutá záda. Zápasníkovy boky nesmí být ploché ani tučné (jedny jsou slabé, s druhými se špatně zápasí). Hýžd'ové svaly musí být silné a stehna osvalená směrem ven (taková stehna dobře vypadají, a navíc poskytují podporu tělu). Důležitá jsou u zápasníků i rovná lýtka.

V následující kapitole však Filostratos dodává, že ačkoli mají v bojových sportech vysocí a těžcí sportovci nespornou výhodu, zápas je jediným z nich, kde se mohou prosadit i menší a podsaditější. Takoví zápasníci bývají mrštnější, rychlejší a pružnější než jejich soupeřikolohnáti. Jako konkrétní příklad uvádí jakéhosi egyptského zápasníka jménem Mys¹²⁴, který byl menší postavy, dokázal však zápasit lépe než jeho soupeři. Do boxu a do pankratia ale Filostratos takové sportovce nedoporučuje.

Nejúspěšnější zápasníci

Mezi nejúspěšnější olympijské zápasníky patří spartští borci, otec a syn Hipposthenés a Hetoimoklés, kteří pro svou polis získali dohromady 11 olympijských triumfů. Hipposthenés nejdříve získal roku 632 př. n. l. vítězství při premiéře zápasu chlapců, následně vyhrál i mezi muži na dalších pěti olympijských hrách. Jeho syn Hetoimoklés navázal na úspěchy svého otce v zápase dospělých a přivezl do Sparty dalších pět věnců. Hipposthenův šestinásobný olympijský úspěch napodobil zhruba o sto let později zápasník Milón z Krotónu. Ten uspěl nejprve mezi chlapci v roce 540 př. n. l. a svůj triumf zopakoval pětikrát v mužské kategorii. Ještě na olympijských hrách v roce 512 př. n. l. se dostal do finálového souboje, ten ale nakonec prohrál se svým krajanem Tímasitheem. Čtyř olympijských triumfů v zápase dosáhl v polovině 4. století př. n. l. Chairón z Pellény. Ze zápasníků římské doby byl na olympijských hrách

---

¹²⁴ Filostratos, *Gymnastikos* 41; neplést si tohoto Myse se stejnojmenným boxerem, který pocházel z Tarentu a zvítězil na olympijských hrách v roce 336 př. n. l.

nejúspěšnější trojnásobný šampion Tiberios Klaudios Patrobios z Alexandrie. Minimálně čtyřem dalším borcům se povedlo uspět na olympijských hrách dvakrát – Leontiskovi z Messény (456 a 452 př. n. l.), Theopompovi z Héráíí (440 a 436 př. n. l.), Cheilónovi z Pater (332 a 328 př. n. l.) a Markovi Auréliovi Asklépiadovi z Alexandrie (193 a 197)¹²⁵.

Zápasník	Počet olympijských triumfů a roky
Hipposthenés ze Sparty	6 (632 v chlapecké kategorii, 624, 620, 616, 612 a 608 př. n. l.)
Milón z Krotónu	6 (540 v chlapecké kategorii, 532, 528, 524, 520 a 516 př. n. l.)
Hetoimoklés ze Sparty	5 (604, 600, 596, 592 a 588 př. n. l.)
Chairón z Pellény	4 (356, 352, 348 a 344 př. n. l.)
Tiberios Klaudios Patrobios z Alexandrie	3 (49, 53 a 57)

Dnes známe vítěze zápasu mužů z asi sedmdesáti olympijských her (počítáme-li jen ty, u nichž můžeme určit i konkrétní rok jejich triumfu). V pořadí měst, které získaly v Olympii největší počet zápasnických věnců, jasně dominuje Sparta, která uspěla čtrnáctkrát. Za ní se se šesti věnci umístil Krotón a pořadatelské město Élis. Když na olympijských hrách zápasili i neŘekové, uplatnili se zápasníci z egyptské Alexandrie, kteří získali minimálně pět věnců.

V zápase chlapců, kde známe vítěze na zhruba třiceti olympiádách, prvenství drží Élis. Její mladí atleti vybojovali jedenáct věnců. Třikrát uspěl v této kategorii ostrov Aigína a ze Sparty bezpečně víme pouze o dvou mladých zápasnících, kteří pro svou polis získali věnec.

Srovnání zápasu *palé* se současným volným stylem

Zápas byl součástí téměř všech moderních olympijských her. Řecko-římský zápas se objevil hned na prvních hrách roku 1896 v Athénách, a kromě následujících dvou olympiád (roku 1900 v Paříži a 1904 v St. Louis) byl tento styl zápasu součástí všech her. Volný styl se stal olympijským sportem až na olympiádě v St. Louis roku 1904 a vyjma her roku 1912 ve Stockholmu se také objevil na všech následujících hrách. Současný olympijský zápas (ať už řecko-římský nebo volný styl) se od zápasu *palé* odlišuje v mnoha ohledech. Mnohé z nich byly již zmíněny v kapitole pojednávající o rozdílech mezi všemi třemi disciplínami a jejich moderními protějšky, zde tedy budou zmíněny pouze konkrétní rozdíly v této disciplíně.

¹²⁵ Neplést si se stejnojmenným pankratistou, který zvítězil na olympijských hrách v roce 181

V prvé řadě je zápasště pro současný volný a řecko-římský zápas podstatně menší než plocha, na které byl provozován antický zápas. Zatímco ve starověku probíhal zápas na písčité čtvercové ploše o rozměrech cca 30 x 30 metrů, současná zápasnická žíněnka má rozměr 12 x 12 metrů. Zápasí se na ní ve středovém kruhu s průměrem 9 metrů, který má navíc metr široký kruh okolo (ten označuje zónu pasivity).

I pravidla zápasu jsou nastavena jinak. Zatímco na starověkých olympijských hrách musel vítěz dostat svého soupeře třikrát na zem jakoukoli částí těla od kolena výše, současný olympijský zápas má mnohem propracovanější systém bodování a zná více způsobů, jak v zápase zvítězit. Je možné zvítězit s jediným hodem svého soupeře, dopadne-li na zem na obě lopatky zároveň. Dále rozhodčí posuzují jednotlivé zápasnické techniky, které jsou při správném nasazení hodnoceny předem daným počtem bodů. Vítěz musí získat určitý bodový náskok (u řecko-římského stylu je to osm bodů, ve volném stylu deset). Zápasník může být rovněž diskvalifikován pro hrubé porušení pravidel či po udělení tří napomenutí (např. za pasivitu). Někteří zápasníci získají vítězství i kvůli zranění, vzdání se nebo nenastoupení soupeře, což jsou způsoby, které známe i z antického zápasu. Pravděpodobně nejvýznamnější rozdíl mezi starověkým olympijským zápasem a jeho současným protějškem byl však v tom, že dnes se v řecko-římském i volném stylu může bojovat na zemi (samozřejmě nepadne-li jeden ze zápasníků po hodě na obě lopatky, což znamená automatické vítězství). Oproti tomu v antické Olympii se zápasilo pouze a jedině v postoji.

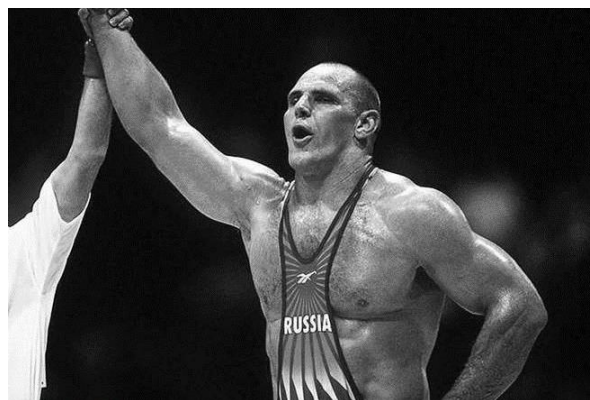
Nejúspěšnější současní olympijští zápasníci (ať už volnostylaři nebo řecko-římsí zápasníci) se nemohou rovnat těm antickým, co se týče počtu olympijských vítězství. Šesti triumfů Hipposthena ze Sparty a Milóna z Krotónu ani pěti vítězství Hipposthenova syna Hetoimokla do letních olympijských her v Tokiu 2021 nedosáhl žádný z nich. Prozatímními držiteli rekordu čtyř olympijských vítězství jsou japonská volnostylařka Kaori Ičová (zlato získala mezi lety 2004 a 2016 v Athénách, Pekingu, Londýně a Riu de Janeiru¹²⁶) a kubánský řecko-římský zápasník Mijaín López Núñez (uspěl na olympiádách mezi lety 2008 a 2021 v Pekingu, Londýně, Riu de Janeiru a Tokiu, pokaždé v supertěžké váze). Poslední jmenovaný se zápasu stále věnuje a je tedy možné, že na hrách v roce 2024 v Paříži dosáhne jako první zápasník na pátou zlatou olympijskou medaili za sebou.

Tři zlaté a jednu stříbrnou medaili pak vybojoval legendární sovětský a později ruský řecko-římský zápasník Alexandr Karelin. Ten byl během své zápasnické kariéry v osmdesátých

---

¹²⁶ Na prvních třech olympijských hrách v kategorii do 63 kg, v Riu v kategorii do 58 kg

a devadesátých letech minulého století právem považován za neporazitelného. Mezi lety 1988 a 1999 vyhrál na všech olympijských hrách, mistrovstvích světa i mistrovstvích Evropy (kromě ME 1997, kterého se nezúčastnil) a v těchto letech nebyl ani jednou poražen. Jeho zápasnická bilance do finále olympijských her v roce 2000 byla 887 výher a 1 prohra (tu

Ilustrace 17 – Alexandr Karelin

zaznamenal na sovětském mistrovství v roce 1987, kde jej o bod porazil Igor Rostojevskij). V posledních šesti letech proti němu dokonce nikdo nezískal jediný bod. Není divu, že získal spoustu přezdivek („Ruský medvěd“, „Alexandr Veliký“ nebo „Experiment“). Až ve finále olympijských her v Sydney byl poražen americkým zápasníkem Rulonem Gardnerem. Tento zápas probíhal stejně, jak měl Milón z Krotónu prohrát své poslední olympijské finále. Gardner se totiž vyhýbal Karelinovu drtivému sevření a podařilo se mu jej unavit. Karelin po této prohře nechal své zápasnické boty na žíněnce, čímž ukončil svou sportovní kariéru.

Mezi volnostylaři původně získal stejný počet medailí uzbecký zápasník Artur Tajmazov (stříbro v Sydney v roce 2000 a zlato v Athénách v roce 2004, v Pekingu v roce 2008 a v Londýně v roce 2012), o poslední dvě zlaté medaile však v pozdějších letech přišel kvůli užívání dopingu.

Box (*pygmé, pyx, pygmachia*)

Na olympijských hrách se box poprvé objevil roku 688 př. n. l. a prvním vítězem této nové disciplíny se stal Onomastos ze Smyrny¹²⁷. Ten se navíc podle tradice stal i tvůrcem pravidel na požádání Élidských (jakožto pořadatelů olympijských her). Box chlapců se poprvé objevil na hrách roku 616 př. n. l. a prvním vítězem se stal Filótas ze Sybaridy (i když Filostratos uvádí, že podle jiných zdrojů měli chlapci poprvé boxovat až na hrách roku 540 př. n. l., kde vyhrál Leokreón z Keu¹²⁸).

Pravidla boxu

Ilustrace 18 – Socha odpočívajícího boxera

Jak již bylo řečeno, autorem pravidel boxu měl být první vítěz v této disciplíně Onomastos ze Smyrny¹²⁹. Filostratos ovšem uvádí, že původně s pravidly boxu přišli již Spartáané, kteří pro něj měli praktické využití. Věřili totiž, že při správném a natrénovaném použití štítů vojáci nemusí nosit helmy. Tvrdé rány pěstí měly připravit budoucí válečníky na úder do hlavy, které utrží v bitvách¹³⁰. Pokud box skutečně vznikl ve Spartě, za zmínku stojí zajímavý paradox, že tato polis nezískala jediný olympijský věnec (vyjma vítězství Dámagéta, syna spartského mudrce Cheilóna, které je však pravděpodobně legendou¹³¹). Mohl za to fakt, že jedním z hlavních způsobů ukončení boje bylo vzdání se jednoho z boxerů. Spartáané, kteří byli proslulí tím, že se nevzdávali, něco takového nehodlali přijmout. Existuje možnost, že zavedení boxu s tímto pravidlem ukončení boje byl tah protispartské opozice, aby tato polis nezískávala tolik olympijských vítězství¹³². Sparta byla totiž v 7. století př. n. l. co do počtu vítězných olympijských věnců zdaleka neúspěšnější obcí.

¹²⁷ Pausaniás 5,8,7

¹²⁸ Filostratos, *Gymnastikos* 13

¹²⁹ Filostratos, *Gymnastikos* 12

¹³⁰ Filostratos, *Gymnastikos* 10

¹³¹ Diogenés Laertský, *Životy, názory a výroky proslulých filozofů* 1,72

¹³² Sábl (1968) str. 103

Podobně jako u zápasu, i v případě boxu můžeme pravidla pouze rekonstruovat, protože žádný jejich souvislý soupis se nám nedochoval. Starověký olympijský box se od toho současného v prvé řadě lišil tím, že zápasníci nenosili žádné chrániče. Dnešní olympijští boxeři nosí chrániče na zuby a rukavice. Navíc ještě na olympijských hrách v Londýně roku 2012 měli na hlavě i molitanové přilby. Pravidla starořeckého boxu byla mnohem volnější než dnes. Byly zakázány zápasnické chvaty a držení soupeře, neexistovalo tedy nic na způsob současného „klinče“. Na druhé straně byly povoleny úderý do ležícího protivníka, rány pod pás, do týlu a další taktiky, které bychom do dnešního boxu rozhodně nezařadili.

Starověcí boxeři se cvičili ve stejných typech úderů pěstí jako ti současní (direkty, háky, zvedáky...), zároveň ale používali i ty, které v současném boxu nevidíme. Především jde o tzv. kladiva, tedy úder malíčkovou stranou pěstí, dnes hojně používaný především v MMA. Zvláštní je, že Filostratos v souvislosti s boxem zmiňuje i kopy na holeně¹³³. Vzhledem k tomu, že jinde o tom doslovnou zmínku nemáme, můžeme soudit, že šlo o vzácně užívanou taktiku, nebo že si Filostratos spletl box s pankratiem. Zápas skončil knock-outem, nenastoupením jednoho z boxerů (*akoniti*) nebo vzdáním se soupeře, což se provádělo (stejně jako v zápase a pankratiu) zvednutím ukazováčku. Známe ovšem případy, kdy bylo zavedeno „prodloužení“, během kterého si boxeři na střídačku dávali nekryté rány. Vítězem se v takovém rozuzlení stal ten, kdo svého soupeře poslal nadobro na zem. Tomuto prodloužení se říkalo *klimax*.

Základní bojový postoj boxerů se nám zachoval na keramických nádobách. Byl-li boxer pravák, levá paže mířila dopředu s lehkým pokrčením a měla především obrannou funkci, ačkoli i s ní mohl boxer rozdávat přímé rány, které ale nebyly tak silné. Hlavní údernou rukou byla pokrčená pravá paže, která při napnutí a boxerově vytočení v bocích mohla snadno soupeře knock-outovat. V případě, že by byl boxer levák, stál by v obráceném gardu.

Boxerské rukavice

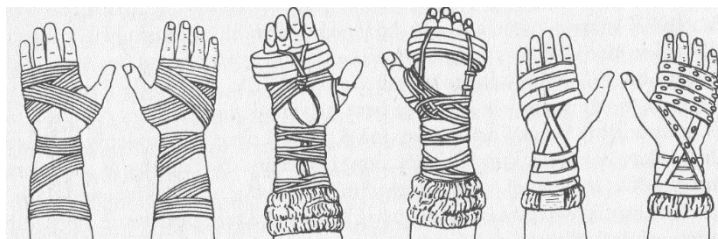
Boxeři měli na sobě rukavice, které se postupem času vyvíjely. Už z Homérovy Iliady známe nejranější formu ochrany boxerovy paže (nikoli protivníkovy tváře). Byly to dlouhé pěstní řemeny (*himantes*), které měřily asi tři metry. Zápasníci si je pracně ovinovali kolem kloubů a prstů pro jejich zpevnění a ochranu. Připomínaly tak současné bandáže, které boxeři nosí pod rukavicemi. Zhruba od začátku 4. století př. n. l. je ovšem začaly nahrazovat řemeny doplněné o silné pásy kůže na kloubech boxerovy dlaně pro docílení ničivějšího úderu. Takovým rukavicím se říkalo *oxeis himantes* („ostré řemeny“). Protože navlékání řemenů bylo

---

¹³³ Filostratos, *Gymnastikos* 11; 34

zdlouhavé, začaly se objevovat i skutečné rukavice, kde byly řemeny rovnou sešity dohromady spolu s pásy kůže¹³⁴. Takové typy rukavic se ovšem používaly jen během samotných zápasů. Během tréninku nosili boxeři rukavice vycpané vlnou, které dokázaly ochránit i soupeřovu tvář, aby nešlo před turnajem k jejich zbytečnému zranění. Říkalo se jim *sfairai* („míče“), popř. *episfairai*¹³⁵.

V římské době se zřejmě díky vlivu gladiátorských soubojů objevily rukavice doplněné o železné destičky, které měly na tvářích boxerů zanechat opravdovou paseku. Těm se říkalo *caesta* (což vychází z latinského slovesa *caedere* – „skolit, zabít“).

Ilustrace 19 – Boxerské rukavice (zleva: himantes, oxeis himantes, caesta)

Římané označovali tuto variantu boxu jako *pugilatus* (vychází ze slovesa *pugilari* – bojovat pěstmi). Z tohoto termínu vychází i pozdější označení boxu v různých cizích jazycích (v italštině pugilato, v angličtině archaický výraz pugilism). Nemáme zprávy o tom, že by se tyto rukavice na řeckých hrách někdy objevily, ale je třeba si připomenout, že informace o starověkých olympijských hrách v posledních staletích jejich existence (zejména od poloviny 3. století) jsou kusé. Přítomnost rukavic *caesta* v Olympii tak nemůžeme s jistotou popřít¹³⁶.

Není divu, že se boxu nevyhýbala zranění (ve výjimečných případech úmrtí) a že boxeři měli na konci kariéry běžně znetvořené obličej, pár zubů (popřípadě žádné) nebo přinejlepším pouze „karfiólové“ uši. Zde stojí za zmínku zajímavý paradox, že za jednoho z patronů boxu byl považován již zmíněný bůh Apollón, který měl být proslulý svým nádherným obličejem. Což je něco, čím se tehdejší boxeři většinou chlubit nemohli.

Rozdílné taktiky v boxu

Co se týče taktiky boje, můžeme při zkoumání řeckého boxu narazit na dva opačné extrém. Na jedné straně víme o řadě boxerů, kteří se dokázali doslova a do písmene rvát až do krve, až si ze zápasu odnesli ošklivá zranění. Legendární borec Diagorás z Rhodu, který bude ještě mnohokrát zmíněn, se měl pyšnit tím, že se nikdy žádné ráně nevyhnul. Jakýsi Eurydamas z Kyrény měl zase přijít během jednoho svého zápasu o většinu zubů, které ovšem spolkl, protože kdyby je vyplivl, mohlo by to jeho soupeře podpořit. Taktika mu vyšla a celý zápas

¹³⁴ Filostratos, *Gymnastikos* 10

¹³⁵ Platón, *Zákony* 8,830b; Plútarchos, *Moralia* 825e

¹³⁶ Zamarovský (1980) str. 227

vyhrál¹³⁷. Boxer Mys z Tarasu, který vyhrál se spoustou ošklivých zranění olympijské hry roku 336 př. n. l., se touto taktikou boje dostal do přísloví „zubožený jako *mys* na bojišti“¹³⁸. S vážně poraněným a zkrvaveným obličejem vyhrál na některých významných hrách i boxer jménem Menecharmos, jak nám naznačuje epigram od neznámého autora:

*„Jakmile v zápase pěstí zvítězil Menecharmos, syn Antiklův,
něžně jsem věncil ho desíti stuhami z vlny,
třikrát ho políbiv. Krví byl úplně olepen,
mně však byl onen pach sladší než myrhový.“*¹³⁹

Velmi brutální podmínky římského boxu pak mohou doložit již zmíněné epigramy, které se nám zachovaly od Lukillia. Ten se ve svých verších vysmíval znetvořeným boxerům, kteří v jeho době již běžně zápasili s rukavicemi *caesta* a ze zápasu si tak místo karfiolových uší běžně neodnesli žádné.

Existoval však také opačný extrém – boxeři, kteří během zápasu rozdali a přijali jen velmi málo ran a soupeře tak spíše uhnali. Nejlepším příkladem tohoto stylu boje je boxer z 1. století n. l. Melankomas z Kárie. Ten si měl vybojovat všechna svá vítězství díky vyhýbání se ranám svých soupeřů, díky čemuž se mu podařilo je unavit¹⁴⁰. Měl si tak zachovat svůj údajně nádherný vzhled. Navíc měl být schopný udržet bojový postoj po celé dva dny bez přerušování. Přesto měl nakonec zemřít velmi mladý, snad kvůli svému velmi tvrdému tréninku, který jeho mladý organismus nevydržel. Jiný boxer Kleoxenos z Alexandrie se měl stát bez vážnějšího zranění i *periodonikem* (přičemž zvítězil na olympijských hrách roku 240 př. n. l.)¹⁴¹. Z boxerů chlapecké kategorie měl tutéž taktiku s úspěchem využít Hippomachos z Élidy, který vyhrál na olympijských hrách v roce 300 př. n. l. Zápasil zde se třemi soupeři a ani jeden z nich mu nedokázal vrazit jedinou ránu¹⁴².

Jelikož se boxerské zápasy na olympijských i ostatních atletických hrách konaly pod širým nebem, boxeři využívali za jasných a slunných dnů další úspěšnou a užitečnou taktiku. Snažili se totiž dostat svého soupeře do takové pozice, aby mu slunce svítilo do očí a

---

¹³⁷ Klaudios Ailiános, *Varia Historia* 10,19

¹³⁸ Vtip je v tom, že *mys* se v řečtině řekne „*mys*“, jde tedy o slovní hříčku

¹³⁹ *Anthologia Graeca* 12,123; překlad – Sábł (1968) str. 357 (tento překlad uvádí, že oním boxerem byl „Antikles, syn Menecharmův“, jde ale o chybu překladu)

¹⁴⁰ Dión z Prúsy 28;29

¹⁴¹ Eusebios, *Chronicon* 1,207

¹⁴² Pausaniás 6,12,6

znesnadnilo mu tak orientaci na zápasišti. Podobně si počínal Polydeukés během již zmíněného mýtického zápasu s obřím králem Amykem¹⁴³.

Ideální boxer

Popisu ideálních tělesných atributů boxera věnuje Filostratos třicátou čtvrtou kapitolu spisu *Gymnastikos*. Boxeři by měli mít velké ruce, silná a vypracovaná předloktí, široká ramena a vysoký krk. Na šíři dlaně (a tím pádem i sevřené pěsti) tolik nezáleží, protože zatímco širokou dlaní lze zasadit tvrdší a silnější ránu, užšími pěstmi se dávají rány snadněji a lze s nimi lépe proniknout přes soupeřovu obranu. Důležité jsou vypracované boky, aby s nimi mohl boxer ustát tělo, když rozdává silné rány. Lýtka by měla být propracovaná a rovná, stehna silná a při bojovém postoji dále od sebe. Stehna u sebe totiž znesnadňují údery a boxer je s nimi méně stabilní. Ideální břicho je u boxerů ploché. S ním je totiž atlet lehčí a lépe se mu dýchá. Filostratos však uznává, že i boxer s velkým břichem má jistou výhodu. Soupeř se k němu totiž přes něj hůře dostane s pěstmi. Podle Plútarcha měl být boxer v zápase klidný a vyrovnaný. Navíc by měli během zápasu projevovat emoce spíše diváci než boxeři¹⁴⁴.

Nejúspěšnější boxeři

Nejúspěšnějším olympijským boxerem se se čtyřmi olympijskými triumfy stal Tisandros ze sicilského Naxu. Třemi olympijskými věnci se ve starověku mohli pochlubit dva borci, a sice Euthymos z Lokrů (5. století př. n. l.) a nejúspěšnější olympijský boxer římské doby Démokrates z Magnésie nad Maiandrem (1. století n. l.). Co se dvojnásobných šampionů týče, bezpečně víme o šesti. Byli jimi Filón z Korkýry (přelom 6. a 5. století př. n. l.), Alkainetos z Leprea (5. století př. n. l.), Satyros z Élidy (4. století př. n. l.), Epithersés z Erythrai (2. století př. n. l.) a Markos Tyllios z Apameie (2. století). Silně poškozený nápis objevený v Olympii se zmiňuje ještě o jednom dvojnásobném olympijském šampionovi a zároveň periodoníkovi D...gonovi¹⁴⁵ (celé jméno se nezachovalo, 2. století př. n. l.).

Z borců, kteří uspěli na olympijských hrách jenom jednou, ale i tak vešli do historie, stojí za zmínku Pythagoras ze Samu (vítěz v roce 588 př. n. l., neplést si se stejnojmenným matematikem), Glaukos z Karystu (vítěz v roce 520 př. n. l.), Theagenés z Thasu (vítěz v roce 480 př. n. l.), Diagorás z Rhodu (vítěz v roce 464 př. n. l.), jeho syn Akúsiláos (vítěz v roce 448 př. n. l.) a vnuci Euklés a Peissirhodos (vítězové v roce 404 př. n. l., první mezi muži, druhý

---

¹⁴³ Theokritos, *Idyly* 22,83–86

¹⁴⁴ Plútarchos, *Moralia* 79e

¹⁴⁵ *Inschriften von Olympia* 185; Golden (2003) str. 48

mezi chlapci), Kleitomachos z Théb (vítěz v roce 212 př. n. l.), Moschos z Kolofónu (vítěz v roce 200 př. n. l. mezi chlapci), Melankomas z Kárie (vítěz v roce 49) a Varazdat z Arménie (vítěz v roce 369).

Boxer	Počet olympijských triumfů a roky
Tísandros z Naxu	4 (572, 568, 564 a 560 př. n. l.)
Euthymos z Lokrů	3 (484, 476 a 472 př. n. l.)
Démokrates z Magnésie nad Maiandrem	3 (25, 29 a 33)
Filón z Korkýry	2 (500 a 496 př. n. l.)
Alkainetos z Leprea	2 (456 př. n. l. v chlapecké kategorii, 444 př. n. l.)
Satyros z Élidy	2 (332 a 328 př. n. l.)
Epithersés z Erythrai	2 (184 a 180 př. n. l.)
Markos Tyllios z Apameie	2 (141 a 145)

Dnes známe vítěze v boxu mužů z bezmála šedesáti olympijských her. V pořadí nejúspěšnějších měst je na prvním místě Rhodos se šesti vítěznými věnci. Za ním následují pořadatelské město Élís a sicilský Naxos. Obě města získala po čtyřech věncích (přičemž všechny věnce pro Naxos vybojoval Tísandros).

Podobně jako v zápase chlapců, i v boxu chlapců (kde známe přes čtyřicet šampionů) jasně dominuje v počtu olympijských prvenství Élís s jedenácti věnci, přičemž na druhém místě se se čtyřmi triumfy umístila Mantinea v Arkádii.

Srovnání boxu *pygmé* se současným olympijským boxem

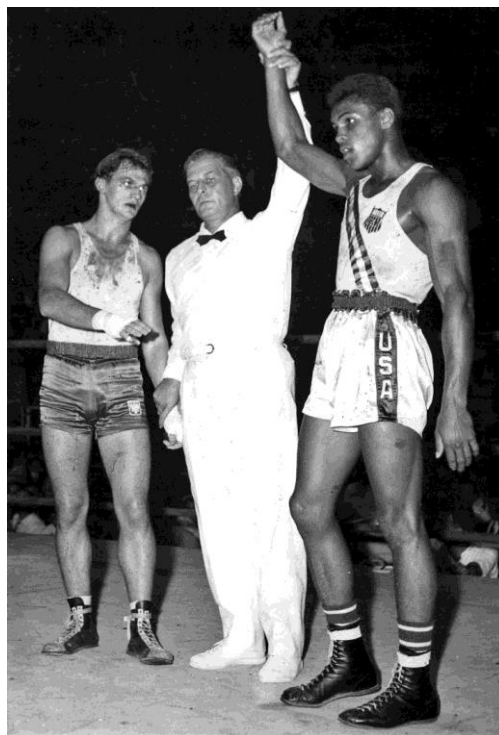
Na moderních olympijských hrách se box objevil brzy, stejně jako zápas. Poprvé jej diváci mohli spatřit na hrách v St. Louis roku 1904 a vyjma her ve Stockholmu roku 1912 se objevil na všech olympiádách. Současný olympijský box se od *pygmé* odlišuje v mnoha ohledech. Mnohé z nich byly zmíněny již dříve, zde tedy budou zmíněny pouze konkrétní rozdíly v této disciplíně.

Na současných olympijských hrách se provozuje amatérský box, což se projevuje i na větším množství ochrany účastníků ve srovnání s profesionálním ringem. Od olympijských her v Los Angeles 1984 do her v Londýně roku 2012 nosili boxeři kromě rukavic i molitanové přilby na hlavě. Od následujících her v Riu 2016 však tyto přilby nosí už pouze ženské zápasnice. Zápasy jsou navíc podstatně kratší – zatímco většina současných zápasů v profesionálním boxu trvá dvanáct kol, na olympijských hrách mají zápasy pouhá tři kola

(každé z nich trvá v obou případech tři minuty). Významným rozdílem je samozřejmě i to, že zatímco v boxu *pygmé* byly možná povoleny i kopy do holení, v současném boxu je něco takového naprosto vyloučeno.

Nejúspěšnější současní olympijští boxeři mají jen trochu horší bilanci než nejúspěšnější starověký olympijský boxer, čtyřnásobný šampion Tísandros z Naxu. Čtyř triumfů zatím žádný z nich nedosáhl, ovšem třikrát na olympiádě uspěli hned tři současní borci. Byli jimi Maďar László Papp (vyhrál v roce 1948 v Londýně ve střední váze, a v letech 1952 v Helsinkách a 1956 v Melbourne v lehkotěžké váze) a dva Kubánci v těžké váze Teofilo Stevenson (v Mnichově 1972, v Montrealu 1976 a v Moskvě 1980) a Felix Savon (v Barceloně 1992, Atlantě 1996 a v Sydney 2000).

Za zmínku ale samozřejmě stojí i ti, kteří startovali na olympijských hrách (a v některých případech na nich získali i medaili) a později se z nich stali úspěšní profesionální boxeři. Mezi ně patří reprezentanti USA Muhammad Ali/Cassius Clay (zlato z Říma 1960, polotěžká váha), Joe Frazier (zlato z Tokia 1964, těžká váha), George Foreman (zlato z Mexico City 1968, těžká váha), Sugar Ray Leonard (zlato z Montrealu 1976, welterová váha), Pernell Whitaker (zlato z Los Angeles 1984, lehká váha), Evander Holyfield (bronz z Los Angeles 1984, polotěžká váha), Roy Jones Jr. (stříbro ze Soulu 1988, lehkotěžká váha), Oscar de la Hoya (zlato z Barcelony 1992, lehká váha) a Floyd Mayweather Jr. (bronz z Atlanty 1996, pérová váha), dále boxeři z Velké

Ilustrace 20 – Cassius Clay na OH roku 1960 (vpravo)

Británie Lennox Lewis (zlato ze Soulu 1988, supertěžká váha) a Anthony Joshua (zlato z Londýna 2012, supertěžká váha), nebo Ukrajinci Vladimir Kličko (zlato z Atlanty 1996, supertěžká váha) a Vasyl Lomačenko (zlato z Pekingu 2008 v pérové váze a z Londýna 2012 v lehké váze).

Pankration

Na historických olympijských hrách se pankration poprvé objevil roku 648 př. n. l. a prvním vítězem se stal Lygdamis ze Syrakus¹⁴⁶. Na první turnaj pankratia chlapců si však diváci museli počkat až do roku 200 př. n. l., kdy se prvním vítězem stal Faidimos z troádské Alexandrie¹⁴⁷ (na západním pobřeží dnešního Turecka nedaleko Tróje). Ani Filostratos si nedokázal vysvětlit, proč trvalo zavedení této disciplíny tak dlouho, zvláště když chlapci zápasili v pankratiu na ostatních panhelénských hrách (např. na pýthijských od roku 346 př. n. l.¹⁴⁸) i na spoustě regionálních soutěží. Zcela určitě to nebylo z toho důvodu, že by byl tento sport pro řecké mladíky moc tvrdý¹⁴⁹. Vždyť box, který byl považován za krvavější sport než pankration, provozovali chlapci na olympijských hrách už o více jak čtyři sta let dříve.

Pravidla pankratia

Autorem pravidel pankratia měl být jakýsi Leukaros z Akarnanie¹⁵⁰. Samotný termín *pankration* je složeninou dvou řeckých slov *pan* („vše“) a *kratos* („moc“, „síla“, „vláda“, v tomto případě „boj“). Už z názvu disciplíny je zřejmé, že šlo o naprosto univerzální bojový sport, ve kterém si zápasníci mohli dovolit mnohem více než v boxu nebo zápase. Český název „všeboj“, který vymyslel dr. Miroslav Tyrš¹⁵¹, se tak pro tento sport rozhodně hodí.

Ilustrace 21 – Socha bojujících pankratistů

V prvé řadě byl pankration spojením zápasnických chvatů a boxerských úderů („kombinace nedokonalého zápasu a nedokonalého boxu“¹⁵²), to vše bylo navíc doplněno o techniky, které v těchto sportech nebyly. Prakticky byly zakázány pouze útoky na oči, škrábání

¹⁴⁶ Pausaniás 5,8,8

¹⁴⁷ Eusebios, Chronicon 2,193; Filostratos (Gymnastikos 13) uvádí, že Faidimos pocházel z egyptské Naukratidy

¹⁴⁸ Miller (2004) str. 202

¹⁴⁹ Finley, Pleket (2005) str. 77

¹⁵⁰ Golden (2003) str. 96

¹⁵¹ Zamarovský (1980) str. 99

¹⁵² Filostratos, Gymnastikos 11

a hryzáni. Je zajímavé, že právě kvůli těmto zákazům se turnajů v olympijském pankratiu nezúčastnili spartští borci. Ti se totiž cvičili ve vlastním stylu pankratia, který povoloval úplně vše (včetně kousání a škrábání) a měl ve Spartě především praktický význam – maximální zocelování vojáků, kteří v případě nouze dokázali bojovat doslova zuby-nehty. Spartští bojovníci se olympijských turnajů v pankratiu nezúčastnili i proto, že jeden z bojovníků mohl uznat porážku (stejně jako v případě olympijského boxu).

Vedle úchopů, chvatů a hodů ze zápasu a úderů z boxu patřila do arzenálu pankratistů celá spousta dalších technik. Využívali mimo jiné i kopy (z výtvarných zobrazení víme hlavně o přímých kopech) a především v boji na zemi uplatňovali páky na klouby a různé druhy škrcení, které můžeme spatřit v celé řadě dnešních bojových sportů jako jiu-jitsu, judo, sambo apod. Je pochopitelné, že se ani pankratiu nevyhýbala zranění a ve výjimečných případech i úmrtí. Díky absenci boxerských „rukavic“ a díky tomu, že se podstatná část zápasu vedla na zemi, kde přišly ke slovu páky a škrcení, při nichž se pankratisté obvykle vzdali, však nebyla zranění tak častá¹⁵³. Pankration tak byl ve starověkém Řecku paradoxně považován za méně nebezpečný sport než box. Rozhodně to nebyl tak brutální a smrtící sport, jak se na něj nahlíželo zhruba před sto lety¹⁵⁴.

Zápas v pankratiu mohl skončit podobnými způsoby jako v případě zápasu a boxu – poražením/odpadnutím soupeře, vzdáním se nebo nenastoupením soupeře (*akoniti*). Máme záznamy o jednom pankratistovi, který ze strachu, který cítil vůči svým soupeřům, nejen že nenastoupil do olympijského turnaje, ale pokusil se také tajně utéct z Olympie¹⁵⁵. Jmenoval se Sarapión z Alexandrie a za svou zbabělost byl potrestán pokutou. Naprosto výjimečným způsobem ukončení zápasu bylo stát se tzv. „posvátným vítězem“ (*hieronikes*). Tento čestný titul vybojoval pankratista Tiberios Klaudios Rufos (v latinské verzi Tiberius Claudius Rufus) ze Smyrny na neznámo jakých olympijských hrách někdy na přelomu 1. a 2. století. Epigrafický nápis pocházející z Olympie¹⁵⁶ o tomto borci uvádí, že se svým soupeřem, který měl v prvním kole volný los a měl tak výhodu, ve finále bojoval až do noci, kdy oblohu zaplnily hvězdy. Zápas tak byl předčasně ukončen a byla vyhlášena remíza. Pořadatelé her však přidělili vítězné odměny Rufovi, protože si prošel poctivě celým turnajem. Šlo o první případ remízy v pankratiu na olympijských hrách¹⁵⁷.

---

¹⁵³ Artemidóros z Trallu Snář 1,62

¹⁵⁴ Sweet (1987) str. 86

¹⁵⁵ Pausaniás 5,21,18

¹⁵⁶ Inschriften von Olympia 54;55; anglický překlad – Stocking, Stephens (2021) str. 317–318

¹⁵⁷ Harris (1972) str. 257

Formy pankratia, fauly

Stejně jako v zápase, i v pankratiu existovaly dva základní druhy boje. První z nich byl *anopankration*, „vzpřímený styl“. Zde se bojovalo pouze ve stoje, po pádu jednoho nebo obou bojovníků byl souboj přerušen a pokračovalo se znovu v postoji. Druhý se nazýval *katopankration*, „přízemní styl“, kde se pokračovalo i bojem na zemi a kde se vítězem stal ten, kdo svého soupeře donutil vzdát se nebo jej přinutil údery nebo škrcením odpaďnout. Není pochyb, že se na olympijských hrách zápasilo druhým jmenovaným stylem, kdežto ten první byl užíván během tréninku boje v postoji.

Navzdory tomu, že v pankratiu existovalo jen několik zákazů, občas docházelo k jejich porušování. Několik vázových maleb nám zachytilo moment, kdy se jeden pankratista chystá vyškrábat svému soupeři oči. Rozhodčí si toho ale je vědom a chystá se provinilce udeřit holí za porušení pravidla. Oproti tomu kousání v souboji máme doložené v literatuře, konkrétně v životopise kontroverzního athénského státníka Alkibiada. Tato povídka měla ukázat jeho divokou a nevyzpytatelnou povahu. Alkibiadés

Ilustrace 22 – Vypichování očí během pankratia

v době svého raného dětství trénoval pankration s jedním svým kamarádem a v zápalu boje mu málem prokousl ruku. Ostatní se mu za tento faul vysmáli a osočili ho, že kouše jako ženská. Alkibiadés jim na to odpověděl, že nekouše jako ženská, ale jako lev¹⁵⁸. Jiný případ kousání v pankratiu máme z popisu obrazu, na kterém se jeden z Erotů snaží vyprostit z bolestivého páčení prstů tím, že soupeře kousne do ucha¹⁵⁹.

Často používané chvaty a údery

Již bylo zmíněno, že v pankratiu byly využívány držení a chvaty ze zápasu i údery z boxu. Často bylo používáno např. držení *hamma*, tedy klinč se soupeřem. Zde se však dalo použít i v kombinaci s údery a kopy zblízka (např. kolenem), což v zápase možné nebylo. Zároveň s jeho pomocí mohl zápasník svého soupeře lépe kontrolovat a znemožňovat mu pohyb. Existovala však i celá řada technik typických pouze pro pankration, které v ostatních

¹⁵⁸ Plútarchos, Alkibiadův životopis 1,2

¹⁵⁹ Filostratos (pravděpodobně jiný Filostratos než ten, který je autorem spisu *Gymnastikos*), *Eikones* 1,6

bojových sportech nebyly součástí pravidel. Mezi ně můžeme zařadit především kopy a různé způsoby páčení kloubů a škrčení v boji na zemi.

Mezi kopy v boji v postoji byla často využívána technika *gastrizein*¹⁶⁰ (popř. *laktisma eis gasteran*, „kop do břicha“). Šlo o přímý kop (push-kick) mířený na žaludek nebo na hrud'. Na rozdíl od současného kickboxu, kde dopadovou plochu tvoří přední část chodidla, kop *gastrizein* využíval k zasazení úderu většinou patu. Podobným způsobem fungoval i *laktisma eis gonaton* („kop na koleno“), který nemířil na břicho, ale na nohu soupeře. S tímto kopem mohl pankratista svému soupeři snadno zlomit nohu. Třetím způsobem, jakým se v pankratiu daly využít údery nohou, byly kopy kolenem (*gonatizein*). Ty byly využívány především v boji zblízka a mířily hlavně na břicho, solar plexus a do rozkroku.

Ilustrace 23 – Pankratista předvádějící nízký kop

Pankratisté se mohli přenést do boje na zemi prostřednictvím úderu nebo chvatu, kterým soupeře poslali k zemi. Někdy však i sami spadli na záda, aby z této polohy mohli založit útok. Této taktice se říkalo *hyptiasmos*. Z lehu na zádech mohli nasazovat různé typy pák a škrčení. Je pravděpodobné, že se v olympijském pankratiu převážná část boje odehrávala na zemi, protože byl tento sport označován mimo jiné jako „*nebezpečná forma zápasu*“¹⁶¹.

Z technik škrčení v boji na zemi pankratisté běžně využívali škrčení zezadu (*anchein*, popř. *apopnigmos*). Pravděpodobně šlo i o jednu z nejčastějších příčin úmrtí v pankratiu, jelikož běžně zápasníci omdleli ještě před tím, než dali signál, že se vzdávají (případně se jednoduše odmítli vzdát). Během tohoto typu škrčení dostal pankratista soupeřův krk mezi svůj biceps a předloktí a následně ruku sevřel, čímž mohl uzavřít obě tepny zásobující mozek krví. Právě tento typ škrčení měl v řecké mytologii úspěšně využít i Héraklés během boje s nemejským lvem¹⁶². Možná z toho důvodu je tato technika v brazilském jiu-jitsu označována jako *mata leão* (v portugalštině „zabiják lvů“). Škrčení zezadu mohlo být zkombinováno např. se sevřením soupeře nohama okolo pasu (*anchein meta klimakismos*).

¹⁶⁰ Diogenés Laertský, *Životy, názory a výroky proslulých filozofů* 7,172

¹⁶¹ Filostratos (pravděpodobně jiný Filostratos než ten, který je autorem spisu *Gymnastikos*), *Eikones* 2,6; Arvanitis (2015) str. 126

¹⁶² I když existují i některá výtvarná zobrazení Hérakla, jak využívá techniku škrčení zepředu (tzv. gilotinu), nikoli škrčení zezadu

Ideální pankratista

Filostratos se popisu těla ideálního pankratisty ve spise *Gymnastikos* nijak podrobně nevěnuje. Uvádí akorát, že správný pankratista má „*tělo víc jako zápasník než boxer a zároveň víc jako boxer než zápasník*“¹⁶³. Pravděpodobně tím myslí to, že pankratisté by měli být jakousi kombinací ideálního zápasníka i boxera. V podobném duchu popisuje ideálního pankratistu i Aristotelés: „*Kdo má sílu, jež sevře soupeře, je zápasníkem, a kdo umí zasáhnout soupeře mohutným úderem, je boxerem; kdo toto dvojí dokáže spojit, je pankratistou.*“¹⁶⁴ Podle Pindara by měl mít pankratista „*odvahu a sílu zuřivého lva a obratnost a vychytralost lišky*“¹⁶⁵.

Nejúspěšnější pankratisté

Nejúspěšnějšími olympijskými pankratisty byli čtyři muži, kterým se podařilo vyhrát tři turnaje za sebou. Prvním byl Arrhachión z Fígaleie (6. století př. n. l.), druhým byl Dórieus z Rhodu, mimo jiné syn již zmíněného boxerského šampiona Diagora (5. století př. n. l.). Třetím trojnásobným šampionem byl Sóstratos ze Sikyónu, a posledním byl Astyanax z Milétu (oba 4. století př. n. l.). Víme o minimálně osmi pankratistech, kterým se podařilo triumfovat na olympijských hrách dvakrát. Byli mezi nimi Tímasitheos z Delf (516 a 512 př. n. l.), Dámagétos z Rhodu (starší bratr výše zmíněného Dóriea, 452 a 448 př. n. l.), Androstheneš z Mainalu (420 a 416 př. n. l.), Nikón z Boiótie (300 a 296 př. n. l.), Hermas z Antiochie (25 a 29), Titos Flavios Artemidóros z Adany (85 a 89), Titos Flavios Archibios z Alexandrie (101 a 105) a Markos Aurelios Démostratos Damas ze Sard (173 a 177).

Z borců, kteří vyhráli jenom jednou, ale i tak vešli do historie svými sportovními výkony, jmenujme Theagena z Thasu (vítěz v roce 476 př. n. l. a zároveň finalista na předchozí olympiádě), Púlydamanta ze Skotússy (vítěz v roce 408 př. n. l.), Dioxippa z Athén (vítěz v roce 336 př. n. l.), Kleitomacha z Théb (vítěz v roce 216 př. n. l. a zároveň finalista na následující olympiádě) a Tita Klaudia Artemidóra z Trallu (vítěz v roce 69).

Pankratista	Počet olympijských triumfů a roky
Arrhachión z Fígaleie	3 (572, 568 a 564 př. n. l.)
Dórieus z Rhodu	3 (432, 428 a 424 př. n. l.)
Sóstratos ze Sikyónu	3 (364, 360 a 356 př. n. l.)
Astyanax z Milétu	3 (324, 320 a 316 př. n. l.)

¹⁶³ Filostratos, *Gymnastikos* 35

¹⁶⁴ Aristotelés, *Rétorika* 1361b; Zamarovský (1980) str. 169

¹⁶⁵ Pindaros, *Isthmický zpěv* 4,46–47; Zamarovský (1980) str. 167

Do dnešní doby známe majitele zhruba sedmdesáti vítězných olympijských věnců v pankratiu mužů. Z městských států si nejlépe vedly Athény, Rhodos a Alexandrie, jejichž bojovníci uspěli na olympijských hrách minimálně šestkrát. Čtyři další vítězství získal Sikyón a po třech vítězstvích získala Magnésie nad Maiandrem a dvě arkádská města Fígaleia a Mainalos.

Vítězů v olympijském pankratiu chlapců bezpečně známe jenom deset, z nichž tři pocházeli z Efesu.

Neopankration, srovnání pankratia s MMA

To, že se pankration neobjeví na moderních olympijských hrách, bylo zřejmě už nedlouho před prvními hrami v Athénách roku 1896. Nepřála si to totiž katolická církev, která prostřednictvím lyonského arcibiskupa Pierra-Hectora Coullié dala jasný pokyn: „Přijmeme všechny sporty, kromě pankratia.“ Ani dnes se na olympijských hrách nevyskytuje žádný bojový sport, který by svou všestranností připomínal starověký pankration.

Není ovšem bez zajímavosti, že pankration (i když v odlehčené formě) se provozuje i dnes pod názvem neo-pankration. Tento sport vytvořil americký zápasník s řeckými kořeny Jim Arvanitis. V dětství se věnoval zápasu a boxu, později obrátil svou pozornost i na další bojová umění, především muay thai, savate a judo. Prvky z těchto (a několika dalších) bojových umění pak během sestavování svého bojového sportu spojil s taktikami starověkého pankratia, které známe z literárních a výtvarných zdrojů, a dal tak světu neo-pankration. Roku 1973 se Arvanitis dostal se svým výtvořem na titulní stranu časopisu Black Belt, který patří mezi nejuznávanější časopisy bojových umění na světě. Poprvé tak představil starověký pankration široké veřejnosti (až dosud se o něj zajímali jen klasičtí filologové).

Ilustrace 24 – Jim Arvanitis

Arvanitis je zastáncem a propagátorem teorie, podle které východní bojová umění (karate, judo, kung-fu, muay thai apod.) mají své základy právě v pankratiu. To se díky tažení Alexandra Velikého dostalo do Indie, kde se řada jeho vojáků usadila poté, co uzavřeli sňatek s místními ženami. Ti poté učili své děti pankration, který se zde nejspíše spojil s místními bojovými styly (především se starým indickým zápasem *malla-yuddha*). Postupně se z toho zrodilo bojové umění, které podobně jako pankration kombinovalo zápas s technikami úderů,

pák, škrčení a kopů. Tvrdějším protějškem tohoto stylu bylo *vádžra-mušti*, během kterého zápasníci drželi v sevřené pěsti stejnojmennou zbraň, která připomíná současného boxera.

V těchto všestranných bojových stylech se cvičili příslušníci válečnické kasty *kšátrijů*. Někteří z nich však posléze zavrhlí svůj vojenský původ a stali se z nich žebraví mniši, kteří svůj bojový výcvik využívali pouze v sebeobraně. Jedním z těchto mnichů byl i legendární Bódhidharma, který předal mnichům z kláštera Šaolin tělesná cvičení, z nichž se později vyvinulo kung-fu. Z pankratia (respektive *malla-yuddha*) měla postupem času vzniknout i další bojová umění jako lethwei (barmský box), pradal serey (khmerský box), muay thai, karate apod. Důkazem pro Arvanitiovu teorii mají být podobnosti v některých typech úderů a chvatů mezi pankratiem a výše zmíněnými bojovými uměními.

Neo-pankration má naštěstí podrobnější pravidla a především mnohem více zakázaných technik. Rozhodně to tedy není tak nebezpečný sport jako jeho starověký protějšek. Za zmínku stojí pravidlo, podle kterého jsou zakázány údery pěstí do hlavy, zatímco kopy do hlavy povoleny jsou. Zápasníci také nejsou nazí, ale jsou oblečení. Pro všechny tyto odlišnosti je tak lepší srovnávat starověký pankration s jinými současnými bojovými sporty, především s MMA a vale tudo. Jde o bojový sport, který se zrodil na začátku 20. století v brazilských cirkusech a který obsahuje prakticky pouze tytéž zákazy jako starověký pankration.

Pravidla současného MMA mají mnohem více zákazů, které mají za úkol ochránit zápasníky před zraněními ohrožujícími jejich život. Když se však podíváme na počátky tohoto bojového sportu v devadesátých letech minulého století, zjistíme, že v té době obsahovalo MMA pouze ta samá pravidla jako starověký pankration – žádné kousání ani škrábání. Ostatní techniky byly povoleny, včetně kopů do ležícího soupeře nebo úderů do rozkroku.

I když kvůli absenci pankratia na současných olympijských hrách nemůžeme srovnávat tehdejší a současné olympijské šampiony, minimálně za zmínku stojí úspěšní zápasníci MMA, kteří se dokázali v nějakém jiném bojovém sportu prosadit i na olympijských hrách. Prvenství v tomto ohledu drží zlatý olympijský medailista z roku 2008, americký zápasník-volnostylař bantamové váhy Henry Cejudo. Tomu se kromě tohoto velkého úspěchu podařilo získat titul šampiona organizace UFC, a to hned ve dvou váhových kategoriích (bantamová a muší váha). Mezi další úspěšné zápasníky MMA, kteří získali medaili na olympijských hrách, patří Kubánc Yoel Romero (držitel stříbrné medaile v zápase ve volném stylu z her v Sydney roku 2000, střední váha) a Američanka Ronda Rousey (bronzová medailistka v judu z her v Pekingu roku 2008, střední váha).

Pořadí disciplín, styl turnaje

Turnaje ve všech třech bojových sportech se na olympijských (i dalších panhelénských) hrách konaly během jednoho dne. Obvykle se začalo zápasem, pokračovalo boxem a končilo pankratiem. Nebylo to však pravidlem. Záleželo na pořadatelích her, v jakém pořadí se budou tyto disciplíny konat. V pozdějších dobách, kdy chtěli někteří zápasníci, boxeři a pankratisté soutěžit ve dvou sportech, docházelo k tomu, že si atleti vymohli změnu pořadí disciplín z taktických důvodů. Takový byl případ Kleitomacha z Théb na olympijských hrách v roce 212 př. n. l., kdy dokázal přemluvit pořadatele her, aby se nejdříve konal turnaj v pankratiu a až poté v boxu¹⁶⁶. Mohlo se také stát, že se turnaj v poslední disciplíně konal až v noci. Takový případ se odehrál na olympijských hrách roku 472 př. n. l. na turnaji v pankratiu, kde vyhrál Kallias z Athén¹⁶⁷.

Zápas, box i pankration měly na starověkých olympiádách totožný styl turnaje. Víme zcela jistě, že šlo o vyřazovací turnaj, kde se zápasící dvojice určovaly losem. Podrobný popis tohoto výběru se nám zachoval v jednom Lúkiánově dialogu¹⁶⁸. Do stříbrné urny byly vloženy losy (pravděpodobně hliněné střepy z rozbitých nádob neboli ostraka), do kterých byla vryta řecká písmena (na dvou z nich byla alfa, na dalších dvou beta atd.). Zápasníci si postupně vylosovali jeden střep, ale nemohli se na něj podívat. Museli si počkat, až budou mít všichni svůj los v ruce. Poté rozhodčí dávali do páru ty zápasníky, kteří si vylosovali totéž písmeno. Ti měli v následném turnaji zápasit spolu.

V ideálním případě tak do turnaje nastoupili dva, čtyři, osm nebo šestnáct borců, přičemž u vítězů došlo posléze k novému losování do dalšího kola. Je však jisté, že ne vždy bylo těchto ideálních počtů dosaženo, a někdy si tak musel zápasník počkat, než se dostane na řadu. Vyhrál-li soutěž zápasník, který měl během losování štěstí a v některém z kol nemusel bojovat, říkalo se mu *efedros*, tedy „odpočívající“. Pokud si vítěz prošel poctivě celým turnajem, říkalo se mu *anefedros*, neboli „neodpočívající“.

Vyhrát v olympijském turnaji jako *anefedros* mělo pochopitelně větší váhu, což bylo u sportovců běžně zdůrazňováno na nápisech pojednávajících o jejich úspěších. Jedním z nich

---

¹⁶⁶ Finley, Pleket (2005) str. 78

¹⁶⁷ Pausaniás 5,9,3

¹⁶⁸ Lúkianos, Hermotimos 40

byl vítěz v pankratiu chlapců na olympijských hrách roku 89 Níkanor z Efesu, jehož úspěch připomíná podstavec jeho nezachované sochy, který byl objeven v Olympii¹⁶⁹.

Ještě konkrétněji zdokumentovaný případ máme z turnaje pankratia chlapců na olympijských hrách roku 49, který vyhrál Poplios Kornélios Aristón z Efesu. Tiberios Klaudios Thessalos z Kóu zvětšil vítězství mladého šampiona dlouhým epigramem, který byl vryt do podstavce jeho nezachované sochy v Olympii. Básník popisuje Aristónovo vítězství takto:

*„Eirénaios mi otcem, cizinče, já pak jsem
Aristón z Efesu ve vlasti Iónů.
Získal jsem v Olympii věnec, anefedros, v pankratiu hochů,
v němž třikrát čelil jsem soupeřům (...)
K věnci jsem nepřišel výhodným losem,
že by snad Alfeois s Diem mi pomohli,
protože ze sedmi hochů jen já neodpočíval.“¹⁷⁰*

Aristón tedy vyhrál na olympijských hrách jako neodpočívající, celý turnaj měl dohromady tři kola a zúčastnilo se jej sedm chlapců. Z toho vyplývá, že se ve čtvrtfinále utkaly tři dvojice, přičemž sedmý pankratista odpočíval a posléze se přidal až ke třem zápasníkům v semifinále.

---

¹⁶⁹ Inschriften von Olympia 227

¹⁷⁰ Inschriften von Olympia 225; překlad těchto částí epigramu (verše 10–13 a 18–20) – Sábl (1968), str. 124; anglický překlad kompletního epigramu – Miller (2004) str. 71–72

Trénink

Ačkoli byli lidé podle Filostrata schopni zápasit a boxovat od přírody¹⁷¹, pro získání olympijského věnce se atleti museli celé roky pochopitelně tvrdě připravovat. Trénink probíhal v instituci zvané *gymnasion* (toto označení vychází z řeckého adjektiva *gymnos*, „nahý“). Zde se připravovali sportovci zabývající se lehkou i těžkou atletikou. Původně se tyto budovy nacházely spíše na okraji měst, ovšem od 4. století př. n. l. se začaly stavět i v jejich centrech. Jistě tomu napomohl fakt, že v *gymnasiích* zakládali své školy nejvýznamnější filozofové své doby. Především šlo o Platónovu Akademii (založena okolo roku 385 př. n. l.) a o Aristotelovo Lykeion (založeno roku 335 př. n. l.).

Už antičtí autoři viděli rozdíly mezi tréninkovými metodami atletů dob dávno minulých a tréninkem jejich současníků. Filostratos považoval za přínosnější tréninkové metody svých předků. Dřívější atleti trénovali převážně s improvizovanou výbavou. Zápasníci, boxeři a pankratisté zvedali těžké váhy, narovnávali či ohýbali kusy tepaného železa nebo se během prací na poli sami zapřáhli do jha místo volů¹⁷². Amésinas z Barky (vítěz olympijských her roku 460 př. n. l. v zápase) měl za sparringpartnera býka, kterého si přivezl i do Olympie, aby s ním mohl trénovat¹⁷³. Tito atleti byli podle Filostratova tvrzení schopni nastoupit během své kariéry až na devíti olympijských hrách¹⁷⁴, navíc byli i schopnými vojáky. Zato jeho současníci byli vesměs profesionálními sportovci, kteří nikdy neokusili strasti bitevních polí, a tak z pohodlně.

Bylo třeba zkušeností mnoha generací atletů a trenérů, aby jejich trénink dosáhl úrovně, kterou bychom i dnes mohli označit za vědeckou¹⁷⁵. Právě tento vývin znalostí a metodologie trénování mohl podle Filostrata za to, že se jednotlivé disciplíny objevovaly na olympijských hrách postupně, nikoli všechny najednou¹⁷⁶ (i když už byly zmíněny příběhy popisující turnaje v zápase, boxu i pankratiu na mýtických olympijských hrách). Za zakladatele tréninku opřeného o vědecké pozorování byl považován bývalý atlet, filozof a lékař Ikkos z Tarentu (olympijský vítěz v roce 444 př. n. l. v pětiboji). Připisuje se mu především zavedení přísné životosprávy sportovců, která se opírala o speciální dietu. Ta se samozřejmě lišila v závislosti na konkrétním

---

¹⁷¹ Filostratos, *Gymnastikos* 10

¹⁷² Filostratos, *Gymnastikos* 43

¹⁷³ Eusebios, *Chronicon* 2,193

¹⁷⁴ My dnes žádný konkrétní příklad mezi bojovými sportovci neznáme, maximum je sedm potvrzených startů Milóna z Krotónu

¹⁷⁵ Finley, *Pleket* (2005) str. 164; Zamarovský (1980) str. 156

¹⁷⁶ Filostratos, *Gymnastikos* 12

sportu. Ikkos byl označován za nejlepšího trenéra své doby¹⁷⁷. Do stejného období klade počátky tohoto tréninku i Galénos (podle něj se tak stalo „nedlouho před životem Platóna“¹⁷⁸).

Nejpozději v době římské říše atleti během přípravy na důležité turnaje trénovali podle čtyřdenního cyklu zvaného tetráda. Jeho stručný popis nám zachoval Filostratos¹⁷⁹. Během prvního „přípravného“ dne čekaly atleti vysilující, ale krátké tréninky, které kladly důraz na obratnost a správnou techniku. Druhý den byl nejtěžší. Atlet musel při tréninku využít svou sílu i vytrvalost na maximum. Třetí den byl brán jako „odpočinkový“. Sice se ubralo na intenzitě, ale naopak se pozornost upřela opět na techniku. A během posledního čtvrtého dne se zase lehce přidalo na intenzitě tréninků, ale ne na takovou úroveň jako během druhého dne. Před důležitými turnaji atleti tento cyklus opakovali pořád dokola. Filostratos (a nejen on) tento systém kritizoval z toho důvodu, že trenéři, kteří se jím řídili, nebrali ohled na to, že každý jejich svěřenec je jedinečný.

O konkrétních tréninkových metodách zápasníků se nám zachoval útržkovitý papyrus s řeckým textem z 1. nebo 2. století¹⁸⁰. Obsahuje stručné instrukce pro zápasníky ohledně správného nástupu do chvatu a následného držení. Všechny jednotlivé instrukce jsou v textu zakončeny slovem *plexon*, které je ve většině interpretací přeloženo ve smyslu „Proveďte!“ nebo „Boj!“. Tento papyrus je nejstarším tréninkovým manuálem v bojových sportech, který známe. Máme zprávy i o jakémsi tanci chlapců do rytmu hudby, během kterého simulovali zápasnické pohyby (*anapalé*)¹⁸¹.

Boxeři trénovali velice podobným způsobem jako ti současní. V technice, rychlosti a síle úderů se cvičili nejen ranami do pytlů (*korykos*), ale i stínováním (*cheironomia*)¹⁸². Během tréninku se sparingpartnerem měli boxeři na ruku nasazené již zmíněné rukavice vycpané vlnou zvané *sfairai/episfairai*. Navíc nosili pokrývku hlavy, která jim chránila uši (*amfotis*)¹⁸³. Díky tomu měli boxeři větší jistotu, že během tréninku nedojde ke zbytečným zraněním.

Pankratisté se cvičili stejně jako zápasníci a boxeři, ovšem s tím rozdílem, že jejich boxovací pytel byl mnohem těžší. Sloužil totiž nejen k úderům sevřenou pěstí, ale i k úderům

---

¹⁷⁷ Pausaniás 6,10,5

¹⁷⁸ Galénos, Thrasybulos 33

¹⁷⁹ Filostratos, Gymnastikos 47

¹⁸⁰ Papyrus z Oxyrhynchu 3,466; český překlad části textu – Zamarovský (1980) str. 157; anglický překlad kompletního textu – Miller (2004) str. 32

¹⁸¹ Athénaios z Naukratidy, Deipnosofistai 14,631b

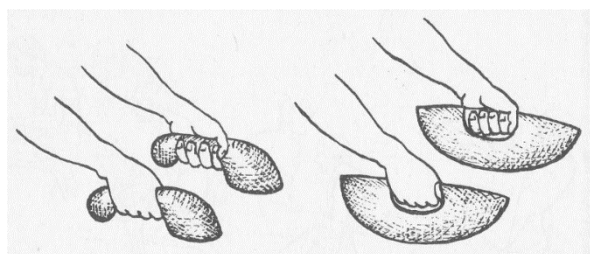
¹⁸² Filostratos, Gymnastikos 50

¹⁸³ Plútarchos, Moralia 38b

otevřenou dlaní, nohou a hlavou. Navíc s ním mohli trénovat svou rovnováhu tak, že rozhoupali pytel a pak se mu postavili do cesty, aby náraz ustáli na nohou. Stejně jako v případě zápasu, i z pankratia se nám zachoval jakýsi tréninkový manuál na papyru, který pochází pravděpodobně z 2. století¹⁸⁴. Tento text je bohužel ještě poškozenější než zápasnický manuál. Je sepsán ve velice podobném stylu, obsahuje totiž pouze stručné instrukce pro údery a následné úchopy.

Filostratos považuje trénink zápasníků skrze vzájemný sparing za nejtěžší ze všech těžkoatletických disciplín, protože při něm dochází prakticky k simulaci skutečného boje během turnaje. Během tréninku v boxu a pankratiu jsou totiž rány obvykle jenom naznačovány nebo jsou utlumeny rukavicemi, které jsou mnohem měkčí než ty, které jsou použity během turnaje. Navíc se v nacvičování úderů boxeři a pankratisté střídají, zatímco zápasníci během tréninku bojují oba zároveň¹⁸⁵.

Podobně jako dnes atleti během tréninku zvedali činky a těžké váhy. Především pro trénink paží, ramen a prstů sportovci využívali předchůdce současných činek zvané *halteres*. Na hrách je používali pětibojaři během skoku do dálky, ale trénovat s nimi

Ilustrace 25 – Skokanské činky halteres

mohl jakýkoli atlet¹⁸⁶. Můžeme-li věřit nápisům na některých těžkých balvanech, které se nám zachovaly, tehdejší siláci se mohli směle rovnat těm současným. V Olympii byl objeven veliký kámen z pískovce, který váží něco málo přes 140 kilogramů. Zachoval se na něm stručný nápis (snad pocházející ze 6. století př. n. l.), který uvádí, že jakýsi Bybón dostal tento balvan nad hlavu. Zvládl to jednou rukou¹⁸⁷. Ještě neuvěřitelnější počín se měl zhruba ve stejné době podařit jakémusi Eumastovi. Na ostrově Théra byl objeven obrovský kámen z trachytu, který váží téměř půl tuny a je vejčitého tvaru. Nachází se na něm řecký nápis, podle kterého měl Eumastos tento balvan nadzvednout lehce nad zem¹⁸⁸.

Dnešní zápasníci, boxeři a bojovníci MMA se udržují v kondici i pravidelným běháním. Jejich starověcí protějšci na tom byli zřejmě podobně a někteří z nich v běžeckých disciplínách dokonce závodili. Theagenés z Thasu, který za svou kariéru získal přes tisíc vítězných věnců (včetně dvou olympijských, jednoho v boxu, jednoho v pankratiu), byl v běhání natolik zdatný,

¹⁸⁴ Papyrus z Oxyrhynchu 79,5204; anglický překlad – Stocking, Stephens (2021) str. 354–355

¹⁸⁵ Filostratos, *Gymnastikos* 11

¹⁸⁶ Filostratos, *Gymnastikos* 55

¹⁸⁷ *Inscriptionen von Olympia* 717; Sábl (1968) str. 277; Golden (2003) str. 29

¹⁸⁸ *Inscriptiones Graecae* 12.3.449; Sábl (1968) str. 276–277; Sweet (1987) str. 105

že vyhrál v dolichu na hrách v thessalské Fthii. Toto město si k běžeckému sportovnímu úspěchu Theagenés nevybral náhodou. Právě odtud pocházel největší hrdina trójské války Achilles, jehož nejčastějším epitetem v Homérově Iliadě bylo „rychlonožý“.

Tvrdý způsob spartské výchovy se odrážel ve zrovna tak náročném fyzickém tréninku. Ten, na rozdíl od většiny ostatních řeckých městských států, absolvovaly i dívky, aby mohly родit silné a zdravé muže¹⁸⁹. Jakousi „zkouškou odvahy“ pro spartské chlapce byl hromadný boj v jejich stylu pankratia, který se odehrával na prostranství zvaném Platanistás¹⁹⁰ (bylo totiž obrostlé platany). Šlo o umělý ostrov vybudovaný na řece Eurótás¹⁹¹, na který se mohlo vstoupit po dvou mostech. Dva týmy chlapců před polednem vstoupily na ostrov a došlo k boji. V něm byly dovoleny všechny údery rukou i nohou, kousání a vyškrábnutí očí. Hlavním úkolem bylo dostat členy druhého týmu do vody. S takovou tvrdou a důkladnou přípravou by jistě spartští bojovníci do svého města přivezli nejeden olympijský věnec. Ale jak již bylo zmíněno, Sparta se olympijských turnajů v boxu ani pankratiu neúčastnila.

Současní olympijští sportovci pochopitelně stráví mnoho měsíců tvrdou přípravou na nadcházející turnaje. U těch starověkých tomu nebylo jinak. Kromě měsíců příprav v jejich domovských městech (podle oficiální přísahy měli před olympijskými hrami trénovat alespoň deset měsíců¹⁹²) je čekalo ještě tvrdé měsíční soustředění v pořadatelském městě Élis¹⁹³. Závěrečná fyzická příprava však na tomto soustředění byla vedlejší. Atleti zde totiž trénovali pod přímým dohledem hellanodiků, kteří měli podle jejich výkonnosti a chování následně rozhodnout, jestli je na hry vůbec pustí. Došlo-li k vážnému porušení tréninkového režimu nebo kázně (třeba z toho důvodu, že na soustředění nedorazili včas), hrozilo jim i vyloučení¹⁹⁴. Filostratos tento měsíční dril považoval za těžší než vystoupení na samotných olympijských hrách¹⁹⁵. Především za to mohla spalující vedra, která v červenci a srpnu Řecko sužují.

Atleti se běžně udržovali v kondici i poté, co skončila jejich sportovní kariéra. Pankratista Tímanthes z Kleón (vítěz olympijských her v roce 456 př. n. l.) k tomuto účelu používal dlouhý a silný luk, který každý den napínal. Na nějakou dobu s tím přestal, a když to

---

¹⁸⁹ Plútarchos, Lýkurgův životopis 14,4; Xenofón, Lakedaimonské zřízení 1,4

¹⁹⁰ Lúkiános, Anacharsis 38; anglický překlad – Miller (2004) str. 88; Pausaniás 3,14,8–10

¹⁹¹ Golden (2003) str. 136

¹⁹² Pausaniás 5,24,9

¹⁹³ Filostratos, Životopis Apollónia z Tyany 5,43; anglický překlad – Miller (2004) str. 66–67

¹⁹⁴ Zamarovský (1980), str. 136

¹⁹⁵ Filostratos, Gymnastikos 11

zkusil po delší době znovu, už jej nenatáhl. Byl z toho natolik špatný, že spáchal sebevraždu velice bolestivým způsobem. Zapálil totiž hranici ze dřeva a skočil do plamenů¹⁹⁶.

Tvrdý a náročný trénink napomohl tomu, že někteří básníci viděli v těžkých atletech nadpozemské bytosti. Od básníka Antipatra z Thessaloniki, který žil v 1. století př. n. l., se nám zachovalo několik epigramů, ve kterých srovnává vybrané sportovce s mýtickým Titánem Atlantem, nositelem nebeské klenby. Jedním z nich byl pankratista Glykón z Pergamu, vítěz na olympijských hrách v roce 24 př. n. l. (kterého mimochodem jakožto „neporazitelného“ zmínil i slavný básník Horatius¹⁹⁷). Na jeho počest vytvořil Antipatros tento pohřební epigram:

*„Glykón, ta pergamská Asie pýcha,
ten všedrtivý hrom, se stopou obra,
ten nový Atlas s nezdolatelnou paží
zde leží. Toho, jež nikdo, ani v Itálii,
v Heladě, anebo v Asii nedoved' položit,
nezdolné božstvo Tmy do pádu strhlo.“¹⁹⁸*

Rovněž postavu Níkofóna z Milétu, olympijského šampiona v boxu z roku 8 př. n. l., přirovnal Antipatros k Atlantovi. Navíc byl přesvědčen, že tohoto šampiona by se bál i nejvyšší bůh Zeus:

*„Na býčí šiji mohutnou, železnou,
Atlanta plece, na héraklovský vlas,
důstojnou bradu a lvích očí pár
olbříma z Milétu pohleděl Olympik
Zeus ne bez chvění, když pěstí
svou muže porážel Níkofón v Olympii.“¹⁹⁹*

Rovněž další epigramatik Filippos z Thessaloniki srovnal ve své básni postavu vítězného olympionika s Atlantem. Podle něj měl mít olympijský vítěz v pankratiu z roku 33 Héras z Laodíkeie natolik osvalené ruce, nohy a břicho (doslova *taurogastór*, „býčí břicho“), že měl vypadat právě jako legendární držitel nebes²⁰⁰.

---

¹⁹⁶ Pausaniás 6,8,4

¹⁹⁷ Quintus Horatius Flaccus, Epistulae 1,1,30 (jeden z listů určených Maecenatovi)

¹⁹⁸ Anthologia Graeca 7,692, překlad – Sábl (1968) str. 255

¹⁹⁹ Anthologia Graeca 6,256, překlad – Sábl (1968) str. 254–255

²⁰⁰ Anthologia Graeca 16,52

Trenéři

Vzhledem k tomu, že u všech sportovních disciplín starověkých her museli atleti mít propracovanou techniku, není pochyb o tom, že v Řecku trenéři existovali minimálně od mykénských dob (jak nám naznačuje již zmíněná malba dvou mladých boxerů z Théry) a byli nesmírně vážení. Zachovaly se nám o nich zprávy i z mytologických příběhů. Prvním trenérem měl být podle Filostrata Titán Prométheus, který však cvičil pouze sám sebe. Prvním, kdo začal s tréninkem ostatních lidí, byl až bůh Hermes²⁰¹. Spojení božského posla Herma s tělesným cvičením je dobře známým faktem²⁰², Prométheovu údajnou trenérskou „premiéru“ však nemáme jinde doloženou.

Existovaly dva základní druhy trenérů, kterým se říkalo *gymnastés* a *paidotribés*. Je velice obtížné definovat oba tyto pojmy, protože se jejich významy v mnohém překrývají. Můžeme je alespoň zhruba popsat v tom smyslu, že *gymnastés* byl „trenér–teoretik“, který měl široké vzdělání v umění tréninku i v dalších příbuzných oborech (především v dietologii). Měl tedy na starosti především výběr nejlepšího tréninkového plánu pro svého svěřence. *Paidotribés* byl pro změnu „trenér–praktik“, který ukazoval svým cvičencům, jak se správně provádějí cviky nebo činnosti související s jejich sportem (např. zápasnická držení a nástupy do chvatů). Filostratos zdůrazňuje, že tyto dva trenéři by měli spolupracovat, ale zároveň si ve svých znalostech nemají lézt do zelí, jinak svým svěřencům spíše uškodí²⁰³. Důležitým pomocníkem trenérů byl *aleiptés*. Ten měl původně na starosti natírání těl atletů olejem před tréninkem a před turnajem, v pozdějších dobách byl také jejich masérem a ranhojičem. Olej byl všeobecně důležitým prostředkem pro atlety. Během horkých dnů je chránil proti úžehu, v bojových sportech navíc plnil i funkci ochrany před vážnějším poraněním pokožky. Plnil tedy funkci dnešní vazelíny v boxu nebo MMA.

Správným atributům a postupům trenéra se poměrně rozsáhle věnuje Filostratos²⁰⁴. Ideální trenér musí dobře znát své svěřence, a to jak po fyzické, tak po mentální stránce. Je optimální, když cvičitel trénuje svého svěřence už od dětství. Nejideálnější pro atletický trénink jsou děti silných, zdravých a mladých rodičů. Takové děti mají čistou krev, silné kosti a estetickou krásu těla. Ve Spartě bylo plození dětí mladými a silnými rodiči prakticky jedním

---

²⁰¹ Filostratos, *Gymnastikos* 16

²⁰² Pausaniás 1,2,5; Pindaros, *Olympijský zpěv* 6,79

²⁰³ Filostratos, *Gymnastikos* 14

²⁰⁴ Filostratos, *Gymnastikos* 25;28;29

z Lykúrgových zákonů, který později zajistil válečné úspěchy této obce²⁰⁵. Filostratos naopak k trénování vůbec nedoporučuje děti starších rodičů. Ty mají citlivou kůži, vystouplé žíly a ochablé svalstvo. Na dřinu atletického tréninku se nehodí, a už vůbec ne do pankratia a boxu.

Trenér také měl mít schopnost vyjadřovat se přesně, ale stručně. Nešlo pouze o schopnost vysvětlit svým svěřencům, jak správně cvičit. Trenér je samozřejmě musel umět povzbudit. Příběhy, které se týkají významných sportovců jako Arrhachión z Fígaleie, Glaukos z Karystu a Promachos z Pellény, budou zmíněny později. Filostratos jako jeden z příkladů dobré trenérské výřečnosti uvádí soudobý případ pankratisty Mandrogena z Magnésie nad Maiandrem. Ten vyhrál na olympijských hrách v roce 213 a následně se stal i *periodonikem*. Vděčil za to i trenérovi, který během předolympijského soustředění poslal matce svého svěřence dopis. Měl vyznít asi v tomto duchu: „Uslyšíte-li, že váš syn v turnaji zemřel, věřte tomu. Uslyšíte-li však, že prohrál, tak tomu nevěřte.“ Mandrogenés tak dal do přípravy i do následného turnaje vše, aby případnou prohrou ze svého trenéra neudělal lháře²⁰⁶.

Trenéři mohli své svěřence v případě nějakého porušení kázně potrestat i fyzicky. Např. jakýsi trenér zápasníků Hippomachos měl seřezat holí svého svěřence, který nedlouho před tím vyhrál zápas a diváci mu dokonce s nadšením aplaudovali. Zřejmě se mu nelíbil styl, kterým jeho žák zápas vyhrál. Kdyby vyhrál způsobem, jaký mu ukázal jeho trenér, lidé by byli tak okouzleni, že by mu netleskali²⁰⁷. Ovšem tomuto Hippomachovi budiž ke cti, že všechny své svěřence poznal už na dálku, i když je třeba jenom spatřil, jak nesou maso z trhu²⁰⁸.

Atleti se trenérům za sportovní úspěchy, na nichž měli velikou (ne-li největší) zásluhu, běžně odvděčili ve velkém. Někteří z nich byli zvěčněni v Pindarových velkolepých básních. Olympijská píseň věnovaná mladému zápasníkovi Alkimedonovi z Aigíny oslavuje i jeho trenéra Melésia (zdůrazňuje mimo jiné fakt, že on sám byl kdysi skvělým zápasníkem a vítězem nemejských her, a je tedy učitelem s takovými zkušenostmi, které může předávat dál). Zrovna tak známe i Menandra, trenéra již zmíněného mladého pankratisty Pýthea z Aigíny, kterému Pindaros věnoval jeden z Nemejských zpěvů²⁰⁹. Jiný mladý zápasník Kratinos z Aigeiry (vítěz olympijských her roku 272 př. n. l.) zase dokázal přesvědčit hellanodiky, aby mohla být vedle jeho sochy postavena i socha trenéra²¹⁰.

---

²⁰⁵ Filostratos, *Gymnastikos* 17; Plútarchos, *Lykúrgův životopis* 14

²⁰⁶ Filostratos, *Gymnastikos* 23

²⁰⁷ Klaudios Ailiános, *Varia Historia* 2,6; anglický překlad – Miller (2004) str. 165

²⁰⁸ Plútarchos, *Diónův životopis* 1,2

²⁰⁹ Pindaros, *Nemejský zpěv* 5,48–49

²¹⁰ Pausaniás 6,3,8

Životospáva atletů – dieta, sex

Podle tradice se atleti původně živili podobně jako běžní Řekové – jedli převážně ječmenný chléb, kozí sýr, rybí maso, ovoce a zeleninu. Charmis ze Sparty, vítěz ve stadiodromu na olympijských hrách v roce 668 př. n. l., měl svou předzávodní dietu dokonce omezit pouze na sušené fíky²¹¹. Změnu v tomto směru měl pro atlety zavést až Ikkos z Tarentu. Už zhruba sto let před jeho působením však filozof, matematik a trenér Pythagoras ze Samu doporučoval svým svěřencům (především Eurymenovi ze Samu, vítězi v boxu nebo pankratiu na olympijských hrách v roce 532 př. n. l., a Milónovi z Krotónu) jíst velké množství pečeného masa²¹². U atletů šlo zejména o hovězí, jelení a kozí maso²¹³. Pythagoras se však zároveň proslavil jako jeden z prvních známých propagátorů vegetariánství, což si poněkud protiřečí s tím, že by doporučoval atletům masitou stravu. Proto se lze setkat s názorem, že matematik Pythagoras a trenér Pythagoras byly dvě odlišné osoby. Prvenství v zavedení masa do atletického jídelníčku je navíc místy připisováno i dálkovému běžci Dromeovi ze Stymfalu, vítězi v dolichu na olympijských hrách v letech 484 a 480 př. n. l.²¹⁴. Ať tak nebo onak, právě maso bylo to, čím dieta atletů nejvíce vybočovala z diety „normálních“ lidí. Ti totiž maso (kromě ryb) jedli jen sporadicky.

Filostratos vychvaloval jídelníček atletů minulosti, protože byl z jeho pohledu prostý, a přesto naprosto vyhovující. Naopak sportovci, kteří žili v jeho době, se běžně živilo vybranými lahůdkami, které pocházely ze všech koutů tehdejší rozsáhlé římské říše (především šlo o tehdy vyhlášenou sicilskou kuchyni). Těžcí atleti se také začali živit převážně vepřovým masem, které vyměnili za dříve využívané hovězí. Filostratos uvádí, že se atletům nedoporučovalo pojídání vepřů pasoucích se u mořského pobřeží a u řek, kteří neměli tak kvalitní maso (v prvním případě kvůli tomu, že se živilo česnekem, a ve druhém případě z toho důvodu, že se živilo raky). Naopak nejlepší mělo být maso vepřů, kteří se živilo třešněmi a žaludy²¹⁵.

Již bylo zmíněno, že zápas, box i pankration byly řazeny mezi těžkoatletické disciplíny, kde větší a těžší sportovci měli nespornou výhodu (zvláště vezmeme-li znovu v potaz, že Řekové neznali váhové kategorie). Tomu také většina z nich přizpůsobila svůj jídelníček. Jak nám naznačují mnohé anekdoty o těch nejlepších z nich, bylo pro ně naprosto typické přejídání

---

²¹¹ Eusebios, Chronicon 2,193

²¹² Diogenés Laertský, Životy, názory a výroky proslulých filozofů 8,12

²¹³ Filostratos, Gymnastikos 43

²¹⁴ Pausaniás 6,7,10

²¹⁵ Filostratos, Gymnastikos 44

(*anankofagia*)²¹⁶, kdy se snažili doplnit svalovou hmotu potřebnou vahou. Takové přejídání však už tehdy někteří autoři považovali za nevhodné až nezdravé²¹⁷.

Pokud se sportovci před důležitým tréninkem moc najedli, Filostratos jim doporučuje spíše lehčí cvičení, aby se zbytečně nezatěžovali. Boxeři měli trénovat stínování v pomalejším tempu, rovněž zápasníci a pankratisté by se měli během vzájemného sparingu šetřit. Důležitá je v takovou chvíli i důkladná masáž olejem (zejména na horní polovině těla), která by napomohla jejich trávení²¹⁸.

Co se pití vína týče, existovaly na něj různé názory. Někteří (např. Plinius Starší) v něm viděli podporovatele dobré kondice, tělesného růstu a síly. Galénos z Pergamu jej při ošetřování gladiátorů běžně používal jako dezinfekční prostředek. Naopak Filostratos se stavěl proti nadměrnému pití vína u sportovců, zejména před tréninkem. Takový atlet, který se přesto napil, se dá poznat podle nafouklého břicha a toho, že má zvlhlé boky a kolena²¹⁹. Podobně jako v případě přejedených atletů, i u atletů s kocovinou Filostratos doporučuje spíše lehčí tréninkovou zátěž, aby mohli ono víno vypotit.

Sportovci, kteří to s vínem skutečně přehnali, by však neměli cvičit vůbec. Jako odstrašující příklad Filostratos uvádí případ zápasníka Gerena z Naukratidy²²⁰. Tohoto atleta nepřivedlo do hrobu jeho sportovní zaměření, ale velmi nevhodně načasovaný trénink a neschopnost jeho trenéra. Gerenos vyhrál v zápase mezi muži na olympijských hrách v roce 209 a své vítězství se rozhodl pořádně oslavit. Jako poslušný žák se po probdělé noci ráno dostavil k tréninku, ale zanedlouho si začal stěžovat trenérovi, že je mu špatně. Ten však o něčem takovém nechtěl ani slyšet a přinutil svého svěřence, aby v tréninku pokračoval. Bohužel netrvalo dlouho a Gerenos se zhroutil. Tentokrát již nevstal a ze cvičiště byl vynesena mrtvý.

Jídlo ovšem nebylo jediným druhem potěšení, před jehož nadbytkem se měli atleti vyvarovat. Museli úzkostlivě dohlížet i na dodržování sexuální abstinence, protože sperma bylo ve starověkém Řecku chápáno jako zdroj síly a mužnosti. Z dnešního pohledu nám sebeovládání starověkých sportovců jistě může připadat fascinující, zvláště vezmeme-li v potaz, že se atletické tréninky i soutěže konaly v silně sexualizovaném prostředí. Vždyť atleti

---

²¹⁶ Aristotelés, *Politika* 8 1339a

²¹⁷ Filostratos, *Gymnastikos* 48

²¹⁸ Filostratos, *Gymnastikos* 50

²¹⁹ Filostratos, *Gymnastikos* 48

²²⁰ Filostratos, *Gymnastikos* 54

a později i trenéři byli během tréninku i během soutěží nazí. Na olympijských hrách sportovcům pomáhala atletům v sexuální abstinenci socha Anteróta (protivníka boha lásky Eróta).

O trenérovi Ikkovi z Tarentu se dochovalo, že se před důležitými turnaji nedotkl ženy ani chlapce²²¹. Lze si domyslet, že svým svěřencům radil totéž. Rovněž se nám zachovaly anekdoty o sexuální abstinenci některých těžkých atletů. Asi nejvtipnějšími jsou historiky o úspěšném pankratistovi a boxerovi Kleitomachovi z Théb. U něj se abstinence projevovala až přehnaným způsobem. Když viděl kopulující psy, odvracel oči ve zhnusení. A když se během hostin začali jejich účastníci bavit o sexu, vstal a odešel²²². Na některých vázových malbách můžeme vidět i atlety s jakousi šňůrkou ovázanou okolo předkožky penisu, což mělo zabránit nežádoucí erekci. Této šňůrce se posměšně říkalo *kynodesmé* („vodítko pro psa“)²²³.

Podle Filostrata se atlet, který sexuální abstinenci v době přípravy před důležitým turnajem nevydržel, pozná na první pohled tak, že nemá dostatek síly, lapá po dechu, má povislé boky, chladnou krev a vystupují mu žebra. Takový sportovec podle něj nemá žádnou šanci na zisk věnce²²⁴. Pokud atlet před tréninkem samovolně ejakuloval ve spánku, je sice o něco slabší, ale trénovat může (byť s menší intenzitou). Není to tedy takový problém jako u těch, kteří před tréninkem měli sex. Co se týče stylu tréninku, Filostratos u atletů, kteří měli sex, doporučuje netrénovat buď vůbec nebo naopak naplno veškerou svou silou, aby to sloužilo jako varování pro příště. Zato ti, kteří ejakulovali ve spánku, by měli cvičit v lehčím tempu, ale zato déle²²⁵.

Je tedy zřejmé, že život atletů nebyl žádné peříčko, ale naopak řehole. Strasti spojené s životem sportovce asi nejlépe shrnul filozof 1. století Epiktétos ve svých Rozpravách:

„Chci zvítězit na olympijských hrách.‘ Ale uvaž, co všechno před tím předchází i co následuje, a teprve potom, je-li ti to prospěšné, se ujmí díla! Musíš dbát kázně, jíst podle přísných předpisů, zdržovat se sladkostí, cvičit se i proti své vůli v určitou hodinu, v horku, v mrazu, nesmíš pít studenou vodu ani víno kdykoliv tě napadne, jako lékaři se musíš svěřit svému cvičiteli; potom se svým soupeřem musíš o závod kopat, leckdy si vymknout ruku a vyvrtnout kotník, hojně prachu se nalokat a dát se šlehat a potom po všem najednou – podlehnout! To všechno si rozvaž, a budeš-li mít ještě i potom chuť, věnuj se zápasnictví!“²²⁶

---

²²¹ Platón, Zákony 8,839e–840a

²²² Klaudios Ailiános, Varia Historia 3,30

²²³ Miller (2004) str. 20

²²⁴ Filostratos, Gymnastikos 48

²²⁵ Filostratos, Gymnastikos 52

²²⁶ Epiktétos, Rozpravy 3,15; překlad – Kuthan (1971)

Vítězství nebo smrt

Jedním z hlavních hesel současných olympijských her je legendární výrok jejich zakladatele, barona Pierra de Coubertina: „Není důležité vyhrát, ale zúčastnit se.“ Z dostupných pramenů bychom mohli s trochou nadsázky říct, že na těch antických tomu bylo přesně naopak. Dostat se na hry bylo sice důležité, ovšem zvítězit na nich znamenalo pro atlety naprostý vrchol. Nešlo pouze o zisk materiálních odměn a zajištění se na zbytek života. Být na druhém místě pro ně znamenalo prohrát. Pindaros ve své oslavné básni na počest zápasníka Aristomena z Aigíny, který vyhrál na pýthijských hrách snad v roce 446 př. n. l., uvádí, že vítězný atlet bude doma velkolepě přivítán, zatímco čtyři jeho soupeři, které porazil v turnaji, se budou skrývat před posměchem v ulicích svých rodných měst²²⁷. V bojových sportech se tak mnozí atleti v touze po vítězství nebáli nasadit ani vlastní život. Jistý egyptský boxer Eudaimón měl být svou odolností obzvlášť proslulý. Když se jej později ptali, jak dokázal vystát všechny tvrdé rány, které za svou kariéru schytl, odpověděl: „Pohrdal jsem smrtí.“²²⁸

Není divu, že se bojovým sportům nevyhýbaly ani situace, při kterých atlet skutečně zaplatil životem. Ze zápasu známe jeden případ úmrtí na olympijských hrách, který se týká finálového boje Télemacha z Farsalu s neznámým soupeřem, který druhý jmenovaný nepřežil. Za zmínku stojí i dva případy raného úmrtí zápasníků Níkasyly z Rhodu²²⁹ a Gerena z Naukratidy. Ti ale zemřeli nejspíše kvůli vyčerpání z přetrénování, nikoli během samotného zápasu. Z pankratia pochází zřejmě nejznámější popis úmrtí na starověkých olympijských hrách, který se týká trojnásobného šampiona Arrhachióna z Fígaleie. Jeho a Télemachův případ bude ještě zmíněn. Nejtvrdějším ze všech tří bojových sportů byl však box. Z něj se nám zachovalo mnohem více případů úmrtí na olympijských a jiných hrách.

Prvním známým boxerem, který zahynul na olympijských hrách, byl Ikkos z Epidauru, Zemřel ve finále na hrách patrně v roce 492 př. n. l. v zápase proti Kleomédovi z Astypalaie. S tím se pojí jeden příběh patřící do mytologie²³⁰. Poté, co rozhodčí Kleomédovi dodatečně odňali vítězství (protože si k němu zřejmě dopomohl nějakou zakázanou technikou, jinak by mu vítězný věnec zůstal), zbláznil se žalem a po návratu na svůj rodný ostrov v záchvatu šílenství podrazil sloup držící střechu místní školy. Ta se zřítila a pohřbila asi šedesát dětí, které se tam v tu dobu učily. Místní za to chtěli svého boxera zlynčovat, on ale uprchl do Athénina

---

²²⁷ Pindaros, Pýthijský zpěv 8, verše 81–87

²²⁸ Filostratos, Heroikos 15,7

²²⁹ Pausaniás 6,14

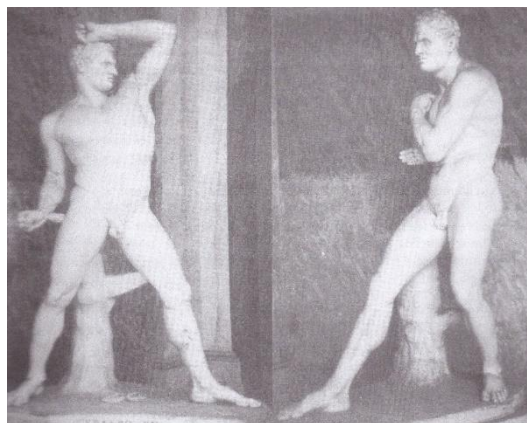
²³⁰ Pausaniás 6,9,6; Plútarchos, Romulův životopis 28,4

chrámu, kde se schoval do truhly. Když se rozrušený dav dostal do chrámu a otevřel truhlu, Kleomédes byl pryč. Bylo tak vysláno poselstvo do delfské věštírny a ta jim prozradila, že boxer už není mezi smrtelníky a ať mu lidé z Astypalaie vzdávají pocty jako héroovi.

Snad během následujících olympijských her roku 488 př. n. l. pak došlo ke smrti jakéhosi Hérakla, který zemřel opět ve finálovém souboji s krétským boxerem Diognétem. Ten nakonec nejen že neobdržel vítězný věnec, ale byl z her dokonce vyhnán. Důvodem nebyl fakt, že svého soupeře usmrtil, ale to, že jeho soupeř nesl jméno legendárního siláka²³¹. Jeho krétský spoluobčané však verdikt rozhodčích neuznali a Diognéta dokonce uctívali jako héroa.

Za zmínku stojí i případ z neznámo jakých nemejských her, kde měl během prodloužení finálového zápasu jakýsi Damoxenos ze Syrakus svým úderem brutálně zabít svého soupeře Kreuga z Epidamnu²³². Pausaniás uvádí, že k tomuto incidentu došlo ještě v době, kdy boxeři používali řemeny *himantes*. Odehrál se tak nejspíše v 6. nebo 5. století př. n. l. Protože se zápas dlouho vlekl, došlo k prodloužení zápasu. Kreugas nejdříve vrazil

Ilustrace 26 – Sochy Kreugy a Damoxena

soupeři nekrytou ránu do hlavy, kterou ovšem ustál. Damoxenos pro změnu požádal svého soupeře, aby nadzvedl paži. Kreugas tak učinil, ale Damoxenos mu nedal ránu sevřenou pěstí do boku, jak by se očekávalo. Těsně před úderem totiž rozevřel prsty, kombinací silného úderu a ostrých nehtů vrazil svou ruku do Kreugových útrob a vytrhl mu vnitřnosti. Kreugas na místě zemřel, ale byl korunován vítězem místo Damoxena, který byl z her vyhnán. Nebylo to ovšem kvůli tomu, že brutálně usmrtil svého soupeře, ale proto, že Kreugovi místo domluvené jedné rány dal čtyři rány (jednu za každý rozevřený prst).

Na olympijských hrách, které se konaly někdy ve 2. století, během turnaje v boxu zemřel Egyptan Agathos Daimon z Alexandrie, přezdíváný Kamelos („Velbloud“). Podle jeho náhrobku s epitafem, který byl nalezen v Olympii²³³, tento boxer vyhrál na nemejských hrách. Olympijský turnaj se mu však stal osudným. Podle nápisu se odmítl v souboji vzdát, nabízel totiž bohu Diovi „*bud' věnec (tedy vítězství) nebo smrt*“. Zemřel ve věku pětatřiceti let.

²³¹ Fótios, Myriobiblon 151a

²³² Pausaniás 8,40,3–5 (v českém překladu edice Antická knihovna je to 39. kapitola)

²³³ Supplementum Epigraphicum Graecum 35,387; anglický překlad epitafu – Stocking, Stephens (2021) str. 318

Úplatky, podvody a pokuty na olympijském kolbišti

Podobně jako dnes, i na starověkých olympijských hrách se vyskytly případy podvádění a úplatků. V případě jejich odhalení čekaly pachatele velmi vysoké pokuty, ze kterých byly následně vytvořeny bronzové Diovy sochy, kterým Élidští (jakožto pořadatelé většiny olympijských her) říkali Zánes, což je podle Pausania místní označení nejvyššího řeckého boha²³⁴. K nějakému podvodu nejspíše došlo v každé olympijské disciplíně, případů úplatku však máme zdaleka nejvíce právě z bojových sportů. První případ vztyčení Diových soch se měl odehrát na olympijských hrách v roce 388 př. n. l. Tehdy se vlastně odehrály rovnou dva pokusy o uplácení, ale jen v jednom případě k podvodu skutečně došlo. V obou případech se jednalo o boxery (nejdříve v mužské, poté i v chlapecké kategorii).

Eupólos z Thessálie „porazil“ všechny své soupeře v boxu mužů a získal věnec na výše zmíněných olympijských hrách. Nedlouho po vyhlášení vítězů (kdy už nebylo možné odvolat verdikt hellanodiků) se však přišlo na to, že tento borec podplatil své soupeře, mezi nimiž byl i olympijský šampion z předcházejících her Formión z Halikarnassu. Podplácení bylo na olympijských hrách chápáno jako vážné porušení přísahy o čestném boji a všechny zúčastněné strany (podplatitele i podplacené) tak čekalo vyplacení tučných pokut. Pausaniás uvádí, že z tohoto konkrétního případu podplácení vzniklo šest Diových soch.

Na těch samých hrách vyhrál v boxu chlapců Antipatros z Milétu. Ten však neproslul pouze pevnou pěstí, ale i nezkorumpovatelným duchem. Jeho výkon byl zřejmě natolik dominantní, že samovládce sicilských Syrákús Dionýsios I. nabídl jeho otci tučný úplatek, aby se oba prohlásili za občany jeho města. Antipatros však tuto nabídku nepřijal a hrdě se prohlásil za Milétána. Svůj pravý původ nechal následně uvést i na vlastní olympijskou sochu. K tomu ještě nechal přitesat tvrzení, že jako první z Iónů věnoval sochu do Olympie²³⁵.

O několik desetiletí později, konkrétně roku 332 př. n. l., získal olympijské vítězství díky úplatku atlet Kallippos z Athén. Šlo sice o pětibojaře, ale jeho případ stojí za to zmínit, protože se k tomuto hanebnému skutku snížil během poslední disciplíny pětiboje – zápasu²³⁶. Potrestán nebyl jenom Kallippos, ale i jeho soupeři, kteří úplatek přijali. Athéňanům se zdála pokuta moc vysoká, a žádali tak o její snížení. Nejen že byla jejich žádost zamítnuta, hellanodikové dokonce vyloučili toto město z olympijských her, dokud nebude pokuta řádně

---

²³⁴ Pausaniás 5,21,2

²³⁵ Pausaniás 6,2,6

²³⁶ Pausaniás 5,21,7–9

zaplacená. Až díky radě delfské věštiny se Athéňané rozhodli pokutu splatit. Ze všech pokut dohromady bylo postaveno dalších šest Diovyých soch.

Když se o úplatek pokusil někdo z Élidy (tedy pořadatelského města), bylo to chápáno jako akt maximální drzosti. Právě to se stalo na olympijských hrách v roce 12 př. n. l. V turnaji mladých zápasníků tehdy vyhrál domácí Polyktor, když ve finále porazil Sósandra ze Smyrny. Po vyhlášení vítězů se ale přišlo na to, že Polyktorův otec Dámoníkos dal peníze otcí jeho soupeře, aby svému synovi zajistil vítězství. Hellanodikové ovšem na toto jednání přišli a oběma otcům udělili vysoké pokuty. Z nich byly poté postaveny dvě Diovy sochy²³⁷.

Nejpozdnější případ úplatku, který nám Pausaniás zanechal, se odehrál na olympijských hrách roku 125. Zde se do finále v boxu probjovali Didas a Sarapammón, kteří pocházeli z města Arsinoé ve středním Egyptě. Už tímto výkonem si zajistili dostatečnou popularitu a dohodli se tak, že si navzájem rozdělí vítězství i odměny, přičemž Didas nabídl Sarapammónovi větší podíl za to, že jej nechá vyhrát. Tak se také stalo, ale hellanodikové poznali, že jejich finálový souboj byl celý nahraný a oba boxeři tak museli zaplatit tučné pokuty. Z nich vznikly další dvě Diovy sochy²³⁸.

Rozhodčí ovšem netrestali pokutou pouze snahy zápasníků zajistit si úplatkem olympijský věnec. Rovněž se jim nelíbilo, když se někdo dostavil na předturnajové soustředění pozdě ze zjištěných důvodů. Boxer Apollónios Rhantes z Alexandrie se nedostavil na hry v roce 93 v předem určený čas a hrozilo mu vyloučení. Pokusil se vymluvit na to, že jej cestou do Olympie zbrzdily silné větry u Kyklad. Rozhodčí jej sice nechali zápasit, ale rozhodli se onu informaci ověřit. Skutečný důvod pozdního Apollóniova příjezdu do Olympie nakonec odhalil jeho soupeř a zároveň krajan Hérakleides. Ten uvedl, že jeho soupeře nezdržely větry, ale boxerské turnaje v Iónii, kde se snažil vydělat si nějaké peníze. Opozdilce tak definitivně vyloučili a Hérakleides se stal vítězem *akoniti*. Apollónios byl v tu chvíli bez sebe vzteky, a jelikož měl pořád na ruce navlečené rukavice, chtěl si to se svým krajanem vyřídit ručně-
stručně. Hérakleides s věncem na hlavě ale neměl pomyslen na vzájemný střet a pod ochranou rozhodčích před rozzuřeným boxerem utekl. Nevíme, jestli nakonec došlo na nějakou fyzickou konfrontaci, Pausaniás každopádně dodává, že Apollónia přišlo toto pomatení mysli draho²³⁹. Navíc byl tento boxer vůbec prvním Egyptanem, který byl v Olympii přistižen při podvodu.

---

²³⁷ Pausaniás 5,21,16–17

²³⁸ Pausaniás 5,21,15

²³⁹ Pausaniás 5,21,12–14

Nejlepší atlet – nejlepší voják?

Je dobře známým faktem, že dějiny starověkých řeckých městských států byly plné krvavých válek, a to už od nejstarších dob. Nabízí se tedy otázka, zdali Řekové považovali atlety v bojových sportech (či atlety všeobecně) za dobré vojáky²⁴⁰. Zdá se, že zpočátku na tuto otázku odpovídali kladně. Vzpomeneme-li si na atletické pohřební hry z Homérovy Iliady, zúčastnili se jich ti nejlepší válečníci, jaké Řecko nabízelo. I z archaické a klasické doby známe celou řadu olympijských vítězů, kteří se prosadili na bitevním poli. Vždyť atleti měli ze všech tu nejlepší fyzickou zdatnost, vytrvalost a především ctižádostivost.

Někteří atleti, především pankratisté, dokázali na bitevním poli skutečně zazářit. Pankration byl totiž původně součástí vojenského výcviku velké části řeckých městských států. Když Sparťané pod vedením krále Leonida během bitvy u Thermopyl roku 480 př. n. l. přišli o zbraně a štíty, dosáhli mnohého i skrze boj holýma rukama. Využili vlastní styl pankratia, který dovoľoval úplně vše²⁴¹. Hérodotos ve svém popise bitvy u Mykalé, která se odehrála v srpnu 479 př. n. l., uvádí, že z Řeků proti Peršanům nejlépe bojovali Athéňané. Z nich se nejvíce vyznamenal pankratista Hermolykos²⁴². Někteří významní borci díky sportovním úspěchům dosáhli v armádách svých měst velitelských pozic (např. Frynón z Athén, Milón z Krotónu, Eualkidas z Élidy nebo Dórieus z Rhodu). Někteří z nich na bitevním poli přišli hrdinsky o život. Posledním známým olympijským vítězem, který padl v bitvě za svou obec, byl Cheilón z Pater²⁴³, který zemřel během lamijské války nedlouho po smrti Alexandra Velikého (zřejmě někdy okolo roku 320 př. n. l.). Ještě na konci 1. století Dión z Prúsy ve své pohřební řeči na boxera Melankoma z Kárie soudil, že nejlepší atleti by se prosadili i na bitevním poli²⁴⁴.

Ovšem již od archaické doby se začali ozývat i kritici tvrzení, že z atletů (zejména olympioniků) jsou nejlepší vojáci. Již bylo zmíněno, že básník Tyrtaios ze Sparty nepovažoval ani ty nejrychlejší a nejsilnější sportovce za chrabré vojáky. O zhruba dvě stě let později vyslovil podobnou (ba útočnější, až výsměšnou) kritiku i dramatik Euripidés. Ale i samotní vojevůdci od 4. století př. n. l. přestávali v atletickém tréninku vidět prostředek kvalitního výcviku svých vojsk. Sám Alexandr Veliký měl k bojovým sportům (konkrétně k boxu a pankratiu) záporný vztah²⁴⁵. A ještě před ním generál Epameinóndás z Théb, který svou rodnou

---

²⁴⁰ Zamarovský (1980) str. 217–218

²⁴¹ Filostratos, *Gymnastikos* 11; Hérodotos, *Dějiny* 7,225

²⁴² Hérodotos, *Dějiny* 9,105

²⁴³ Sábl (1968) str. 176

²⁴⁴ Dión z Prúsy 29,15

²⁴⁵ Plútarchos, *Alexandrův životopis* 4,11

polis proměnil na dočasnou řeckou vedoucí velmoc, se v dětství atleticky cvičil pouze v běhu a zápase. Druhou zmiňovanou disciplínu pak cvičil jen kvůli případnému boji v postoji²⁴⁶. V ostatních sportech neviděl vojenský účel.

Ještě zápornější vztah k atletice měl na přelomu 3. a 2. století př. n. l. vůdce achajského spolku Filopoimén z Megalopole, a to navzdory tomu, že podle pozdějších svědectví měl mít původně vlohy pro zápasení. Už od dětství jej však zároveň fascinoval vojenský způsob života (koneckonců jeho velkým vzorem měl být Epameinóndás) a cvičil se v jízdě na koni a v boji se zbraněmi. V jeho době už zjevně nebylo možné skloubit dohromady život vojáka a sportovce z povolání, a atletický trénink tak z výcviku svých vojsk odstranil úplně:

„Protože měl skvělé vlohy i k zápasení a někteří z jeho přátel a rádců k zápasům vsutku vybízeli, zeptal se jich, zdali takovéto zápasy nejsou na újmu vojenskému výcviku. Ti mu potvrzovali, jak tomu doopravdy bylo, že péče o tělesnou zdatnost i způsob života zápasníka se ve všem liší od života vojáka, především že je jiné uspořádání života i výcvik: zápasníci musí zvětšovat a pečlivě udržovat svou tělesnou zdatnost dlouhým spánkem, hojným a častým jídlem, odměřeným klidem a pohybem, poněvadž by se ona zdatnost mohla při nejmenší odchylce z navyklého způsobu života lehce ztratit; těla vojáků se naopak musí seznámit se všemi změnami, nepravidelnostmi a drsnostmi a především musí být dobře vycvičena, aby snadno snášela hladovění a stejně snadno i bdění. Když to Filopoimén uslyšel, nejen že dostal odpor k zápasnickému výcviku a zesměšňoval ho, ale i později jako vojevůdce, jak jen mu to bylo možné, láním a hanobením dal výhodu jakékoli zápasnické činnosti, protože nejzdatnější jedince činila nezpůsobilými k nutným bojům.“²⁴⁷

Z tohoto příběhu můžeme vyčíst, že se v době Filopoiménova dětství naplno projevil sportovní profesionalismus. Ten se podepsal mimo jiné na jednotvárném denním režimu atletů, který tvořil pouze jídlo, trénink a spánek. To byl samozřejmě přesný opak toho, co čekalo vojáky během dlouhých, krvavých a vyčerpávajících válek. Kočování z města do města a sbírání vítězných věnců a bohatých odměn bylo v konečném důsledku pro atlety běžně výhodnější (a zřejmě i bezpečnější) než vojenská chrabrost.

Zhruba od první poloviny 4. století př. n. l. se tak od používání zápasu, boxu a pankratia ve výcviku začalo ustupovat. Koneckonců v těchto sportech nešlo v první řadě o zabítí soupeře, jak tomu bylo ve válečných střetech.

---

²⁴⁶ Cornelius Nepos, Životopisy slavných vojevůdců 15,2

²⁴⁷ Plútarchos, Filopoiménův životopis 3,2–4; překlad – kolektiv autorů (1967)

Bojující filozofové

Nezasvěceného člověka jistě překvapí, že bojovým sportům se ve starověkém světě věnovali i lidé, u kterých bychom to nejspíš nečekali – filozofové. A to i ti nejlepší z nejlepších. Platón, který se v mládí aktivně věnoval zápasu a možná dokonce v této disciplíně nastoupil i na některých z panhelénských her, nám poskytl spoustu důležitých informací i o ostatních sportech. Především podal svědectví o tom, jakým způsobem trénovali boxeři a pankratisté. Platónův význam v této problematice byl již zmíněn v kapitole o literárních zdrojích. Diogenés Laertský ve svém díle *Životy, názory a výroky proslulých filozofů* však zmiňuje i další myslitele, kteří byli původně aktivními sportovci, nebo se bojovými sporty udržovali ve formě.

Podle Diogena se stejnému sportu jako Platón aktivně věnoval i jeho současník, krajan a zároveň tvůrce kynické školy Antisthenés. Stal se schopným zápasníkem navzdory tomu, že se ani jeden z jeho rodičů tomuto sportu aktivně nevěnoval²⁴⁸. Taková byla Antisthenova odpověď na výtku jednoho jeho nepřítele, podle které nepocházel ze dvou svobodných rodičů, a oficiálně tak není athénským občanem. Ještě nedlouho před ním měl vydat jeden z prvních sofistů Prótagorás z Abdér odbornou práci věnující se zápasu²⁴⁹, která se bohužel nedochovala. Navíc nemůžeme s jistotou tvrdit, jestli se sám tomuto sportu věnoval.

Zato o peripatetickém filozofovi Lykónovi z Tróady, který žil ve 3. století př. n. l., můžeme s klidným svědomím říct, že se zápasu věnoval, ba dokonce že v něm byl skutečně schopný. Účastnil se totiž i zápasnických turnajů, které pořádalo jeho rodiště na počest města Tróje (zvaného též Ílion), které se nacházelo nedaleko odtud:

„Pěstoval však též s velikou horlivostí tělocvik, měl otužilé tělo, a jak vykládá Antigonos z Karystu, vůbec projevoval zápasnickou způsobnost, maje rozbité uši a kůži napuštěnou olejem. Proto prý též zápasil ve svém rodišti o Íliejích a hrál míčem.“²⁵⁰

Zato boxu se měl původně aktivně věnovat stoik přelomu 4. a 3. století př. n. l. Kleanthés z Assu²⁵¹. Po zanechání sportovní kariéry přišel do Athén jako chudý (s pouhými čtyřmi drachmami v kapse) a aby si mohl dovolit filozofické vzdělání, pracoval jako nosič vody u studní.

---

²⁴⁸ Diogenés Laertský, *Životy, názory a výroky proslulých filozofů* 6,4

²⁴⁹ Diogenés Laertský, *Životy, názory a výroky proslulých filozofů* 9,55; Kolářův překlad (1995) sice uvádí název „O pěstním zápase“, v originále však dílo nese název *Peri palés* („O zápase“), jde tedy o chybu překladu

²⁵⁰ Diogenés Laertský, *Životy, názory a výroky proslulých filozofů* 5,67; překlad – Kolář (1995)

²⁵¹ Diogenés Laertský, *Životy, názory a výroky proslulých filozofů* 7,168

Atletické odbory

To, že se pro ty nejlepší zápasníky, boxery nebo bojovníky MMA stává jejich sport zároveň i zdrojem obživy, je dnes zcela běžné. Ale zajímavé je, že se fenomén profesionalismu projevil už v antickém řeckém světě, ovšem nikoli v úplných začátcích olympijských her. Z doby mezi 7. a 5. stoletím př. n. l. sice známe několik „lovců věnců“, byli to však především lidé z bohatších aristokratických rodů, kteří se svému sportu věnovali spíše jako koníčku.

Od přelomu 5. a 4. století př. n. l. však přibývalo profesionálních atletů (zejména boxerů, zápasníků nebo pankratistů), kteří kočovali z města do města, kde se účastnili různých regionálních her. Ty na rozdíl od panhelénských her nabízely jejich vítězům za odměnu i hotové peníze. Je možné, že nárustu profesionalismu napomohly i peloponéské války, kdy lidé sháněli obživu všude, kde se dalo, a někteří z nich se tak dali na dráhu atletů z povolání²⁵². Během následujících staletí pak sportovní profesionalismus naprosto dominoval.

Aby mohly být zajištěny zájmy atletů z povolání, začaly vznikat různé „odborové organizace“ označované jako *synodoi* („cechy, synody“), které byly spojovány s Héraklem, který byl pro zápasníky největším vzorem. První známá synoda vznikla v Erythrai v Malé Asii někdy v polovině 1. století př. n. l.²⁵³ a postupem času vznikaly podobné skupiny i v dalších řeckých městech. Bojové sporty byly v té době už natolik populární, že tyto cechy měly významné postavení už pouhých několik desítek let po jejich vzniku²⁵⁴. O zhruba sto let později vznikla synoda i v Římě, která nad všemi ostatními organizacemi získala naprostou převahu.

Kromě toho, že se tyto cechy staraly o atlety, měly zároveň i pravomoci v ovlivňování pravidel soutěží, řešily spory soutěžících a zajišťovaly chod některých populárních her. V čele římského Héraklova cechu stáli tři velekněží (zvaní *xystarchové*), přičemž jeden z nich byl volen doživotně. Obvykle šlo o úspěšné zápasníky, boxery a pankratisty, kteří se kromě vítězství na olympijských hrách mohli pyšnit i desítkami (až stovkami) vyhraných turnajů. Vážnost a významnost této funkce zdůrazňovalo to, že tito velekněží nosili purpurová roucha²⁵⁵, která byla v římské říši symbolem bohatství a moci. Mezi významné *xystarchy* patřili pankratisté Titos Flavios Archibios z Alexandrie a Markos Aurélios Démonstratos Damas ze Sard (oba dvojnásobní olympijští šampioni).

---

²⁵² Sábl (1968) str. 192

²⁵³ Golden (2003) str. 73

²⁵⁴ Miller (2004) str. 167 (anglický překlad dopisu triumvira Marka Antonia z roku 32 př. n. l., ve kterém je zmíněna jedna z těchto synod)

²⁵⁵ Golden (2003) str. 178

Bojové sporty na sklonku antiky a jejich vztah s křesťanstvím

Během prvních dvou a půl staletí našeho letopočtu olympijské hry stále probíhaly v plné slávě, i když seznam jejich vítězů začíná od začátku 3. století povážlivě řídnout. Tehdy se celá římská říše pomalu dostávala do hluboké krize. Ta se projevila mimo jiné tím, že se během necelého půlstoletí (mezi vládou Alexandra Severa a Diokleciána) vystřídalo na trůně několik desítek „vojenských“ císařů. Tato krize se projevila v Olympii tím, že se zastavily stavební práce a zpomalila se práce na její sochařské výzdobě. Hry ale pokračovaly dál. Okolo roku 267 však Olympii postihla katastrofa – ze severu sem vpadl germánský kmen Herulů, který zde zničil několik chrámů a dalších budov. Hry se navzdory tomu konaly o dva roky později v normálním termínu. Olympie však od té doby prakticky jen vegetovala, Élid'ané totiž nemohli očekávat žádnou materiální pomoc zvenčí, když se římská říše sotva držela na nohou²⁵⁶.

Olympijské hry však neutrpěly pouze materiální škodu. Zle na tom byl i řecký sport, za což mohl především dlouhodobý římský vliv. Ačkoli se Římané poprvé osobně účastnili panhelénských (konkrétně isthmických) her už na konci 3. století př. n. l.²⁵⁷, řecká atletika u nich nikdy stoprocentně nezapadla. Neměli pro jejich sport pochopení, a neviděli v něm žádné praktické využití ve svých válečných snahách. U nich byly v mnohem větší oblibě brutální gladiátorské souboje a boje s divokými zvířaty. Jejich hry byly navíc běžně mnohem nákladnější a delší než řecké sportovní svátky. Když např. císař Traianus roku 106 úspěšně dokončil své velkolepé tažení proti Dákům, Řím oslavil tento triumf gladiátorskými hrami²⁵⁸. Ty trvaly 123 dní a v jejich rámci bojovalo až deset tisíc gladiátorů proti jedenácti tisícům kusů dravé zvěře! Ve srovnání se starověkými olympijskými hrami, které v římské době trvaly maximálně 6 dní²⁵⁹, jde o skutečně neuvěřitelná čísla.

Římský vliv nakonec způsobil, že se na spoustě her 2. až 4. století nezápasilo na řeckých stadionech. Bojovalo se v římských cirkusech. Těžkoatletické disciplíny byly krvavější než kdy předtím. Především box díky římským rukavicím *caesta* začínal připomínat souboje gladiátorů, které s atletikou neměly prakticky nic společného. Navíc se na řeckých hrách začaly objevovat i skutečné souboje gladiátorů a zápasy s divou zvěří (např. v Alexandrii, Antiochii nebo na panathénajských hrách).

---

²⁵⁶ Zamarovský (1980) str. 227–228

²⁵⁷ Polybios, Dějiny 2,12,8

²⁵⁸ Cassius Dio, Římské dějiny 68,15,1

²⁵⁹ Golden (2003) str. 117

Olympie byla naštěstí jedním z mála míst, kde se tyto římské „vymoženosti“ neobjevily (kromě rukavic *caesta*, jejich přítomnost na olympijských hrách nemůžeme dosud vyloučit), hry všeobecně se však nacházely v hlubokém úpadku. Ovšem krize vojenských císařů, „pořímšťování“ řeckého sportu a řádění germánských kmenů nebyly jediné problémy, které ohrožovaly existenci olympijských her a sportu všeobecně. Na přelomu 3. a 4. století se totiž do popředí dostalo náboženství, jehož učení se s atletikou neslučovalo – křesťanství.

Toto náboženství mělo k řeckému sportu principiálně záporný vztah. Prvním důvodem bylo křesťanské pojetí hříšného těla, kterému bylo pěstování krásy a síly těla bytostně cizí. Když bylo křesťanství roku 313 císařem Konstantinem Velikým prohlášeno za rovnoprávné s původním náboženstvím, a kdy tedy začalo formulovat svůj oficiální názor na řecké bojové sporty, našlo je v době, kdy se na nich podepsal dlouhodobý římský vliv. Křesťané v konečném důsledku považovali fyzický trénink za známku marnivosti a atletickou nahotu za nemravnost. Silně záporný názor ohledně bojových sportů (konkrétně zápasu) vyjádřil z církevních otců svatý Cyprián, který žil v první polovině 3. století. Zápas považoval za odpornou aktivitu, „*kdy jeden mužský leží pod druhým a oba se navzájem necudně objímají*“²⁶⁰.

Druhým důvodem odporu křesťanství k atletickým hrám bylo to, že tyto aktivity byly úzce spojeny s pohanským kultem, který křesťany až do počátku 4. století tvrdě pronásledoval. Všechny významné řecké hry se konaly na počest některého z bohů. Olympijské hry se konaly na Diovu počest, atleti skládali přísahu před Diovou sochou a v Diově chrámu také obdrželi vítězný věnec. Něco takového křesťanský svět nemohl strpět a roku 394 tak vyhlásil císař Theodosius I. edikt o zákazu a zrušení her. Zajímavé je, že gladiátorské souboje císař tímto výnosem ještě nezakázal. Ty totiž nebyly zasvěceny žádným bohům²⁶¹.

Přesto stojí za zmínku fakt, že do křesťanského slovníku pronikla některá slova z prostředí řeckého sportu. Získala sice poněkud pozměněný význam, ten však v tom původním lze najít. Jde zejména o slovo *askésis*, které znamená „cvičení“ nebo „disciplína“ (především ve vojenství). V atletickém významu označuje „trénink“. Z tohoto řeckého slova pak vznikl pojem křesťanské askeze (popř. asketismu), tedy tvrdé disciplíny, skrz kterou mohou věřící dosáhnout spásy. Podobně jako atleti, tak i věřící křesťané se podrobovali tvrdému režimu a přísné dietě, kterou ovšem netvořilo požívání spousty masa kvůli nabírání svalů, ale naopak zkoušení těla skrze tvrdý půst.

---

²⁶⁰ Svatý Cyprián, *De spectaculis* 8

²⁶¹ Zamarovský (1980) str. 229

Významní vítězové v bojových sportech na starověkých olympiádách

Během dvanácti set let se na starověkých olympijských hrách v zápasu, boxu a pankratiu představilo nespočet atletů. Bohužel jejich jména z drtivé části odvál čas, protože do dějin měl vejít pouze ten sportovec, který vyhrál celý turnaj. Na poražené se většinou zapomělo (pokud nešlo o nějakého favorita, jehož prohru nikdo nečekal). Představme si tedy alespoň některé úspěšné nebo jinak zajímavé vítěze olympijských her v bojových sportech, o kterých se nám zachovaly informace (především literární a archeologické).

Onomastos ze Smyrny

O prvním vítězi v zápase na olympijských hrách, Eurybatovi ze Sparty, který vyhrál v roce 708 př. n. l., prakticky nic bližšího nevíme. Zato o prvním šampionovi v boxu, který se jmenoval Onomastos ze Smyrny a zvítězil v roce 688 př. n. l., se nám dochovalo podstatně víc. Již bylo zmíněno, že nebyl jen prvním vítězem v olympijském boxu. Byl zároveň požádán Élid'any, aby pro tento sport vytvořil pravidla²⁶². Zároveň se stal držitelem ještě jednoho prvenství – šlo o prvního známého olympijského vítěze, který nepocházel z řecké pevniny. Smyrna, dnešní Izmir, se totiž nachází na západním pobřeží Turecka. Jeho triumf je tak důkazem toho, že olympijské hry byly již necelých sto let od jejich historické premiéry známé v širokém okolí. Koneckonců o pouhých šestnáct let později na nich zvítězil i první atlet ze západního Řecka, boxer z daleké Sicílie Daippos z Krotónu.

Lygdamis ze Syrákús

Lygdamis ze Syrákús se stal vůbec prvním vítězem v pankratiu na olympijských hrách v roce 648 př. n. l. Podle informací, které se nám o něm dodnes zachovaly, to byl zřejmě skutečný obr. Své tělesné rozměry měl na těch samých hrách demonstrovat tím, že přeměřil délku olympijského stadia stopami. Vystačilo mu na to pouhých šest set stop. Vtip byl v tom, že podle legendy potřeboval přesně tolik stop na vyměření této vzdálenosti i legendární silák Héraklés²⁶³. Lygdamis tak před všemi diváky ukázal, že se dokáže svými rozměry vyrovnat mýtickým postavám²⁶⁴. Filostratos uvádí, že Lygdamidovo chodidlo dosahovalo dokonce délky jednoho lokte (a tudíž mu vystačilo pouhých čtyři sta stop na přeměření stadia), jde však velmi

---

²⁶² Eusebios, *Chronicon* 2,193

²⁶³ Aulus Gellius, *Attické noci* 1,1,2

²⁶⁴ Vzhledem k tomu, že délka olympijského stadia činila zhruba 192,25 m, Lygdamidovo chodidlo by bylo dlouhé 32 cm (z dnešního pohledu by tak musel nosit boty velikosti 50,5)

pravděpodobně o zveličení²⁶⁵. Syrákúsané později uctívali tohoto borce jako héraa a po smrti byl pohřben nedaleko místního kamenolomu²⁶⁶.

Frynón z Athén

Nedlouho po premiéře pankratia na olympijských hrách zvítězil v této disciplíně athénský borec jménem Frynón. Stalo se tak roku 636 př. n. l.²⁶⁷ nebo 628 př. n. l.²⁶⁸ O několik let později byl jmenován velitelem athénských vojsk, které měly za úkol zajistit své obci výhodné pozice na maloasijském pobřeží. K jednomu z rozhodujících bojů došlo u přístavu Sígeion, který patřil městu Mytiléna (na ostrově Lesbos). Frynón, vůdce athénských vojáků, se v této bitvě dostal do souboje s vůdcem mytilénských, který se jmenoval Pittakos. Zřejmě spoléhal na to, že jeho bojové schopnosti, které mu před tím zajistily vítězství na olympijských hrách, pomohou i nyní. Hůře vyzbrojený Pittakos si však dokázal poradit. Zapletl Frynóna do rybářské sítě, kterou měl schovanou za štítem, a dokázal jej zabít²⁶⁹. Šampiona v pankratiu tak nakonec přemohla vychytralost velitele mytilénských vojsk. Pittakos byl později zařazen do seznamu tzv. sedmi řeckých mudrců (konkrétně byl jedním ze čtyř mudrců, kteří se objevili ve všech známých seznamech).

Hippostenés a Hetoimoklés ze Sparty

Když se v roce 632 př. n. l. objevily na olympijských hrách první dvě disciplíny pro atlety z chlapecké kategorie (stadiondromos a zápas), byla Sparta „olympijskou velmocí“. Tvrdý výcvik, kterým spartští chlapci a muži procházeli, zajistil, aby pravidelně získávali pro svou polis jeden olivový věnec za druhým. Sparta v tomto ohledu skutečně neměla konkurenci. Z prvních dvou set let olympijských her (776–576 př. n. l.) známe majitele 86 vítězných věnců, přičemž téměř polovinu z nich vybojovali spartští atleti!

Na těchto konkrétních hrách se spartská dominance potvrdila a vítězem v prvním turnaji zápasu chlapců se stal Hippostenés²⁷⁰. Tehdy ještě nikdo netušil, že tento borec si podobný okamžik v budoucnu zopakuje i mezi muži, a to dokonce pětkrát mezi lety 624 a 608 př. n. l.! Spartané se Hippostenovi za jeho úspěchy odvděčili tím, že mu zbudovali chrám, ve kterém

---

²⁶⁵ Filostratos, *Gymnastikos* 12; v takovém případě by jeho chodidlo měřilo 48 cm, čímž by se Lygdamis vyrovnal nejvyššímu známému muži historie Robertu Wadlowovi, který měřil těsně před svou smrtí 272 cm

²⁶⁶ Pausaniás 5,8,8

²⁶⁷ Sábl (1968) str. 142

²⁶⁸ Golden (2003) str. 135

²⁶⁹ Diogenés Laertský, *Životy, názory a výroky proslulých filozofů* 1,74; v českém překladu (1995) je Frynón uveden jako „pěstní zápasník“, jde ale o chybu překladu

²⁷⁰ Pausaniás 5,8,9

mu věnovali stejné pocty jako Poseidónovi²⁷¹. Tím ovšem sportovní úspěchy jeho rodu ani zdaleka nekončily. Ihned po Hipposthenově posledním olympijském triumfu totiž v zápase mezi muži uspěl i jeho syn Hetoimoklés. Ten nakonec stejně jako jeho otec přinesl do Sparty pět olympijských věnců ze zápasu mužů. Ani na Hetoimokla jeho rodná polis nezapomněla a na jeho počtu zbudovala sochu, která stála ve Spartě minimálně do doby Pausaniova literárního působení²⁷² (tedy přes sedm set let). Dohromady otec Hipposthenés a syn Hetoimoklés přinesli do Sparty jedenáct olympijských věnců a na deseti olympijských hrách za sebou byli zápasnickými šampiony členové jediné rodiny! Zařadili se mezi fenomenální spartské atlety 7. století př. n. l., mezi nimiž byli již zmínění pětibojaři Filombrotos a Eutelidas a sprinter Chionis.

Pythagoras ze Samu

Velice zajímavý je případ boxera Pythagora z ostrova Samu, vítěze na olympijských hrách v roce 588 př. n. l. Básník Theaitétos zvěčnil jeho olympijský triumf prostřednictvím epigramu:

*„Kdybys Pythagoru, příteli, dlouhovlasého Pythagoru
hledal snad v proslulých bitcích pěstí ze Samu,
já jsem Pythagoras. Na čin však chceš-li se ptát,
Élejtí sami ti příhodu k nevěře poví.“²⁷³*

Onou „příhodou k nevěře“ se myslí to, jakým způsobem tento borec vyhrál a v jaké kategorii. Vyhrál totiž mezi muži, ačkoli se původně hlásil mezi chlapce²⁷⁴. Rozhodčí jej však do této kategorie nepustili, protože Pythagoras měl na mladíka příliš dlouhé vlasy. Ke všemu nastoupil v přepychovém purpurovém rouchu, což bylo mezi chlapci považováno za zženštilost²⁷⁵. Mladík však v následném turnaji potvrdil, že není žádným změkčilcem a všechny své soupeře porazil. Podle Diogena Laertského měl být Pythagoras ze Samu zároveň prvním boxerem, který nevyužíval v zápasech pouze hrubou sílu, ale měl skutečně propracovanou techniku. Můžeme předpokládat, že i to mu napomohlo k zisku olympijského věnce. Tentýž autor dodává, že podle Eratosthenova svědectví se Pythagoras později odborně věnoval dějinám dórských kmenů.

---

²⁷¹ Pausaniás 3,15,7 (v české verzi je uvedeno, že si Hipposthenés odnesl vítězství „z pěstního boje“, to je ale chyba překladu)

²⁷² Pausaniás 3,13,9

²⁷³ Překlad – Sábí (1968) str. 108; řecký originál cituje Diogenés Laertský, (Životy, názory a výroky proslulých filozofů 8,48)

²⁷⁴ Diogenés Laertský, Životy, názory a výroky proslulých filozofů 8,47

²⁷⁵ Eusebios, Chronicon 2,193

Tísandros z Naxu

Nejúspěšnějším olympijským boxerem starověku se stal Tísandros z Naxu²⁷⁶. Podařilo se mu jako jedinému uspět v této disciplíně čtyřikrát na olympijských hrách (v letech 572, 568, 564 a 560 př. n. l.) a čtyřikrát na pýthijských hrách²⁷⁷, které se za jeho sportovní kariéry dostaly do programu panhelénských her. Pausaniás uvádí, že v době sepisování jeho cestopisného díla už se z Naxu nezachovaly ani zříceniny a že jen díky Tísandrovi se zachovalo alespoň jméno tohoto města, které se roku 734 př. n. l. stalo vůbec první řeckou kolonií založenou na Sicílii²⁷⁸. Svou fenomenální formu měl Tísandros získat pravidelným dálkovým plaváním na mořském pobřeží²⁷⁹.

Arrhachión z Fígaleie

Zřejmě první případ úmrtí na olympijském zápasišti, o němž víme, se týká jednoho z nejúspěšnějších pankratistů Arrhachióna z Fígaleie. Šlo o Tísandrova současníka, který svá tři olympijská vítězství získal v letech 572, 568 a 564 př. n. l. „Olivový hatrick“ bohužel oslavit nemohl, neboť se jej ani nedožil²⁸⁰. Během svého posledního turnaje ve finále jej totiž soupeř dostal do škrcení, které Arrhachióna nepřinutilo vzdát se, a po povzbuzení od svého trenéra Eryxia jakýmsi chvatem buď zlomil svému soupeři palec na noze²⁸¹ nebo mu vyvrknuť kotník²⁸². Ten se pro bolest vzdal, Arrhachión ale zůstal ležet na místě mrtev (podle Pausania bylo příčinou jeho smrti udušení, je však pravděpodobnější, že mu soupeř zlomil vaz²⁸³). Byl však prohlášen za legitimního vítěze, když se jeho soupeř pro bolest vzdal. Arrhachióna jeho rodná obec zvětčila prostřednictvím mramorové sochy, kterou umístili na místní agoře.

Milón z Krotónu

Tohoto borce bychom mohli s trochou nadsázky označit za sportovní superstar starověku. Milón pocházel z Krotónu, bohaté řecké kolonie, jejíž atleti získali na přelomu 6. a 5. století př. n. l. na panhelénských hrách celou řadu vítězství. Z bezmála sedmdesáti známých vítězných věnců v olympijských disciplínách mezi lety 588 a 488 př. n. l. jich dvacet vybojovali

---

²⁷⁶ Neplést s mnohem známějším ostrovem Naxos v severní části Egejského moře, zde jde o sicilskou osadu

²⁷⁷ Pausaniás 6,13,8

²⁷⁸ Thúkýdidés, Dějiny peloponéské války 6,3,1

²⁷⁹ Filostratos, Gymnastikos 43

²⁸⁰ Filostratos, Gymnastikos 21

²⁸¹ Pausaniás 8,40,1–2 (v českém překladu edice Antická knihovna je to 39. kapitola)

²⁸² Filostratos (pravděpodobně jiný Filostratos než ten, který je autorem spisu Gymnastikos), Eikones 2,6

²⁸³ Arvanitis (2015 str. 109–111) nabízí podrobnější diskuzi ohledně toho, do jakého držení a škrcení se Arrhachión vlastně dostal

krotónští atleti. Na pomyslném trůně starověkých olympijských velmocí tak vystřídali Spartu. Tato dominance však druhým zmiňovaným rokem nadobro skončila, od té doby totiž neznáme žádného olympijského vítěze z Krotónu.

Svémi olympijskými úspěchy Milón dokázal napodobit Hipposthena ze Sparty. Dokázal zvítězit na olympijských hrách v roce 540 př. n. l. v zápase mezi chlapci a následně triumfoval pětikrát v mužské kategorii mezi lety 532 a 516 př. n. l. Zvítězil i na dalších panhelénských hrách (konkrétně sedmkrát na pýthijských, desetkrát na isthmických a devětkrát na nemejských hrách) a měl se stát i pětinasobným periodoníkem. Nechybělo mnoho a mohl si roku 512 př. n. l. připsat i sedmý olympijský triumf, o něj jej však připravil jeho krajan Tímasitheos. Mělo se mu to povést tak, že si legendárního zápasníka dokázal udržet během zápasu od těla, vyhnout se tak jeho drtivému sevření a tímto způsobem ho vyčerpat.

Milón se stal legendou nejen kvůli svým sportovním úspěchům, ale především díky historikům a anekdotám pojednávajícím o jeho nesmírné síle²⁸⁴. Tu měl získat v dětství díky každodennímu zvedání a nošení telátka, které postupem času rostlo, čímž zároveň rostla i Milónova síla. Mezi další silácké kousky patřil např. trik s jablkem (to sevřel ve své dlani natolik pevně, že nikdo nedokázal odtrhnout jeho prsty a dostat se k jablku, ani je vtlačit dovnitř a jablko tak poškodit), trik s naolejovaným diskem (na který se postavil a nikdo jej z něj nedokázal svalit) nebo trik s kovovou strunou (tu si ovázal okolo hlavy, zadržel dech, napnul žíly ve spáncích a strunu tím přetrhl). Přesto však nebyl tím největším silákem své

Ilustrace 27 – Obraz zobrazující Milónovu smrt od Josepha-Benoit Suvéeho

doby. Měl totiž změřit síly s jakýmsi Titormem ve dvou disciplínách²⁸⁵. Titormos si nejdříve vybral veliký balvan, zvedl jej ze země, třikrát s ním předpažil, pak si jej naložil na záda, ušel s ním 8 sáhů²⁸⁶ a shodil jej na zem. Krotónskému zápasníkovi se s tím samým balvanem podařilo jen sotva pohnout. Druhou disciplínu pak zahájil Milón. Vybral si ve stádu silného býka, oběma rukama ho uchopil za zadní nohu a podařilo se mu ho udržet na místě. Titormos i tentokrát Milóna porazil. Podařilo se mu totiž udržet téhož býka na místě jedinou rukou a

²⁸⁴ Pausaniás 6,14,5–8

²⁸⁵ Klaudios Ailiános, *Varia Historia* 12,22

²⁸⁶ Něco málo přes deset metrů

druhou rukou navíc uchopil nohu jiného býka a toho také udržel na místě. V tu chvíli legendární zápasník uznal porážku. Zachovala se nám i Lukilliova anekdota o tom, že se Milón na jednom turnaji stal vítězem *akoniti* a šel si převzít vítězný věnec. Tento epigram nám mimochodem připomíná jedno ze základních pravidel olympijského zápasu, podle kterého vítězný atlet musí hodit svého soupeře třikrát na zem:

*„K posvátným hrám přišel zápasit Milón
a hned co vítěze chtěli ho rozhodčí věnčit.
Když ale vykročil, klouzl a upad‘. Všichni pak
spustili křik, že mu nepatří věnec.
Zdvih‘ ho a zvolal: ‚To nebylo třikrát,
jen jednou! Musíte proto si počkat na další pády!‘“²⁸⁷*

Protože v jeho sportu neexistovaly váhové kategorie a těžší zápasníci tak měli nespornou výhodu, proslavil se zároveň jako jedlík. Denně měl sníst dvacet min masa, dvacet min chleba a celé to zapít třemi choiemi vína²⁸⁸. Podle jiné legendy měl Milón nést čtyřletého býčka na ramenou okolo stadionu, kterého pak zabil, upekl a celého snědl během jednoho dne²⁸⁹. Nemůžeme opomenout ani jeho vojenské úspěchy. Sám totiž velel krotónským vojskům během války se sousedním městem Sybaridou²⁹⁰. Milón dokázal nahnat svým soupeřům strach už jenom tím, že se oblékl do lví kůže a byl ozbrojen kyjem, čímž připomínal Hérakla. Krotón nakonec svého soupeře porazil a Sybaris byla vypálena. To, že se Milón z Krotónu stal legendou, potvrzuje mimo jiné pozdější Hérodotovo svědectví, že slavného zápasníka měl v úctě perský král Dáreios I.²⁹¹

O Milónovi se nezmiňovali pouze řečtí autoři. Byl dobře znám i latinským autorům a půl tisíciletí po jeho sportovní kariéře zmiňuje anekdotu o něm i jeden z největších řečníků všech dob, Marcus Tullius Cicero. Je však pravdou, že se o něm tento významný myslitel nevyjádřil zrovna lichotivě:

*„A já věru ted’ netoužím po síle mladíka (to je ten druhý bod v řadě „nevýhod“ stáří),
tak jako jsem v mládí netoužil mít sílu býka nebo slona. Sluší se užívat toho, co je, a ať děláš
cokoli, máš to dělat podle svých sil. Může něco vyvolat větší opovržení než slova Milóna*

²⁸⁷ Anthologia Graeca 11,316, překlad – Sábl (1968) str. 281

²⁸⁸ Dvacet min se rovná zhruba devíti kilogramům, tři choie devíti litrům

²⁸⁹ Athénaios z Naukratidy, Deipnosofistai 10,412 e–f (obě zmíněné legendy o Milónově jedlictví)

²⁹⁰ Diodóros Sicilský, Bibliotheca historia 12,9

²⁹¹ Hérodotos, Dějiny 3,137

z Krotónu? Když už byl stár a díval se jednou, jak cvičí atleti na hřišti, podíval prý se na své paže a zvolal se slzami v očích: ‚Bohužel tyto paže jsou už mrtvé!‘ Zdaleka ne tak tvé paže jako ty sám, ty jeden mluvko! Tvá sláva se nikdy nezakládala na tobě samém, ale jen na tvé silné hrudi a na tvých pažích.“²⁹²

Milón však nebyl žádná tupá hora masa. Řada autorů totiž pojednává o tom, že byl žákem slavného matematika a filozofa Pythagora ze Samu. Ten v době jeho sportovní kariéry skutečně žil v Milónově rodném Krotónu, kde založil i školu, do které nesměli vstupovat lidé neznalí matematiky. Sám Milón měl také napsat vlastní vědeckou práci s názvem „Fyzika“, která se však nedochovala. Pythagoras, který byl příznivě nakloněn gymnastice jako k doplňování správného vzdělávání, jej dokonce možná trénoval. Podle některých tvrzení měl Pythagoras najít během hostiny v Milónově domě svou smrt²⁹³. Jeho političtí odpůrci nebo odmítnutí žáci totiž zápasníkův dům zapálili a účastníci hostiny buď uhořeli nebo je zabili ozbrojenci v záloze. Je možné, že jedním ze zavražděných byl i samotný olympijský šampion.

Tato verze Milónova úmrtí je ale jen jedinou z několika. Nejznámějším příběhem pojednávajícím o jeho skonu je zcela jistě ten, jehož tragické vyústění bylo zvěčněno na několika malbách nebo sochách²⁹⁴. Podle tohoto příběhu se Milón již v postarším věku pokusil ověřit si svou sílu a snažil se roztrhnout napůl rozkolený pařez. Klíny však vypadly ze štěrbin a pařez sevřel zápasníkovy prsty. Šampion se marně snažil volat někomu o pomoc a vysíleného borce nakonec roztrhali vlci.

Glaukos z Karystu, Filón z Korkýry

Zajímavý je příběh dalšího boxera Glauka z Karystu²⁹⁵. Původně se živil prací na poli, a právě zde si jeho výjimečného talentu všiml otec Démylos. Glaukovi totiž odpadlo rádllo z pluhu a on jej přitloukl zpátky tvrdými ranami pěstí, nikoli palicí. Démylos svého syna (navzdory prakticky nulovému předchozímu tréninku) dostal na boxerský turnaj do Olympie v roce 520 př. n. l. Zde Glaukos schytl mnoho ran, ale podařilo se mu probít se až do finále, kde už to s ním vypadalo špatně a zdálo se, že každou chvíli odpadne. V tu chvíli mu Démylos připomněl, aby dal soupeři takovou ránu, jakou kdysi opravil pluh²⁹⁶. Glaukos tak svého soupeře poslal jedinou ranou k zemi a vybojoval olympijský věnec. Dále měl vyhrát dvakrát na

²⁹² Cicero, Cato Starší o stáří 9,27; překlad – Bahník (1976)

²⁹³ Diogenés Laertský, Životy, názory a výroky proslulých filozofů 8,39

²⁹⁴ Tím nejznámějším dílem je patrně obraz Milón z Krotónu od Josepha-Benoît Suvéeho z 18. století

²⁹⁵ Pausaniás 6,10,1–3

²⁹⁶ Filostratos (Gymnastikos 20) uvádí, že ho těmito slovy měl povzbudit trenér Tisias, nikoli otec Démylos

pýthijských hrách a osmkrát na nemejských a na isthmických hrách dohromady. Podle Pausania měl být Glaukos pohřben na ostrově, který ještě v jeho době nosil boxerovo jméno. Jiné zprávy ovšem uvádí, že jej samovládce Syrákús Gelón jmenoval správcem sicilského města Kamarina, kde byl po vzpouře místního obyvatelstva zavražděn²⁹⁷.

Ať už Glaukos zemřel jakkoli, je možné, že své boxerské schopnosti dokázal předat dál. Pausaniás totiž zmiňuje Simónidovy verše na podstavci sochy dvojnásobného olympijského vítěze v boxu Filóna z Korkýry, ve kterých je tento borec označen jako „syn Glaukův“²⁹⁸. Vzhledem k tomu, že svých olympijských triumfů měl Filón dosáhnout v letech 500 a 496 př. n. l., je teoreticky možné, že jeho otcem byl skutečně Glaukos z Karystu. A aby toho nebylo málo, tento boxer je v některých pracích²⁹⁹ ztotožňován se sprinterem Filónem z Korkýry, který na olympijských hrách v roce 504 př. n. l. vyhrál ve stadiodromu mezi chlapci³⁰⁰! Filón by tak nebyl jenom úspěšnější, ale navíc i všestrannější než jeho otec.

Eualkidas z Élidy

Někdy v době Milónovy zápasnické kariéry vyhrál na olympijských hrách v boxu chlapců mladý Eualkidas z Élidy. Přesné datum tohoto jeho úspěchu neznáme, mohlo snad jít o rok 516 nebo 512 př. n. l.³⁰¹ Zato dobu jeho úmrtí lze určit docela přesně. Boxerský šampion se totiž na přelomu 6. a 5. století př. n. l. účastnil iónského povstání, během kterého se vzbouřila řecká města v Iónii (ležící na západním břehu Turecka) proti rozrůstající se perské říši. Iónským městům přispěchaly na pomoc Athény a eubojské město Eretria. Velitelem vojsk druhého zmíněného města byl právě Eualkidas. Spojené řecké síly však přes slibný začátek (dobyty a vypálení Sard) nakonec Peršanům ustoupily až k Efesu, kde v následné bitvě roku 498 př. n. l. prohrály. Mezi padlými byl i Eualkidas³⁰².

Tímasitheos z Delf

V době, kdy se zápasnická kariéra Milóna z Krotónu chýlila ke konci, zazářil na olympijských hrách delfský pankratista Tímasitheos. Vyhrál na olympijských hrách v letech 516 a 512 př. n. l. a kromě toho vyhrál i třikrát na domácích pýthijských hrách³⁰³. Mělo jít rovněž o odvážného válečníka, kterému zpočátku nechybělo štěstí. Nakonec ale skončil na

---

²⁹⁷ Golden (2003) str. 72

²⁹⁸ Pausaniás 6,9,9

²⁹⁹ Sábl (1968) str. 286

³⁰⁰ Golden (2003, str. 134) je ovšem přesvědčen, že je to pouhá shoda jmen

³⁰¹ Sábl (1968) str. 150

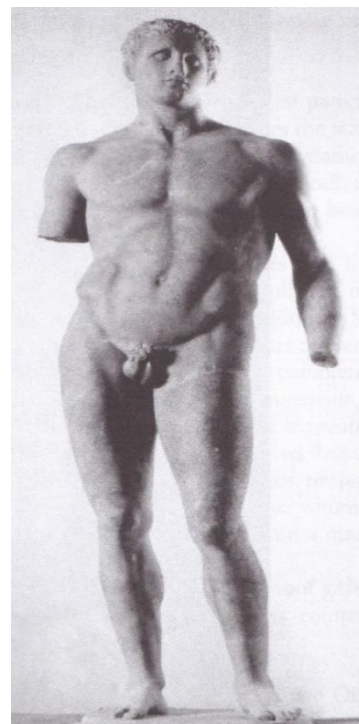
³⁰² Hérodotos, Dějiny 5,102

³⁰³ Pausaniás 6,8,6

popravišti. V Athénách totiž podpořil vojenský puč Isagora, který se přel o moc s Kleisthenem, pozdějším demokratickým reformátorem. A když byl puč úspěšně potlačen, byli Isagorovi spojenci zajati a popraveni. Mezi nimi byl i dvojnásobný olympijský šampion Tímasitheos³⁰⁴.

Hagias a Télemachos z Farsalu

Roku 484 př. n. l. uspěli na olympijských hrách dva bratři z thessalského města Farsalos. Hagias vyhrál v turnaji v pankratiu, Télemachos pro změnu uspěl v zápase. Pankratista Hagias si kromě tohoto úspěchu připsal i tři vítězství na pýthijských hrách a pět vítězství na nemejských a isthmických hrách. Roku 1894 byla v Delfách nalezena socha, která má zobrazovat tohoto výjimečného borce (respektive kopie bronzového originálu). Spolu s ní byl objeven i epigrafický nápis pojednávající o úspěchu obou bratrů³⁰⁵. Podle tohoto textu byl Hagias prvním olympijským šampionem v pankratiu, který pocházel z Thessálie. Nápis dále uvádí, že na turnaji zápasníků, který vyhrál Télemachos, došlo k neštěstí. Právě pozdější zápasnický šampion měl totiž omylem zabít jednoho svého soupeře v turnaji. Konkrétní popis této tragédie se nám bohužel nezachoval, a můžeme tedy jenom hádat, jak k tomu došlo.

Ilustrace 28 – Socha pankratisty Hagia

Euthymos z Lokrů

Druhým neúspěšnějším olympijským boxerem starověku se stal Euthymos z Lokrů³⁰⁶. Nejdříve dominoval na hrách v roce 484 př. n. l. a na hrách následujících se opět probil až do finále. Zde však nestačil na fenomenálního Theagena (nebo Theogena) z Thasu. Alespoň dokázal jejich vzájemným zápasem svého soupeře natolik unavit, že nenastoupil do finále v pankratiu. Navíc musel Theagenés podle rozhodnutí rozhodčích zaplatit Euthymovi talent³⁰⁷ stříbra, protože se měl pustit do souboje s ním ze zájmu. Chuť si Euthymos dokázal spravit na dvou následujících hrách (476 a 472 př. n. l.), kde opět nenašel přemožitele. Mohl se tak pochlubit dohromady třemi olympijskými věnci, což ostatně potvrzuje podstavec jeho

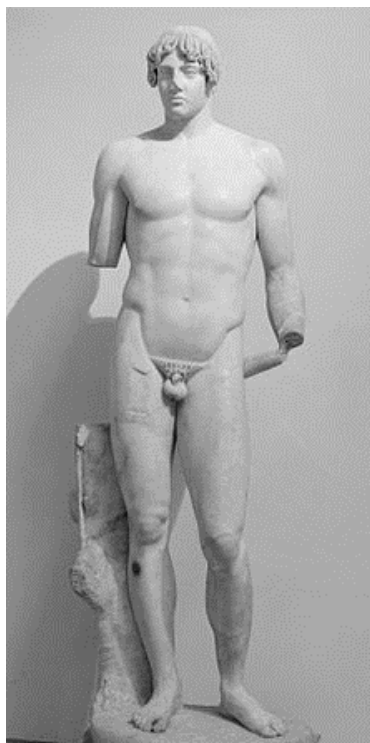
³⁰⁴ Hérodotos, Dějiny 5,72,4

³⁰⁵ Fouilles de Delphes III 4,460; anglický překlad – Stocking, Stephens (2021) str. 320–321

³⁰⁶ Pausaniás 6,6,4–11

³⁰⁷ Jednotka hmotnosti; váha talentu se měnila podle doby i místa, většinou se však pohybovala mezi 20 a 30 kilogramy

nezachovalé sochy v Olympii³⁰⁸. Jeho v pořadí druhý olympijský triumf byl pro Lokry významný i z toho důvodu, že na těch samých hrách vyhrál jejich boxer i v kategorii chlapců (byl to Agésidamos, který byl již zmíněn v souvislosti s Pindarovými Olympijskými zpěvy).

Ilustrace 29 – Choseul-Gouffierův Apollón

Další část Euthymova života patří zcela jistě do mytologie. Rozhodně však stojí za to jí zmínit, protože i zde dokázal využít své výjimečné boxerské schopnosti. Pausaniás vypráví, že když se král Odysseus při návratu domů z Tróje zastavil ve městě Temessa na Sicílii, jeden z jeho námořníků zde v opilosti znásilnil dívku. Místní jej za to ubili k smrti a jeho duch je ze msty začal zabíjet. Temessané chtěli svůj domov opustit, ale věštkyně Pýthie jim navrhla, aby si ducha usmířili tím, že mu každoročně budou nabízet nejkrásnější dívku za ženu. Tak se mělo stát i jednoho dne, kdy se do Temessy podíval Euthymos. Do dívky se zamiloval a rozhodl se, že jí vysvobodí (za což mu ona nabídla, že se stane jeho ženou). V následném urputném boji ducha vyhnat pryč z města. Místní pak Euthymovi vystrojili svatbu, on se zde usadil a měl se dožít neobyčejně vysokého věku. Výhra nad duchem mrtvého námořníka navíc tomuto boxerovi přinesla něco neobyčejného – ještě za svého života byl prohlášen héroem, což byla jedna z největších poct, jakou si mohl Řek vysloužit.

Dnes nevíme, jak Euthymos z Lokrů vypadal. Je ale možné, že právě on byl modelem pro mramorovou sochu dnes známou jako Choseul-Gouffierův Apollón³⁰⁹. Jde o římskou kopii řeckého bronzového originálu, jehož autorem měl být sochař Pythagoras ze Samu. Dnes se nachází v Britském muzeu v Londýně.

Theagenés/Theogenés z Thasu

Theagena z Thasu, pokořitele Euthyma z Lokrů na již zmíněné olympiádě v roce 480 př. n. l., bychom mohli označit za jednoho z prvních ryze profesionálních sportovců, kterého živily odměny získané ze sportovních turnajů. Podobně jako v případě Milóna z Krotónu, i o něm se zachovala velká spousta anekdot a příběhů³¹⁰. Theagenův otec se jmenoval Tímostenés

³⁰⁸ Inschriften von Olympia 144, anglický překlad – Miller (2004) str. 113

³⁰⁹ Sábl (1968) str. 229

³¹⁰ Pausaniás 6,11,2–9

a pracoval jako kněz Héraklova chrámu v synově rodišti. Vyprávělo se však, že jeho pravým otcem je ve skutečnosti sám Héraklés, který vzal na sebe Tímostenovu podobu. Svou sílu měl ukázat už v devíti letech, kdy se mu cestou ze školy zalíbila jedna socha boha na místní agoře a sám si jí odnesl domů. Před přísným trestem (kterým mohla být i smrt) ho zachránilo pouze to, že sám onu sochu odnesl na původní místo. Na olympijských hrách v roce 480 př. n. l. se dostal do finále soutěže v boxu i v pankratiu. V boxu sice porazil Euthyma z Lokrů, zápas jej však natolik vyčerpal, že z finále v pankratiu odstoupil. Vítězem tohoto turnaje se tak stal Dromeus z Mantineie, který se měl stát vůbec prvním vítězem *akoniti* v pankratiu. Kromě již zmíněné pokuty Euthymovi musel Theagenés za toto nenastoupení do finále zaplatit ještě jeden talent stříbra pokuty rozhodčím. Na následujících olympijských hrách už v boxu nenastoupil, v pankratiu však nenašel přemohitele. Na tomto turnaji navíc porazil i předchozího šampiona Dromea.

Kromě těchto dvou olympijských vítězství (která zvěčnil mimo jiné tím, že svého syna pojmenoval Diolympios³¹¹ neboli „dvojitý olympionik“) vyhrál i na dalších panhelénských hrách. Třikrát uspěl v boxu na pýthijských hrách (z toho jednou *akoniti*), střídavě v boxu a pankratiu zvítězil desetkrát na isthmických (z toho jednou uspěl na jedněch hrách v obou disciplínách) a devětkrát na nemejských hrách. Tím to ovšem nekončilo. Procestoval celé Řecko a zúčastnit se spousty dalších her, ze kterých si během své kariéry odnesl přes tisíc vítězných věnců (např. jeden dochovaný epigram z Delf uvádí třináct set³¹², Pausaniás dokonce čtrnáct set věnců)! Celá jeho sportovní kariéra měla podle výše zmíněného epigramu z Delf trvat 22 let, přičemž během celé té doby neměl být ani jednou poražen v boxu! I když jsou údaje o celkovém počtu vítězství s největší pravděpodobností zveličelé a jejich hlavním účelem bylo posílení kultu tohoto borce, je zřejmé, že Theagenés z Thasu byl nejen na svou dobu skutečně výjimečným sportovcem.

Podobně jako Milón z Krotónu, i Theagenés vešel do dějin jako nesmírný jedlík. Zachoval se epigram od jakéhosi Poseidippa, ve kterém se boxer a pankratista chlubil, že ze sázky snědl býka na jedno posezení, protože jeho rodný ostrov pro něj neměl dostatek jídla³¹³. Divy měl Theagenés konat i po své smrti. K soše, kterou mu jeho spoluobčané z Thasu vystavěli na místní agoře, totiž chodil jeden jeho nepřítel. Dělal na ní to, co se nejspíše neodvážil za Theagenova života. Křičel na ní nadávky, a dokonce jí i bičoval. Neví se, jestli tak činil

---

³¹¹ Georgiadis (2019) str. 83

³¹² Sylloge Inscriptionum Graecarum³ 36A; český překlad – soubor vydavatelství Antická knihovna (sv.44, Nejstarší řecká lyrika, str. 361–362), anglický překlad – Stocking, Stephens (2021) str. 319–320

³¹³ Athénaios z Naukratidy, Deipnosofistai 10,412; český překlad – Sábl (1968) str. 288

z důvodů osobních nebo politických (Theagenés byl totiž po ukončení sportovní kariéry významnou politickou postavou Thasu). Ať tak nebo onak, jednoho dne socha nápor bičování nevydržela, spadla na onoho muže a zabila ho. Jeho synové úspěšně žalovali Theagenovu sochu pro vraždu a ta byla svržena do moře. Thasos však následně postihla jedna katastrofa za druhou (včetně hladu a moru). Delfská věštírna poradila místním, aby vrátili vyhnance zpět do obce. Thasijští tak pozvali všechny své vyhnance zpět na ostrov, ale pohromy to neukončilo. Pýthie jim následně dala konkrétnější radu, aby vrátili zpět do obce Theagena. Naštěstí se rybářům podařilo vylovit sochu z moře. Vrátila se zpět na agoru a pohromy náhle ustaly³¹⁴.

Od té doby Thasijští dávali soše oběti jako bohu a podle Pausaniova svědectví měla mít jeho socha dokonce léčivé schopnosti (především léčila horečku³¹⁵). Za menší poplatek navíc měla pomoci mužům získat ženu, po které toužili. Pokladnice na obětiny těchto prosebníků byla objevena roku 1939 během vykopávek v Thasu. Jde o sloup vytesaný z bílého mramoru s trychtýřovitým vstupem dovnitř a uzamčeným otvorem ze strany, přičemž na horním otvoru byla položena kovová deska s otvorem pro peníze. Nachází se na něm nápis, podle kterého stačil pro splnění přání pouhý jeden obolos (drobná stříbrná mince vážící zhruba půl gramu)³¹⁶. Neuvěřitelné je, že Theagenův kult na ostrově Thasos přežil až do křesťanských dob³¹⁷.

To, že se Theagenés stal skutečnou legendou, dokládá i fakt, že jeho jméno nese název fotbalového klubu ostrova Thasos (A.O. Θεαγένης Θάσου) a že znak tohoto klubu zdobí jeho podobizna.

Ilustrace 30 – Logo fotbalového klubu ostrova Thasos s Theagenovou podobiznou

Diagorás, Dámagétos, Akúsiláos, Dórieus, Euklés a Peissirhodos z Rhodu

Další fenomenální boxer Diagorás z Rhodu sice vyhrál na olympijských hrách pouze jednou (roku 464 př. n. l.), zato se stal zakladatelem velkého rodu olympijských šampionů. Pocházel z místního aristokratického rodu (z otcovy strany byl potomkem Dámagéta, krále města Ialysos na Rhodu). Kromě jednoho vítězství na olympijských hrách vyhrál minimálně jednou na pýthijských, dvakrát na nemejských, čtyřikrát na isthmických hrách a dále uspěl i

³¹⁴ Díón z Prúsy 31,95–97

³¹⁵ Lúkiános, Rozhovory bohů 12

³¹⁶ Anglický překlad – Miller (2004) str. 114

³¹⁷ Zamarovský (1980) str. 193

v řadě regionálních soutěží. Sportovní úspěchy tohoto borce zvěčnil ve svém sedmém olympijském zpěvu jeden z nejlepších básníků své doby Pindaros. Tuto báseň jeho spoluobčané nechali vytesat zlatými písmeny na chrám Athény v rhodském městě Lindos³¹⁸.

Jeho synové však dokázali svého otce v olympijských úspěších překonat. Diagorův nejstarší syn, pankratista Dámagétos, nejprve vyhrál na hrách roku 452 př. n. l. a svůj úspěch posléze zopakoval i na následujících hrách roku 448 př. n. l., kde navíc triumfoval i jeho mladší bratr, boxer Akúsiláos. Bylo to poprvé (a dost možná i naposledy), kdy na jedněch olympijských hrách zvítězili dva bratři, navíc sami synové bývalého olympijského vítěze. Právě se, že po těchto triumfech oba vítězové nesli svého otce na ramenou a Diagorás měl právě v onu chvíli zemřít neskonalým štěstím³¹⁹.

Ilustrace 31 – Sousoší Diagora z Rhodu a synů Dámagéta a Akúsiláa

Ještě úspěšnější však byl jeho nejmladší syn Dórieus, který dokázal v pankratiu vyhrát na třech olympijských hrách za sebou. Dále vyhrál čtyřikrát na pýthijských hrách (podle Pausania na jedněch z nich *akoniti*), sedmkrát na nemejských a osmkrát na isthmických hrách. Po své sportovní kariéře se tento veleúspěšný bojovník aktivně účastnil bojů v peloponéských válkách, konkrétně na straně Sparty jakožto velitel loďstva. Následně byl ale svými politickými nepřáteli (kteří v tomto konfliktu podporovali Athény) vyhnán z Rhodu a utekl do kolonie Thúrioi v jižní Itálii³²⁰. Když došlo k oslabení Athén, Dórieus se vrátil na Rhodos a vlastní loď nabídl jako válečnou pomoc Spartě v následných námořních bitvách³²¹, za což jej Athéňané v nepřítomnosti odsoudili k smrti. Nakonec byl Athéňany zajat v bitvě u Notia (navzdory tomu, že v ní vyhrála Sparta). Za normálních okolností by Dórieus v takovou chvíli byl popraven. Když ale Athéňanům došlo, jak významného a fenomenálního borce mají před sebou, byl propuštěn. Následně však Dórieus udělal tu chybu, že se přidal na stranu Athéňanů. Když byl nedlouho poté zajat svými

³¹⁸ Zamarovský (1980) str. 203

³¹⁹ Cicero, Tuskulské hovory 1,111

³²⁰ Pausaniás 6,7,4

³²¹ Thúkýdidés, Dějiny peloponéské války 8,35,1

bývalými spojenci, byl převezen do Sparty, odsouzen za zradu k smrti a skutečně popraven. Zde už mu renomé veleúspěšného pankratisty nepomohlo.

Aby toho nebylo málo, uspěli i Diagorovi vnuci, konkrétně synové jeho dcer. Jeden boxer Euklés (syn Kallipateiry) uspěl mezi muži, druhý boxer Peisirrhodos (syn Fereniky) triumfoval mezi chlapci, oba na olympijských hrách v roce 404 př. n. l. O druhém jmenovaném se nám zachoval zajímavý příběh³²². Peisirrhoda totiž na olympijské hry doprovodila jeho matka v přestrojení za trenéra, a to navzdory velkému osobnímu riziku. Ženám totiž byla účast na olympijských hrách zapovězena (a to včetně trénování) pod trestem svržení ze skály. Zpočátku jí tento podvod procházel, měla mít totiž natolik svalnatou postavu, že si jí hellanodikové spletli s mužem. Když však Peisirrhodos ve své disciplíně vyhrál a matka svou radost neudržela na uzdě, diváci si všimli, že se jedná o ženu. Rozhodčí naštěstí nebyli tak přísní a slitovali se nad ní díky sportovním úspěchům její rodiny. Příště však museli na olympijských hrách vystupovat nazí nejen atleti, ale i trenéři³²³.

To, že Diagorás, zakladatel tohoto úspěšného rodu šampionů, neupadl v zapomnění, dokazuje fakt, že byl po něm pojmenován fotbalový klub ostrova Rhodos. Jeho jménem bylo pojmenováno dokonce i rhodské mezinárodní letiště!

Alkainetos, Hellanikos a Theantos z Leprea

Diagorás z Rhodu ovšem nebyl jediným boxerským šampionem, který se mohl chlubit tím, že i jeho synové proslavili své město na olympijských hrách. Také Alkainetos z élidského Leprea, který uspěl v Olympii dokonce dvakrát (první věnec si odnesl v roce 456 př. n. l. z turnaje chlapců, o dvanáct let později triumfoval mezi muži), se stal zakladatelem rodu šampionů³²⁴. Jeho starší syn Hellanikos vyhrál v boxu chlapců v roce 424 př. n. l., mladší syn Theantos v té samé disciplíně o čtyři roky později. Bohužel se nám nedochovalo, jestli někdo z nich uspěl na dalších panhelénských nebo jiných řeckých hrách.

Púlydamás ze Skotússy

Podle Pausania měl být Púlydamás z thessalské Skotússy „největším ze všech lidí kromě takzvaných hérou“³²⁵. Jeho obří tělesné rozměry mu zcela jistě pomohly na olympijských hrách v roce 408 př. n. l., kde vybojoval olympijský věnec v pankratiu. Svou neuvěřitelnou sílu měl

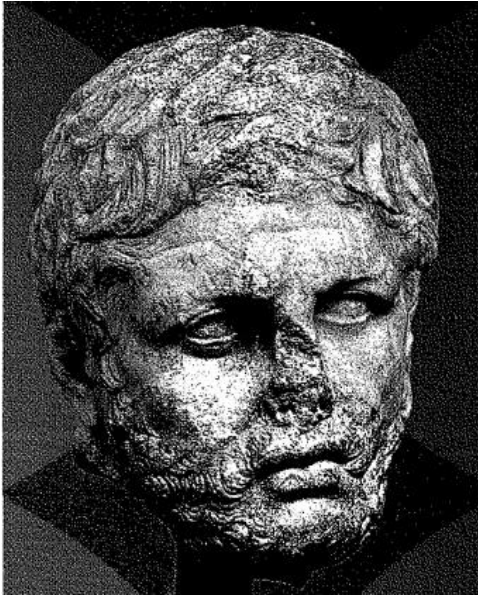
---

³²² Pausaniás 6,7,2

³²³ Filostratos, Gymnastikos 17

³²⁴ Pausaniás 6,7,8

³²⁵ Pausaniás 6,5,1–9

Ilustrace 32 – Hlava kopie sochy, která možná původně patřila Púlydamantovi

Púlydamás demonstrovat i podobným způsobem jako o století dříve Milón z Krotónu. Vybral si ve stádu nejdivočejšího býka a uchopil ho oběma rukama za zadní nohu. Dokázal ho udržet dlouhou dobu na místě, a i když se býkovi konečně podařilo vyprostit ze zápasníkovy sevření, stálo ho to kopyta, která se utrhl³²⁶. Měl také údajně holýma rukama zastavit vůz, který táhli koně v plném trysku. Později byl pozván do Persie samotným králem Dáreiem II. a podařilo se mu porazit a zabít tři jeho vojáky, se kterými bojoval najednou. Nejvíce se však proslavil činem, díky kterému dokázal úspěšně napodobit mýtického siláka Hérakla. Nedlouho po jeho olympijském vítězství totiž jeden lev žijící na hoře

Olymp přepadával a zabíjel lidi. Púlydamás se na něj vypravil neozbrojen, našel ho a v nastalém souboji zvíře uskrtil stejným způsobem, jakým Héraklés dokázal zabít nemejského lva. Neustále zkoušení své fyzické síly však Púlydamanta nakonec stálo život. Jednoho dne se totiž vypravil s přáteli do jeskyně, jejíž strop se ale najednou začal hroutit. Ostatní utekli do bezpečí, ale Púlydamás zůstal na místě a snažil se udržet hroutící se jeskyni na ramenou. Samozřejmě neměl šanci a skála ho rozdrtila.

Púlydamantova socha, kterou vytvořil mistr Lysippos a která měla být podle Pausania největší ze všech soch olympijských vítězů (navíc měla, stejně jako Theagenova socha, léčivé schopnosti), se nezachovala, ovšem její podstavec se dnes nachází v muzeu v Olympii. Nachází se na ní krátký verš (jeden hexametr), který oslavuje Skotússu, „*rodiště nepřemožitelného Púlydamanta*“. V rodném městě byl navíc po smrti uctíván jako héros.

Promachos z Pellény

Púlydamás však přeci jen našel přemohitele. Objevil se totiž ještě minimálně na jedné olympiádě v roce 404 př. n. l., nedlouho po svém návratu z Persie. Právě na těchto hrách jej porazil Promachos z Pellény. Ten ke svému olympijskému věnci přišel i díky lsti svého trenéra³²⁷. Během trénování před nadcházejícími hrami si totiž všiml, že se jeho svěřenec nevěnuje přípravě dostatečně intenzivně. Promachos se mu svěřil, že je zamilovaný do jedné

³²⁶ Eusebios (Chronicon 2,193) uvádí, že podobný kus předvedl i zápasník Keras z Argu, vítěz na olympiádě roku 300 př. n. l.

³²⁷ Filostratos, Gymnastikos 22

dívky, ale že se stydí ji oslovit. Trenér se nabídl, že za ní zajde a požádá ji o povzbudivá slova. O něco později se vrátil, přičemž za dívkou vůbec nezašel, a předal mu „její“ zprávu, že bude Promacha milovat, pokud vyhraje na olympijských hrách. To jej povzbudilo, dal do přípravy celou svou duši, a nakonec porazil všechny své soupeře, včetně obrovitého Púlydamanta. Thessalští však s Promachovou nečekanou výhrou nikdy nesouhlasili a svého obrovského šampiona vždy považovali za neporaženého. Po tomto velkolepém vítězství Promachos uspěl ještě třikrát na isthmických a dvakrát na nemejských hrách. Nakonec zemřel ve válce, kterou jeho rodná polis vedla s Korinthem³²⁸.

Antiochos z Leprea

Za zmínku stojí i pankratista Antiochos z Leprea. Na olympijských hrách sice zvítězil jenom jednou (roku 400 př. n. l.), ale jinak šlo o skutečně univerzálního atleta. K vítězství v pankratiu v Olympii si totiž připsal i dva triumfy na isthmických a nemejských hrách. Ty však nezískal v pankratiu, ale v té nejvšestrannější atletické disciplíně starověku – pětiboji³²⁹. Zhruba třicet let po svém olympijském triumfu byl Antiochos možná součástí poselstva, které bylo vysláno s žádostí o vojenskou pomoc u perského krále³³⁰. Muž téhož jména byl totiž vyslán za Arkadii³³¹, která sousedí s élidskou krajinou, kde se nacházelo Antiochovo rodiště Lepreón.

Sóstratos ze Sikyónu

V letech 1880 a 1894 byly v Delfách postupně objeveny dvě části nápisu na úlomcích mramoru. Popisují sportovní úspěchy pankratisty Sóstrata ze Sikyónu, který kromě tří olympijských věnců (v letech 364, 360, 356 př. n. l.) získal i dva věnce na pýthijských hrách, dvanáct věnců a isthmických a nemejských hrách dohromady, a nespočet vítězství na dalších regionálních soutěžích³³². Šlo tedy s největší pravděpodobností o profesionálního sportovce, pro kterého nebyl pankration jen koníček, ale i zdroj obživy. Bylo o něm známo, že měl k těmto úspěchům přijít velmi bolestivou a z dnešního pohledu velice zákeřnou, a především zakázanou taktikou. Nad svými soupeři totiž vítězil tak, že jim zohýbal a zlámal prsty na ruce, čímž je přinutil vzdát se pro bolest. Za to si Sóstratos vysloužil přezdívku *Akrochersités* („Lamač prstů“)³³³.

---

³²⁸ Pausaniás 7,27,7

³²⁹ Pausaniás 6,3,9 (český překlad vydavatelství Antická knihovna chybně uvádí, že triumfy na všech zmíněných hrách získal Antiochos v pankratiu)

³³⁰ Golden (2003), str. 11

³³¹ Xenofón, Řecké dějiny 7,1,36

³³² Supplementum Epigraphicum Graecum 23.325; český překlad – Sábl (1968) str. 333

³³³ Pausaniás 6,4,1

Zajímavé je, že kdybychom se dnes mohli zeptat starověkých Élid'ů, kolikrát Sóstratos vyhrál na olympijských hrách, tvrdili by, že pouze dvakrát. Před jeho prvním vítězstvím v roce 364 př. n. l. totiž došlo k tomu, že do Olympie vtrhli se svým vojskem Arkád'ové a uspořádali zde vlastní hry³³⁴. Poté, co byli opět vyhnáni pryč, Élis tuto olympiádu označila za neplatnou (*anolympiáda*) a vítěze na těchto hrách nikdy neuznala. Tato událost byla jednou z mnoha projevů krize řeckých městských států na konci klasické doby³³⁵.

Chairón z Pellény

Chairón z Pellény se v počtu olympijských prvenství v zápase řadí za Milóna z Krotónu a Hipposthena a Hetoimokla ze Sparty. Vyhrál na čtyřech olympijských hrách za sebou (356, 352, 348 a 344 př. n. l.) a připsal si i dvě vítězství na isthmických hrách³³⁶. Podobně jako Milón šlo pravděpodobně o velmi inteligentního a vzdělaného muže, jehož učiteli měli být mimo jiné i Platón a Xenokratés.

Přesto je dost možná nejlepším důkazem toho, že ani mnohonásobné olympijské vítězství není zárukou kladné reputace. Nedlouho po své zápasnické kariéře se totiž stal na pokyn Alexandra Velikého samovládcem (tedy tyranem) ve své rodné obci. Podle pozdějších svědectví měl Chairón mimo jiné ze své obce vyhnat nejlepší občany, jejich majetek přidělil otrokům a ženy vyhnanců přinutil k tomu, aby se za ony otroky provdaly³³⁷. To mu mělo vynést takovou nenávist jeho spoluobčanů, že se Pellénští ještě v Pausaniově době (tedy zhruba o pět staletí později) styděli vyslovit jeho jméno (na rozdíl od již zmíněného pankratisty Promacha, kterého měli v Pelléně ve velké úctě). Bohužel nevíme, jak Chairónova samovláda nad jeho rodnou polis skončila, vzhledem k jeho reputaci v literárních pramenech si však můžeme domyslet, že pro něj neskončila dobře.

Dioxippos z Athén

Stejně jako Chairón z Pellény, i pankratista Dioxippos z Athén měl něco do činění s Alexandrem Velikým. Byl nesmírně proslulý svými zápasnickými schopnostmi a vyhrál na olympijských hrách v roce 336 př. n. l. *akoniti*. Krátce po svém vítězství byl v Athénách velkolepě přivítán. Vypráví se, že se mu v davu zalíbila jedna dívka a neustále se za ní ohlížel.

---

³³⁴ Xenofón, Řecké dějiny 7,4,28

³³⁵ Zamarovský (1980) str. 223

³³⁶ Pausaniás 7,27,7

³³⁷ Athénaios z Naukratidy, Deipnosofistai 11,509 a–b; anglický překlad – Miller (2004) str. 117

Toho si všiml filozof Diogenés ze Sinópy a kousavě to okomentoval, že je zápasnický hrdina ochotný si kvůli krasavici ukrotit krk³³⁸.

Shodou okolností se v tomtéž roce dostal na makedonský trůn Alexandr Veliký, který krátce poté vyrazil se svým vojskem dobývat tehdy známý svět. Dioxiippos se této výpravy rovněž zúčastnil buď jako žoldněř nebo jako profesionální atlet, který měl svými siláckými a zápasnickými kousky zabavit vyčerpané vojáky. Jednoho dne, když se vojsko nacházelo v oblasti dnešního indického Paňdžábu a Alexandr uspořádal velkolepou hostinu (kvůli tomu, že se úspěšně zotavil po zranění způsobené zasažením šípem v bitvě), Dioxiippa v opilosti vyhecoval k vzájemnému souboji makedonský voják jménem Korrhagos. Podrobný popis tohoto souboje se nám zachoval u Diodóra Sicilského³³⁹, stručnější popis nabízí i Klaudios Ailiános³⁴⁰. Zatímco Makedonec dorazil po zuby ozbrojen (v drahé zbroji, vyzbrojen kopím a oštěpem a s mečem za opaskem), Dioxiippos přišel nahý, natřený olejem a ozbrojený kyjem. Pohled na oba borce měl připomínat boha války Área a siláka Hérakla. Korrhagos nejprve hodil oštěp na svého soupeře, ovšem minul. Když se k němu Dioxiippos přiblížil, pokusil se o výpad s kopím, ale Dioxiippos se ohnal kyjem a kopí rozlomil. Korrhagos se následně pokusil vytasit meč, jenže pankratista podrazil Makedonci nohy, dostal ho na záda a vzal mu meč. Zde se popis konce zápasu mezi Diodórem a Ailiánem liší. Podle Ailiána se Dioxiippos ohnal mečem a Korrhaga zabil. Diodóros naopak tvrdí, že Alexandr stihl souboj včas zastavit a ušetřil tak život svého vojáka.

Ať už Korrhagos dopadl jakkoli, je jisté, že Dioxiippos upadl u makedonského vojevůdce v nemilost. Jak již bylo zmíněno, Alexandr pohrdal pankratiem i boxem a nyní z něj jakýsi atlet udělal pitomce. Dioxiippos byl nedlouho po souboji makedonskými vojáky osočen z vymyšlené krádeže a kvůli zahanbení spáchal sebevraždu. Zanechal za sebou dopis na rozloučenou, ve kterém celou situaci vysvětlil, a po jeho přečtení Alexandr Dioxiippova předčasného skonu hořce litoval.

Cheilón z Pater

Nedlouho poté, co Alexandr Veliký zemřel v roce 323 př. n. l. v Babylonu během své výpravy, pokusily se některé řecké obce vymanit z područí jeho ohromné říše, která se začala hroutit. Začala tak tzv. Lamijská válka. Prvními, kteří povstali proti makedonskému

---

³³⁸ Klaudios Ailiános, *Varia Historia* 12,58

³³⁹ Diodóros Sicilský, *Bibliotheca historia* 17,100–101; anglický překlad – Miller (2004) str. 117–118

³⁴⁰ Klaudios Ailiános, *Varia Historia* 10,22; anglický překlad – Miller (2004) str. 118–119

místodržcím Antipatrovi, byli Athéňané a achájské obce, včetně města Patra. Z něj pocházel dvojnásobný olympijský vítěz v zápase z let 332 a 328 př. n. l. jménem Cheilón. I on se zúčastnil tohoto povstání a v následných bitvách našel svou smrt. Není jisté, padl-li už v bitvě u Chairóneie³⁴¹, které se zúčastnili i Achájeci, nebo až během obléhání pevnosti Lamie v Thessálii, které se měl podle Pausania zúčastnit z Achájců jako jediný právě tento zápasnický šampion³⁴². Ať Cheilón umřel kdekoli, byl pohřben se všemi poctami a slavný sochař Lysippos mu postavil památník v Olympii s nápisem, který nám poskytuje výčet jeho největších sportovních úspěchů:

*„Nezdolný v zápase zvítězil nad muži dvakrát v Olympii a Pýthu,
v Nemei třikrát a čtyřikrát na březích Isthmu
Cheilón, syn Cheilónův, z Pater. Achájů lid
ve válce udatně padlého na svůj dal pochovat účet.“³⁴³*

Satyros z Élidy

Ilustrace 33 – Hlava sochy Satyry z Élidy

Roku 1880 byla během archeologických vykopávek v Olympii nalezena bronzová hlava lidské sochy v životní velikosti. Velmi realisticky zobrazuje stárnoucího vousatého muže, jehož kudrnaté vlasy skrývají věnec. Šlo tedy o olympijského vítěze. Má přeražený nos, karfiólové uši a zjizvené čelo i tváře. Podle odborné datace byla socha s onou hlavou vytvořena někdy okolo roku 330 př. n. l. Jde o jedinou známou originální sochu (respektive část sochy) olympijského vítěze, která se nám dodnes zachovala. Dnes se tato hlava nachází v Athénském národním muzeu.

Odborníci soudí, že hlava byla původně součástí sochy boxera Satyry z Élidy, který triumfoval na olympijských hrách v letech 332 a 328 př. n. l. Je-li tomu tak, pak by měl být autorem této hlavy (a celé sochy) Silanión z Athén³⁴⁴. Satyros kromě dvou olympijských triumfů uspěl dvakrát na pýthijských a pětkrát na nemejských hrách.

³⁴¹ Neplést si se slavnější bitvou u Chairóneie z roku 338 př. n. l., díky které ustanovil král Filip II. makedonskou hegemonii v Řecku

³⁴² Pausaniás 6,4,6

³⁴³ Překlad – Sábí (1968), str. 176; český překlad Pausania od vydavatelství Antická knihovna (str. 437) a Zamarovský (1980, str. 197) chybně uvádějí, že Cheilón zvítězil v boxu

³⁴⁴ Pausaniás 6,4,5

Astyanax z Milétu

Astyanax z Milétu je posledním ze čtyř pankratistů, kteří na olympijských hrách vyhráli třikrát za sebou. Podařilo se mu to v letech 324, 320 a 316 př. n. l. Kromě těchto údajů se nám o něm zachovalo jen několik povídek pojednávajících o jeho síle, tělesných rozměrech a jedliectví³⁴⁵. Astyanax se měl během návštěvy Persie vsadit s místním satrapou Ariobarzanem, že dokáže sníst všechno jídlo, které bylo připraveno pro jeho devět hostů, a sázku vyhrál³⁴⁶. Svou sílu demonstroval tak, že z pohovky, kterou měl satrapa u sebe, vytrhl velkou bronzovou ozdobu a rozmáčkl ji v dlaních, až z ní byla placka. A o jeho rozměrech svědčí historka, podle které se jeho popel nevešel do jedné pohřební urny, ba dokonce se málem nevešel ani do dvou.

Anténor z Milétu, Leontiskos

Před tím, než se pankratista Anténor z Milétu stal vítězem na olympijských hrách v roce 308 př. n. l., získal vítězství i na ostatních panhelénských hrách, a to postupně ve všech věkových kategoriích³⁴⁷. Nedlouho poté mu bylo uděleno i čestné občanství města Athén³⁴⁸ (proto je v některých zdrojích, např. u Eusebia, uváděn i jako Anténor z Athén) a v roce 279/8 př. n. l. byl ve svém rodném městě jmenován nejvyšším eponymním úředníkem, tzv. *stefaneforem* („nositelům věnce“)³⁴⁹.

S Anténorem se pojí jedna zábavná historka, kterou měl formou básně zvěčnit dramatik nové attické komedie Machón³⁵⁰. V ní si pankratista Leontiskos, vítěz olympijských her v roce 304 př. n. l., vydržoval slavnou athénskou hetéru Maniu jako svou zákonitou manželku. Jenže jednoho dne ji načapal v posteli právě s Anténorem. Když jí v rozčilení žádal, aby to vysvětlila, ona mu odpověděla, že chtěla za jednu noc zvládnout výdrž dvou siláků a olympijských vítězů.

Kleitomachos z Théb

Podle toho, co se nám o Kleitomachovi z Théb dochovalo, můžeme soudit, že to byl dost možná nejvšestrannější bojový sportovec panhelénských her. Podobně jako Theagenés z Thasu, i on vyhrál na dvou olympiádách za sebou ve dvou různých disciplínách, nejprve v pankratiu (216 př. n. l.), poté v boxu (212 př. n. l.)³⁵¹. Na své druhé olympiádě se navíc

---

³⁴⁵ Athénaios z Naukratidy, *Deipnosofistai* 10,413a–b

³⁴⁶ Což z chronologického hlediska nedává moc dobrý smysl, protože Ariobarzanes zemřel už roku 330 př. n. l., tedy před tím, než Astyanax vyhrál na svých prvních olympijských hrách a kdy se tak proslavil

³⁴⁷ Eusebios, *Chronicon* 2,193

³⁴⁸ *Inscriptiones Graecae* II² 472

³⁴⁹ *Sylloge Inscriptionum Graecarum* 3,322

³⁵⁰ Athénaios z Naukratidy, *Deipnosofistai* 13,578 f

³⁵¹ Pausaniás 6,15,3

zúčastnil i turnaje v pankratiu. Již bylo zmíněno, že Kleitomachos dokázal přemluvit pořadatele her, aby se nejdříve konal turnaj v pankratiu a až poté v boxu. Byl totiž velkým favoritem na vítězství v obou turnajích a z taktického hlediska by pro něj bylo výhodnější toto pořadí disciplín. Ve finále turnaje v pankratiu však nečekaně prohrál s Kaprem z Élidy. V následném turnaji v boxu sice uspěl, ale podle pozdějších svědectví bylo jeho vítězství velmi vysilující. Už tak byl jistě vyčerpán z prohraného zápasu s Kaprem, a navíc diváci finálového boxerského utkání zpočátku fandili Kleitomachovu soupeři, egyptskému borci Aristoníkovi. Během přestávky na oddech se však Kleitomachos zeptal okolo stojících diváků, jestli si uvědomují, že on se bije za slávu Řecka, zatímco Aristoníkos bojuje za slávu egyptského krále Ptolemaia IV.³⁵² Tato řeč zapůsobila a díky následné podpoře davu Kleitomachos svého soupeře porazil.

Dále měl ještě v pankratiu třikrát uspět na pýthijských hrách. Tyto úspěchy však nejsou téměř ničím ve srovnání s tím, co se mu mělo povést na jedněch isthmických hrách. Tento jeho jedinečný úspěch kromě Pausania zaznamenal i básník, epigramatik a Kleitomachův současník Alkaios z Messény:

*„Tak jak zde, cizinče, zříš v kovu vtělenu snahu
Kleitomacha, Helada vídala jeho sílu.
Neboť hned, jak si z pěstního boje uvolnil zkrvácenou
ochranu rukou, nastoupil k hroznému utkání v pankratiu,
a třikrát pak, aniž klesl a prachem si potřísnil rámě,
v zápase vyhrál a na Isthmu tři převzal ceny.
Jen jemu z Helénů toto se zdařilo. Věnci však
i Théby oslavil a tebe též, otče Hermokrate.“³⁵³*

Z této básně tak můžeme vyčíst, že Kleitomachos dokázal na isthmických hrách vyhrát v jediném dni turnaj v zápase, boxu i pankratiu, což se předtím (a dost možná ani poté) nikomu jinému nepodařilo! Není tak pochyb, že šlo o zcela výjimečného a všestranného atleta. Zcela jistě tomu dopomohla i jeho silná sexuální abstinence, která se nám zachovala skrze již dříve zmíněné anekdoty.

Paradoxoníkové

Za mimořádně zdatné a výjimečné atlety můžeme označit borce, kteří nesli čestný titul *paradoxoníkés*. Tento pojem označoval sportovce, kteří dokázali na jedné olympiádě zvítězit

---

³⁵² Polybios, Dějiny 27,9,7–13

³⁵³ Anthologia Graeca 9,588; překlad – Sábl (1968) str. 345

ve dvou různých bojových sportech. *Paradoxoníkés* znamená „nečekaný vítěz“, protože prvním (a na dlouhou dobu jediným) atletem, kterému se podařil tento úspěch, byl mýtický silák Héraklés. Ten na jedněch mýtických olympijských hrách dokázal vyhrát v zápase a v pankratiu. *Paradoxoníkés* tak vlastně svým případným úspěchem dokázal napodobit nejznámějšího a nejuctívanějšího siláka, kterého Řekové znali. Není pochyb o tom, že příchod prvních takových atletů souvisel s nárůstem profesionalismu v bojových sportech.

Na prvního *paradoxonika* si na historických olympijských hrách museli počkat až do roku 212 př. n. l., kdy se jím stal pokořitel legendárního Kleitomacha z Théb, Kapros z Élidy. Tomu se podařilo už předtím zvítězit i v zápase, kde ve finále porazil jistého Paionia z Élidy³⁵⁴, a stal se tak prvním *paradoxonikem*. Stejný úspěch se dříve málem povedl Theagenovi z Thasu i Kleitomachovi (v boxu a pankratiu, prvnímu v roce 480 př. n. l., druhému právě na výše zmíněných hrách). Po Kaprovi z Élidy se titulem *paradoxoníkés* mohlo pochlubit šest dalších atletů. Druhým *paradoxonikem* byl Aristomenes z Rhodu, který zvítězil v zápase a v pankratiu na hrách roku 156 př. n. l.³⁵⁵ O něm toho prakticky nic jiného nevíme.

Třetím atletem s tímto titulem byl Prótofanés z Magnésie nad Maiandrem, který uspěl na hrách v roce 92 př. n. l. Pausaniás v souvislosti s ním vypráví zajímavý příběh, který se měl odehrát po vykradení jeho hrobu³⁵⁶. Když totiž lidé spatřili zápasníkovu mrtvolu, její žebra vypadala jako srostlá dohromady. Snad mělo jít o následek degenerativního procesu zvaného *myositis ossificans*, který se projevuje postupným ztuhnutím svalů, až ve finálním stádiu dosáhnou stupně tvrdosti lidských kostí³⁵⁷.

Dalším *paradoxonikem* byl Stratón z Alexandrie. Pocházel ze zámožné rodiny a původně vůbec necvičil. Ještě v mládí však začal mít problémy se slezinou a lékař se rozhodl naordinovat mu cvičení, aby se uzdravil³⁵⁸. Stratóna trénování naprosto pohltilo a záhy dosáhl takových schopností a síly, že začal vyhrávat na různých soutěžích v mnoha rozdílných disciplínách. Ještě jako chlapec vyhrál na nemejských hrách v zápase a v pankratiu mezi chlapci i mezi bezvousými (tedy čtyři turnaje dohromady) během jediného dne³⁵⁹! Jeho sportovní kariéra vyvrcholila rokem 68 př. n. l., kdy v zápase a v pankratiu uspěl i mezi muži na

---

³⁵⁴ Pausaniás 6,15,10

³⁵⁵ Pausaniás 5,21,9–10; Eusebios, Chronicon 2,193 (na těchto místech jsou uvedena jména všech sedmi *paradoxoniků*)

³⁵⁶ Pausaniás 1,35,6

³⁵⁷ Businská (překlad Pausaniovy Cesty po Řecku, 1973), str. 510 (vysvětlivky)

³⁵⁸ Klaudios Ailiános, Varia historia 4,15, anglický překlad – Miller (2004) str. 95

³⁵⁹ Eusebios, Chronicon 2,193 (Eusebios jej zde uvádí pod jménem Stratoníkos z Alexandrie)

olympijských hrách a následně vyhrál i na pýthijských, isthmických a nemejských hrách. Podle některých zdrojů Stratón triumfoval i na následujících olympijských hrách, a to buď v zápase nebo v pankratiu. Později se přestěhoval do achájského města Aigión, kde mu byla zbudována soukromá tělocvična se sloupořadím, aby v ní mohl trénovat³⁶⁰. O dalších dvou držitelích titulu *paradoxoníkés* Mariónovi z Alexandrie (vítěz v zápase a pankratiu na hrách roku 52 př. n. l.) a Aristeovi ze Stratoníkeie (vítěz v zápase a pankratiu na hrách roku 13) nevíme vůbec nic.

Posledním známým *paradoxoníkem* byl Níkostratos z Aigú. Mělo jít původně o člena velice vážené rodiny města Prymnéssos ve Frýgii, byl však v útlém dětství unesen lupiči a prodán do otroctví. Jeho majiteli se jednoho dne zdál sen, že pod Níkostratovým lůžkem spí lvíče³⁶¹. Pán si to vyložil tak, že se v mladém otrokovi skrývá lví síla, a umožnil mu profesionální trénink, aby ji mohl zužitkovat. Vyplatilo se to, protože na olympijských hrách roku 37 Níkostratos dokázal zvítězit v zápase i v pankratiu. Uspěl i na řadě dalších her a z hlediska síly a mohutnosti byl zřejmě opravdu výjimečným a uznávaným atletem³⁶².

Moschos z Kolofónu

Olympijské hry v roce 200 př. n. l. byly z hlediska chlapeckých disciplín výjimečně minimálně ve dvou ohledech. Zprvde zde prožila premiéru poslední zbývající atletická soutěž – pankration chlapců, ve které vyhrál Faidimos z troádské Alexandrie³⁶³. Zadruhé se zde předvedl dost možná nejlepší mladý boxer starořeckých her Moschos z Kolofónu. Tomu se podařilo vyhrát nejen na výše zmíněných olympijských hrách, ale i na hrách pýthijských, isthmických a nemejských. Stal se tak periodoníkem, což se nemělo podařit žádnému jinému mladému boxerovi³⁶⁴.

Epithersés z Erythrai

Boxer Epithersés z Erythrai se nejprve stal ve svém sportu šampionem mezi „bezvousými“ na panathénajských hrách³⁶⁵ a nedlouho poté se prosadil i mezi dospělými. Stal se třetím známým borcem, který dokázal v boxu vyhrát na dvou olympijských hrách (v letech

---

³⁶⁰ Pausaniás 7,23,5

³⁶¹ Pausaniás 5,21,11

³⁶² Tacitus, Rozprava o řečnících 10; Quintilianus, Institutio Oratoria 2,8,14

³⁶³ Pausaniás 5,8,11

³⁶⁴ Eusebios, Chronicon 2,193

³⁶⁵ Inscriptiones Graecae II² 2313

184 a 180 př. n. l.)³⁶⁶ a k tomu si připsal i dvě vítězství na pýthijských, isthmických i nemejských hrách. Byl tak možná i dvojnásobným periodoníkem³⁶⁷.

Démokrates z Magnésie nad Maiandrem

Stejného počtu olympijských triumfů v boxu jako Euthymos z Lokrů (tedy tří) dosáhl jediný známý borec, a to až o půl tisíciletí později. Byl to Démokrates z Magnésie nad Maiandrem, o němž toho kromě výčtu sportovních úspěchů prostřednictvím epigrafického nálezu (který se nám navíc nezachoval vcelku) nic jiného nevíme. Zvítězil na olympijských hrách v letech 25, 29 a 33. Dále uspěl jednou na pýthijských, dvakrát na isthmických i nemejských hrách, dvakrát na hrách v Malé Asii, třikrát v Sýrii, třikrát v Kappadokii a na jedněch hrách v Lýkii měl dokonce vyhrát turnaj v zápase, boxu i pankratiu³⁶⁸! Patřil tedy zjevně mezi nesmírně všestranné sportovce.

Melankomas z Kárie

Zajímavým způsobem měl získávat svá vítězství Melankomas z Kárie. Filozof Dión z Prúsy (známý též jako Dión Chrysostomos/Zlatoústý) viděl v tomto borci ideál zdatného atleta, který byl navíc neobyčejně krásný³⁶⁹. To zní poněkud zvláště, vezmeme-li v potaz, že Melankomas se věnoval boxu v římské době, kdy byl tento sport ještě tvrdší a krvavější než předtím. Mohl za to jeho zcela jedinečný styl boje. Dokázal se vyhýbat úderům svých soupeřů a sám rozdal jen velmi málo ran. Své soupeře tak nakonec unavil a ti museli uznat prohru.

Svou neuvěřitelnou výkonnost a výdrž si vypěstoval svým nesmírně tvrdým tréninkem, díky kterému také dokázal udržet bojový postoj s rukama před sebou dva dny bez přerušení. Melankomas uspěl na olympijských hrách v roce 49 a také na pýthijských hrách³⁷⁰. Podle Dióna však tento borec nakonec doplatil na svůj vyčerpávající trénink, protože v Neapoli v době konání místních her vážně onemocněl a nedlouho poté zemřel. Ještě na smrtelné posteli se měl zeptat svého přítele od dětství, pankratisty Athénodóra, za kolik dní se budou konat další atletické hry. Existuje ovšem i teorie, podle které byl Melankomas z Kárie pouhý výplod Diónovy fantazie³⁷¹.

---

³⁶⁶ Pausaniás 6,15,6

³⁶⁷ Inschriften von Olympia 186

³⁶⁸ Inscriptiones Magnesia 149 a–b; originální řecký text výčtu Démokratových úspěchů: <https://inscriptions.packhum.org/text/260674?bookid=509&location=1682>

³⁶⁹ Dión z Prúsy 28; 29

³⁷⁰ Golden (2003, str. 101) a řada dalších autorů tvrdí, že olympijský triumf ve skutečnosti vybojoval Melankomův stejnojmenný otec

³⁷¹ Stocking, Stephens (2021) str. 160

Tiberios Klaudios Patrobios z Antiochie

Z atletů římské doby, kteří se věnovali zápasu, byl na olympijských hrách nejúspěšnější trojnásobný šampion Tiberios Klaudios Patrobios z Antiochie. Ten zvítězil na olympiádách v letech 49, 53 a 57. Řecký nápis nalezený v Římě dále uvádí, že tento zápasník uspěl třikrát na pýthijských, dvakrát na nemejských a jednou na isthmických hrách, a dále že vyhrál i na hrách v Neapoli, Pergamu, Alexandrii, Antiochii, Římě, Laodíkeii, Sardech a dalších městech³⁷². Pravděpodobně to však nebude kompletní výčet jeho sportovních úspěchů, protože se nám nápis nezachoval vcelku.

Titos Klaudios Artemidóros z Trallu

Když se mladík Titos Klaudios Artemidóros z Trallu účastnil olympijských her v roce 65 v pankratiu chlapců, odjel s nepořízenou. Snad za to mohl jeho nízký věk a tím pádem nedostatečné zkušenosti. Chut' si ale dokázal spravit nedlouho poté, kdy se mu podařil kousek, po kterém vstoupil do dějin jako jeden z nejlepších pankratistů. Zúčastnil se významných ionských atletických her ve Smyrně, kde nejdříve vyhrál ve své věkové kategorii mezi chlapci. Trenér, který na něm viděl, že má stále sil na rozdávání, jej přemluvil, ať zápasí i ve vyšší kategorii „bezvousých“, a ani tam nenašel přemožitele. A když jej nakonec vyprovokoval jeden z dospělých pankratistů, rozhodl se zkusit štěstí i v nejvyšší věkové kategorii mužů, a i zde všechny své soupeře porazil. Po tomto neuvěřitelném úspěchu se na olympijské hry čtyři roky po své premiéře vrátil, a tentokrát v pankratiu mezi muži nenašel žádného konkurenta³⁷³.

Titos Flavios Artemidóros z Adany

Titos Flavios Artemidóros z Adany v Kilíkii byl nesmírně talentovaným pankratistou, jehož siláckých schopností si všiml i slavný římský básník a tvůrce epigramů Marcus Valerius Martialis³⁷⁴. Ještě v kategorii „bezvousých“ vyhrál na isthmických hrách a následně mezi dospělými vyhrál dvakrát na hrách olympijských (v letech 85 a 89), pýthijských a nemejských. Kromě toho vyhrál i v celé řadě regionálních soutěží (a to i v zápase)³⁷⁵ a především se stal prvním šampionem v pankratiu na kapitolských hrách v Římě. Ty se sice konaly už dříve, měly

---

³⁷² Inscriptiones Graecae Urbis Romae I 249

³⁷³ Pausaniás 6,14,2–3

³⁷⁴ Martialis, Epigram 6,77,3

³⁷⁵ Inscriptiones Graecae XIV,746

ovšem docela jiný program. Roku 86 je obnovil císař Domitianus a od té doby měly podobný průběh a program jako olympijské hry³⁷⁶.

Titos Flavios Archibios z Alexandrie

Alexandrijský pankratista Titos Flavios Archibios byl nesmírně nadaným borcem už od svého dětství. Epigrafický nález z Neapole³⁷⁷ nám uvádí, že mezi chlapci uspěl v této disciplíně na nemejských hrách, a mezi „bezvousými“ vyhrál na pýthijských a kapitolských hrách. Dvakrát pak uspěl mezi muži na hrách olympijských (v letech 101 a 105) i na pýthijských, a třikrát vyšel jako vítěz na nemejských a kapitolských hrách. K tomu si připsal i celou řadu vítězství na hrách v Neapoli, Smyrně, Alexandrii, Argu a dalších městech (a to nejen v pankratiu, ale i v zápase a boxu). Ve všech třech disciplínách měl dokonce uspět na jedněch balbilleiích (hrách, které se konaly v Efesu). Po ukončení své sportovní kariéry měl takovou prestiž, že se stal jedním z nejvýznamnějších *xystarchů* (velekněží a správců římského Héraklova cechu bojových sportovců).

Markos Tyllios z Apameie

Fenomenálním atletem své doby, který se ovšem dožil velmi nízkého věku, byl boxer Markos Tyllios z Apameie. Stal se mimo jiné dvojnásobným olympijským šampionem z let 141 a 145 a známe jej díky zachovanému epigrafickému památníku, který nechal postavit jeho bratr Markos Tyllios Eutychés a bratranec Kleitoris. Tento nápis uvádí i výpis jeho vyhraných turnajů. Kromě dvou olympijských vítězství uspěl mimo jiné na isthmických a nemejských hrách, na panathénajích, sebastiích (hrách pořádaných na počest císaře Augusta v Neapoli), kapitolských hrách v Římě a na hrách v Efesu a Smyrně. Dohromady získal třicet pět vítězných věnců. Bohužel v Tylliově době boxeři v římské říši běžně používali rukavice *caesta*, které z tohoto sportu dělaly život ohrožující aktivitu. To se také velmi pravděpodobně podepsalo na jeho brzkém skonu. Markos Tyllios zemřel v pouhých dvaatřiceti letech a třech měsících³⁷⁸.

Markos Aurélios Hermagoras (starší a mladší) z Magnésie u Sipyly

Z nevelké obce Magnésie ležící nedaleko vrcholu Sipylos (dnešní Manisa v Turecku) pocházeli dva olympijští šampioni v bojových sportech, kteří vzešli z jedné rodiny. Markos Aurélios Hermagoras starší vyhrál roku 137 v zápase, o něm se toho však prakticky nic jiného

---

³⁷⁶ Suetonius, Domitianův životopis 4,4

³⁷⁷ Inscriptiones Graecae XIV,747; anglický překlad – Miller (2004) str. 168–9

³⁷⁸ Inscriptiones Graecae II,3163

neví. Zato jeho syna, kterému byl věnován oslavný nápis³⁷⁹, známe podstatně lépe. Na olympijských hrách získal vítězství v té samé disciplíně čtyřicet let po svém otci. K tomu si připsal více jak 150 vítězství na dalších celořeckých i regionálních hrách, což mu pochopitelně vysloužilo řadu čestných titulů. Jeho olympijský triumf byl navíc výjimečný díky tomu, že ve finále se svým soupeřem remizoval (stejně jako dříve zmíněný pankratista Tiberios Klaudios Rufos ze Smyrny). Vítězem se však stal on, protože neměl volný los a musel si tak poctivě projít celým turnajem. Získal tak titul *hieronika*. Výše zmíněný nápis také dodává, že do Hermagorových dob vybojovalo olympijské vítězství remízou celkem 19 atletů³⁸⁰.

Markos Aurélios Démétrios a Markos Aurélios Asklépiadés z Alexandrie

Úspěchy obou těchto borců popisuje epigrafický nápis zhotovený na Asklépiadovu počest, který byl objeven na Sicílii³⁸¹. Markos Aurélios Démétrios z Alexandrie byl skvělý zápasník a především pankratista, který vyhrál na olympijských hrách v roce 153 a v tom samém olympijském cyklu se stal i periodoníkem. Jeho sportovní úspěchy mu po konci kariéry vynesly mimo jiné titul velekněze *xystarcha*, jednoho ze správců římského Héraklova cechu bojových sportovců. Syn Markos Aurélios Asklépiadés (přezdívaný Hermodóros) pak svého otce napodobil, když také vyhrál na olympiádě (roku 181) a také se stal periodoníkem. Asklépiadés získal vítězství na řadě her v Itálii, Řecku, Malé Asii i v Egyptě, a měl být svými schopnostmi v pankratiu natolik proslulý, že se soupeři často před bojem s ním vzdali. Navíc své soupeře porážel, aniž by utřil vážná zranění. Ve velmi raném věku pětadvaceti let sice ukončil kariéru, po několika letech se ale vrátil a vyhrál ještě v roce 196 na místních hrách v rodné Alexandrii. Po definitivním konci své kariéry se stal čestným občanem řady významných měst a byl členem městských rad v Neapoli, Élidě a Athénách.

Markos Aurélios Démostratos Damas ze Sard

Posledním známým dvojnásobným olympijským šampionem v pankratiu byl Markos Aurélios Démostratos Damas ze Sard. Vyhrál na olympijských hrách v letech 173 a 177, dále uspěl mimo jiné třikrát na hrách pýthijských (na těchto hrách získal i dvě prvenství v boxu), pětkrát na isthmických, dvakrát na nemejských a dvakrát na kapitolských hrách v Římě. Dohromady měl nasbírat minimálně 108 vítězných věnců³⁸². Úspěšná sportovní kariéra zajistila

---

³⁷⁹ Inscriptiones Graecae XIV,739

³⁸⁰ Golden (2003) str. 23

³⁸¹ Inscriptiones Graecae Urbis Romae I 240 (popř. Inscriptiones Graecae XIV,1102); anglický překlad – Miller (2004) str. 171–2

³⁸² Epigrafický nápis ze Sard (Sardis 7,1,79, originální řecký text (epigraphy.packhum.org/text/263193) uvádí počet vítězství na konkrétních turnajích

Damovi čestná občanství více jak desíti významných měst (mezi nimi byly např. Alexandrie, Antiochie, Athény, Efesos, Pergamon, Nikomédie, Milétos nebo Sparta³⁸³). V neposlední řadě jej římscí císaři Septimius Severus i jeho následovník Caracalla jmenovali doživotním *xystarchem*, tedy jedním ze správců římského Héraklova cechu atletů (podobně jako již dříve zmíněného Archibia z Alexandrie).

Klaudios Apollónios a Klaudios Rufos ze Smyrny

Roku 189 vyhrál na olympijských hrách v neznámo jakém bojovém sportu Klaudios Apollónios ze Smyrny, který během následujících čtyř let v té samé disciplíně uspěl i na ostatních panhelénských hrách a stal se tak *periodoníkem*. Své skvělé bojové schopnosti navíc dokázal předat synovi Klaudiovi Rufovi, který ve sportovních úspěších svého otce překonal. Triumfoval na dvou olympijských hrách v letech 229 a 233 a stal se zároveň dvojnásobným *periodoníkem*. Bohužel ani v jeho případě nevíme, zvítězil-li v zápase, boxu nebo pankratiu. Jeho skvělá sportovní kariéra mu nicméně zajistila pozici *xystarcha* v Héraklově cechu³⁸⁴. Oba zmínění borci byli vzdálenými potomky pankratisty Tiberia Klaudia Rufa ze Smyrny, který byl již zmíněn jako „posvátný vítěz“ (*hieronikes*) v pankratiu na olympijských hrách někdy na konci 1. století³⁸⁵.

Aurelius Helix z Fénicie

Osmým atletem, který se málem stal *paradoxoníkem*, byl fénický zápasník a pankratista Aurelius Helix. Na hrách v roce 213 se mu podařilo vyhrát v zápase a na hrách následujících nastoupil do turnaje v zápase i v pankratiu. Ve druhé jmenované disciplíně nenašel soupeře, ovšem o obhajobu vítězství v zápase ho hellanodikové ze strachu, že by se našel „osmý muž po Héraklovi“, připravili tím způsobem, že žádný turnaj nakonec nevyhlásili. Olympijským *paradoxoníkem* se tak nestal. V obou zmíněných disciplínách však jako jediný známý atlet v historii vyhrál na jedněch kapitolských hrách v Římě³⁸⁶.

Filúmenos z Filadelfie

Jedním z posledních známých olympijských vítězů byl Filúmenos z Filadelfie v Malé Asii. Uspěl na neznámých olympijských hrách v polovině 4. století v jednom z bojových sportů. Mnich Panodoros z Alexandrie uvádí o tomto borci zajímavou anekdotu, která pojednává o jeho

---

³⁸³ Inscriptiones Graecae Urbis Romae I 243 (popř. Inscriptiones Graecae XIV,1105)

³⁸⁴ Inscriptiones Graecae Urbis Romae I 244 (popř. Inscriptiones Graecae XIV,1107)

³⁸⁵ Golden (2003) str. 40

³⁸⁶ Cassius Dio 80,10,2

síle. Praštil svou pevnou pěstí do bronzové sochy natolik silně, že v ní vytvořil důlek. Do něj byl vepsán stručný epigram, který uvádí, že i bronz je mnohem slabší než Filúmenova ruka³⁸⁷.

Varazdat z Arménie

Až do devadesátých let minulého století byl arménský boxer Varazdat posledním známým starověkým olympijským vítězem nejen ve svém sportu, ale i všeobecně. Pocházel z aristokratického rodu Arsakovců, který dříve vládl od poloviny 3. století př. n. l. až do 3. století v parthské říši. Poté, co byl roku 374 úkladně zavražděn arménský král (a zároveň boxerův bratranec) Pap, Varazdat se stal prostřednictvím svého spojence, římského císaře Flavia Valense, jeho nástupcem. Vládl však pouhé čtyři roky, poté byl svržen a snad zemřel ve vyhnanství či zajetí (v neznámo jakém roce).

Ještě před svou vládou však Varazdat zvítězil na olympijských hrách pravděpodobně v roce 369 v boxu. Je docela dobře možné, že právě díky tomuto úspěchu (a s tím související popularitě) si jej císař Valens vybral za politického spojence. Je sice pravda, že kronikář Mojžíš z Chorény datuje Varazdatovo vítězství až na olympijské hry v roce 385³⁸⁸, toto tvrzení však většina badatelů nebere příliš vážně, protože v té době už byl král dávno v exilu.

Markos Aurélios Eukarpidés a Markos Aurélios Zópyros z Athén

Roku 1997 připravili Varazdata o prvenství v pořadí posledních známých olympijských vítězů starověku dva bratři Markos Aurélios Eukarpidés a Markos Aurélios Zópyros, kteří byli syny boxera jménem Zópyros a pocházeli z Athén. Právě v tomto roce byl totiž publikován epigrafický nálezný (z velké části poškozený nápis vrytý do bronzové desky, která byla objevena v Olympii o tři roky dříve), který mimo jiné popisuje vítězství obou zmíněných borců³⁸⁹.

Eukarpidés zvítězil na olympijských hrách v roce 381 v pankratiu chlapců, Zópyros uspěl v boxu o čtyři roky později. U něj si však nejsme stoprocentně jisti, v jaké věkové kategorii vyhrál, protože zmíněný nápis je právě v místě zmiňujícím tuto informaci poškozený a zachovalo se pouze koncové *-ón* (což by mohlo znamenat, že Zópyros vyhrál v boxu *andrón*, „mužů“, ale i *paidón*, „chlapců“). Ať tak nebo onak, tyto dva bratři jsou dodnes posledními známými starověkými olympijskými šampiony. Po Zópyrově triumfu se velkolepý sportovní svátek konal ještě dvakrát, než jej císař Theodosius I. svým ediktem roku 394 nadobro zakázal.

---

³⁸⁷ Stocking, Stephens (2021) str. 304

³⁸⁸ Mojžíš z Chorény, Dějiny Arménie 3,40

³⁸⁹ Nikephoros: Zeitschrift für Sport und Kultur im Altertum 10 (1997), str. 217–233 (článek od Joachima Eberta „Zur neuen Bronzeplatte mit Siegerinschriften aus Olympia (Inv. 1148)“)

Seznam použitých odborných pojmů:

ageneioi – „bezvouší“; věková kategorie mezi *andres* a *paides*, na olympijských hrách se nikdy neobjevila

akoniti – „bez zaprášení“; vítězství získané bez boje (bez nástupu soupeře)

aleiptés – jeden z trenérů atletů, který je natíral olejem, později je i masíroval a ošetřoval

amfotis – čapka zakrývající uši, kterou využívali boxeři během tréninku

anabastasai eis hypsos – zápasnický chvat, během kterého zápasník zvedl soupeře, otočil jej ve vzduchu a shodil jej na zem hlavou napřed (jako piledriver, chvat z profesionálního wrestlingu)

anankofagia – „přejídání“; fenomén naprosto typický pro těžké atlety

anapalé – bojový tanec do rytmu hudby, během kterého byly simulovány zápasnické pohyby

andres – „muži“; věková kategorie

anefedros – „neodpočívající“; atlet, který během turnaje neměl volný los

anchein – škrčení

anchein meta klimakismos – škrčení s nohama obtočenýma okolo soupeřova pasu

ankyrizein – zápasnický chvat, zaháknutí nohy soupeře vlastní nohou

anopankration – vzpřímený styl pankratia, během kterého se bojovalo pouze v postoji

antický pětiboj/pentathlon – nejvšestrannější atletická disciplína antických olympijských her, tvořil ji běh na délku jednoho stadia, skok do dálky, hod diskem, hod oštěpem a zápas

barea agónismata – těžkoatletické disciplíny (zápas, box, pankration)

caesta – kožené boxerské rukavice doplněné o železné destičky, typické pro římský box

diaulos – běh na délku dvou stadií (na olympijských hrách zhruba 385 metrů), jedna ze sprinterských disciplín

dolichos – dálkový běh (na olympijských hrách o délce 6 až 24 stadií), vytrvalostní disciplína

efedros – „odpočívající“; atlet, který během turnaje měl volný los

epiníkie – básně oslavující vítěze sportovních klání (např. od Símonida nebo Pindara)

gastrizein/laktisma eis gasteran – kop do břicha

gonatizein – kop kolenem

gymnasion – starořecká instituce tělesné výchovy zahrnující lehkou i těžkou atletiku

gymnastés – jeden z trenérů, fungoval především jako teoretik

halteres – skokanské činky, které využívali atleti i během tréninku

hamma – zápasnický klinč, jedno ze základních držení

harpaston – míčová hra připomínající dnešní rugby

hellanodikové – hlavní rozhodčí olympijských her s rozsáhlými pravomocemi

hieronikes – „posvátný vítěz“; poměrně vzácně udělovaný titul pro atleta, který vybojoval vítězství po remíze ve finále

himantes – pěstní řemeny, nejzákladnější ochrana boxerovy paže

hyposkelizein – zápasnické podkopnutí

hyptiasmos – úmyslný pád na záda, ze kterého se v pankratiu mohl založit útok

cheironomia – v boxu „stínování“; nácvik úderů s neexistujícím soupeřem

isthmické hry – jedny z panhelénských her, konaly se v Isthmii (nedaleko Korinthu) jednou za dva roky na přelomu dubna a května

kapitolské hry – hry, které se pravidelně konaly v Římě od 4. století př. n. l., od roku 86 měly program podobný olympijským hrám

katopalé/kylisis – „valivý zápas“; jeden z druhů starověkého zápasu, ve kterém se bojovalo v postoji i na zemi

katopankration – přízemní styl pankratia, během kterého se zápasilo i na zemi

konis – jemný písek, kterým se atleti pokryli před zápasem pro zjednodušení úchopu

korykos – kožený boxovací pytel obvykle vyplněný pískem nebo moukou

kynodesmé – „vodítko pro psa“; označení pro šňůrku omotanou okolo penisu, která měla během tréninku atletů zamezit nežádoucí erekci

laktisma eis gonaton – kop do kolene

mesolabe/meson echein/meson lambanein – uchopení soupeře okolo pasu

nemejské hry – jedny z panhelénských her, konaly se v Nemei jednou za dva roky začátkem léta

olympijské hry – nejvýznamnější z panhelénských her, konaly se v Olympii jednou za čtyři roky na přelomu července a srpna

orthopalé/stadaipalé – „vzpřímený zápas“; jeden z druhů starověkého zápasu, ve kterém se bojovalo pouze v postoji

oxeis himantes – ostré řemeny, typ boxerských rukavic, který se začal používat od konce 4. století př. n. l.

paides – „chlapci“; věková kategorie

paidotribés – jeden z trenérů, fungoval především jako praktik

palaistra – označení zápasnické školy

palé – zápas, jeden ze starořeckých bojových sportů

panhelénské hry – „všeřecké hry“; skupina čtyř nejvýznamnějších sportovních svátků (hry olympijské, pýthijské, isthmické a nemejské)

pankration – jeden ze starořeckých bojových sportů připomínající současné MMA

paradoxonikés – „nečekaný vítěz“; atlet, kterému se podařilo zvítězit ve dvou bojových sportech na jedněch olympijských hrách

parathesis – jeden ze základních zápasnických postojů (bokem proti boku)

periodonikés – „vítěz cyklu“; atlet, kterému se podařilo zvítězit na všech čtyřech panhelénských hrách ve čtyřletém rozmezí mezi olympijskými hrami

plethron – starořecká délková jednotka (zhruba 30 metrů)

pugilatus – římský box

pygmé/pyx/pygmachia – box, jeden ze starořeckých bojových sportů

pýthijské hry – jedny z panhelénských her, konaly se v Delfách jednou za čtyři roky na konci léta

rhabdúchové – „nosiči hole“; vykonavatelé fyzických trestů u atletů, kteří porušili pravidla

sfairai/episfairai – boxerské rukavice vycpané vlnou, používané během tréninku

skamma – velmi mělká jáma zkypaná pískem, ve které se zápasilo

stadiodromos – běh na délku jednoho stadia (na olympijských hrách zhruba 192,25 metrů), jedna ze sprinterských disciplín

synodos – cech profesionálních sportovců

syntasis – jeden ze základních zápasnických postojů (čelem proti čelu)

talent – jednotka hmotnosti, jejíž hodnota se pohybovala zhruba mezi 20 a 30 kilogramy (záleželo na místě a době)

tetráda – čtyřdenní tréninkový cyklus, využívaný minimálně od římské doby

xystarchos – nejvyšší kněz cechu profesionálních sportovců

Seznam bojových sportovců zmíněných v této práci:

Agathos Daimon z Alexandrie (box)	73
Agésidámos z Lokrů (box).....	27, 91
Akúsiláos z Rhodu (box).....	50, 93–95
Alkainetos z Leprea (box)	30, 50, 95
Alkimedón z Aigíny (zápas)	27, 68
Amésinas z Barky (zápas).....	62
Anauchidas z Élidy (zápas).....	30
Androstheneš z Mainalu (pankration)	57
Anténor z Milétu (pankration).....	101
Antiochos z Leprea (pankration).....	97
Antipatros z Milétu (box).....	74
Apollónios Rhantes z Alexandrie (box)	75
Aristeos ze Stratoníkeie (zápas, pankration)	104
Aristodémós z Élidy (zápas)	40
Aristomenes z Aigíny (zápas)	72
Aristomenes z Rhodu (zápas, pankration).....	103
Arrhachión z Fígaleie (pankration)	57, 68, 72, 85
Astyanax z Milétu (pankration).....	57, 101
Aurelius Helix z Fénicie (zápas, pankration)	109
Dámagétos z Rhodu (pankration).....	57, 93–95
Damoxenos ze Syrákús (box).....	73
Démokrates z Magnésie nad Maiandrem (box)	50, 105
Diagorás z Rhodu (box)	27, 48, 50, 57, 93–95
Didas z Arsinoé (box)	75
Diognétos z Kréty (box).....	73
Dioxippos z Athén (pankration).....	57, 98–99
Dórieus z Rhodu (pankration).....	57, 76, 93–95
Dromeus z Mantineie (pankration)	92
Efarmostos z Opúntu (zápas)	27, 40
Epithersés z Erythrai (box).....	50, 104–105
Eualkidas z Élidy (box).....	26, 76, 89
Euanoridas z Élidy (zápas)	31

Eudaimón z Egypta (box).....	72
Euklés z Rhodu (box).....	50, 93–95
Eupólos z Thessálie (box)	74
Eurybatos ze Sparty (zápas)	38, 82
Eurydamas z Kyrény (box)	48
Eurymenés ze Samu (box/pankration)	69
Eutelidas ze Sparty (zápas)	24, 84
Euthymenés z Mainalu (zápas).....	30
Euthymos z Lokrů (box)	50, 90–91 , 92, 105
Faidimos z Alexandrie (pankration).....	53, 104
Ferias z Aigíny (zápas).....	23
Filón z Korkýry (box)	50, 88–89
Filótas ze Sybaridy (box)	46
Filúmenos z Filadelfie (zápas/box/pankration)	109–110
Formión z Halikarnassu (box).....	74
Frynón z Athén (pankration).....	76, 83
Gerenos z Naukratidy (zápas)	70, 72
Glaukos z Karystu (box)	26, 50, 68, 88–89
Glykón z Pergamu (pankration)	66
Hagias z Farsalu (pankration)	90
Hellaníkos z Leprea (box).....	95
Hérakleides z Alexandrie (box).....	75
Héras z Laodíkeie (pankration).....	66
Hermas z Antiochie (pankration)	57
Hetoimoklés ze Sparty (zápas).....	24, 42, 44, 83–84 , 98
Hippomachos z Élidy (box).....	49
Hipposthenés ze Sparty (zápas).....	24, 30, 38, 42, 44, 83–84 , 86, 98
Chairón z Pellény (zápas).....	42, 98
Cheilón z Pater (zápas).....	43, 76, 99–100
Ikkos z Epidauru (box).....	72
Kallias z Athén (pankration)	60
Kapros z Élidy (zápas, pankration)	102, 103
Keras z Argu (zápas).....	96
Kleitomachos z Théb (box, pankration).....	51, 57, 60, 71, 101–102 , 103

Kleomédes z Astypalaie (box)	25, 72
Kleitostratos z Rhodu (zápas)	39
Kleoxenos z Alexandrie (box).....	49
Kratinos z Aigeiry (zápas).....	68
Kreugas z Epidamnu (box).....	73
Leokreón z Keu (box)	46
Leontiskos z Messény (zápas).....	39, 43
Leontiskos (pankration).....	101
Lygdamis ze Syrákús (pankration).....	53, 82–83
Mandrogenés z Magnésie nad Maiandrem (pankration).....	68
Marión z Alexandrie (zápas, pankration).....	104
Markos Aurélios Asklépiadés z Alexandrie (pankration)	108
Markos Aurélios Asklépiadés z Alexandrie (zápas)	43
Markos Aurélios Démétrios z Alexandrie (pankration).....	108
Markos Aurélios Démostratos Damas ze Sard (pankration).....	57, 79, 108–109
Markos Aurélios Eukarpidés z Athén (pankration)	110
Markos Aurélios Hermagoras ml. z Magnésie u Sipylu (zápas).....	107–108
Markos Aurélios Hermagoras st. z Magnésie u Sipylu (zápas)	107–108
Markos Aurélios Zópyros z Athén (box)	110
Markos Tyllios z Apameie (box)	50, 107
Melankomas z Kárie (box).....	49, 51, 76, 105
Milón z Krotónu (zápas)	26, 30, 33, 42, 44, 69, 76, 85–88 , 89, 91, 96, 98
Moschos z Kolofónu (box).....	51, 104
Mys z Tarasu (box)	49
Níkanor z Efesu (pankration)	61
Níkasylos z Rhodu (zápas).....	23, 72
Níkofón z Milétu (box)	66
Nikón z Boiótie (pankration).....	57
Níkostratos z Aigú (zápas, pankration)	104
Onomastos ze Smyrny (box).....	46, 82
Paionios z Élidy (zápas)	103
Peissirhodos z Rhodu (box).....	50, 93–95
Polyktor z Élidy (box).....	75
Poplios Kornélios Aristón z Efesu (pankration)	61

Promachos z Pellény (pankration).....	68, 96–97 , 98
Prótofanés z Magnésie nad Maiandrem (zápas, pankration).....	103
Púlydamás ze Skotússy (pankration).....	25, 57, 95–96 , 97
Pythagoras ze Samu (box).....	50, 84
Pýtheás z Aigíny (pankration).....	27, 68
Sarapammón z Arsinoé (box).....	75
Satyros z Élidy (box).....	50, 100
Sósandros ze Smyrny (zápas).....	75
Sóstratos ze Sikyónu (pankration).....	57, 97–98
Stratón z Alexandrie (zápas, pankration)	103–104
Télemachos z Farsalu (zápas)	72, 90
Theagenés z Thasu (box, pankration)	25, 50, 57, 64, 90, 91–93 , 96, 101, 103
Theantos z Leprea (box).....	95
Theognétos z Aigíny (zápas).....	26
Theopompos z Héráii (zápas).....	43
Tiberios Klaudios Patrobios z Alexandrie (zápas)	43, 106
Tiberios Klaudios Rufos ze Smyrny (pankration).....	54, 108, 109
Tímanthes z Kleón (pankration).....	65
Tímasitheos z Delf (pankration).....	57, 89–90
Tímasitheos z Krotónu (zápas).....	42, 86
Tísandros z Naxu (box)	50, 52, 85
Titos Flavios Archibios z Alexandrie (pankration).....	57, 79, 107
Titos Flavios Artemidóros z Adany (pankration)	57, 106–107
Titos Klaudios Artemidóros z Trallu (pankration).....	57, 106
Varazdat z Arménie (box)	51, 110

Seznam použité antické (primární) literatury:

Anthologia Graeca – vybrané epigramy

Anthologia Palatina – vybrané epigramy

Apollónios z Rhodu – Argonautika

Aristotelés – Politika (přeložil Antonín Kříž, 1939, nakladatelství Rezek)

Artemidóros z Trallu – Snář

Athénaios z Naukratidy – Deipnosofistai

Aulus Gellius – Attické noci

Cassius Dio – Římské dějiny

Diodóros Sicilský – Bibliotheca Historia

Diogenés Laertský – Životy, názory a výroky proslulých filozofů (přeložil Antonín Kovář, 1995, nakladatelství Nová tiskárna, Pelhřimov)

Dión z Prúsy – vybrané řeči

Epiktétos – Rozpravy (přeložil Rudolf Kuthan, 1971, nakladatelství Svoboda, edice Antická Knihovna)

Eusebios – Chronicon

Filostratos – Eikones

Filostratos – Gymnastikos

Filostratos – Heroikos

Filostratos – Životopis Apollónia z Tyany

Fótios – Myriobiblon

Hérodotos – Dějiny

Homér – Ilias (přeložil Otmar Vaňorný, 1934, Laichterova sbírka krásného písemnictví)

Homér – Odysseia (přeložil Otmar Vaňorný, 2007, nakladatelství Rezek)

Klaudios Ailiános – Varia Historia

Lúkiános – Anacharsis

Lúkiános – Hermotimos

Lúkiános – Pro Imaginibus

Lúkiános – Rozhovory bohů

Marcus Tullius Cicero – Cato starší o stáří (in: Tuskulské hovory, přeložil Václav Bahník, 1976, nakladatelství Svoboda, edice Antická Knihovna)

Marcus Tullius Cicero – Tuskulské hovory

Pausaniás – Cesta po Řecku (český překlad: Cesta po Řecku I, 1973, přeložila Helena Businská, nakladatelství Svoboda, edice Antická knihovna; Cesta po Řecku II, 1974, přeložila Helena Businská, nakladatelství Svoboda, edice Antická knihovna)

Platón – Ústava (in: Platónovy spisy IV., přeložil František Novotný, 2003, nakladatelství OIKOYMENH)

Platón – Zákony

Plútarchos – Moralia

Plútarchos – Paralelní životopisy (český překlad: Životopisy slavných Řeků a Římanů I, 1967, přeložil kolektiv autorů, nakladatelství Odeon; Životopisy slavných Řeků a Římanů II, 1967, přeložil kolektiv autorů, nakladatelství Odeon)

Polybios – Dějiny

Pseudo–Apollodóros – Bibliotheca

Seneca mladší – Hercules furens

Suetonius – Životopisy dvanácti císařů

Tacitus – Rozprava o řečnících

Theokritos – Idyly

Thúkýdidés – Dějiny peloponéské války

Xenofón – Lakedaimonské zřízení

Xenofón – Řecké dějiny

Seznam použité odborné (sekundární) literatury:

- ARVANITIS, Jim. *Pankration: The Unchained Combat Sport of Ancient Greece*. CreateSpace Independent Publishing Platform 2015 (revised 2019)
- EARLY, Gerald. *The Cambridge Companion to Boxing*. Cambridge University Press, 2019
- FINLEY M. I.; PLEKET H. W. *The Olympic Games – The First Thousand Years*. Dover Publications, 2005
- FÖRSTER, Hugo. *Die Sieger in den olympischen Spielen bis zum Ende des 4. Jahrh. v. Chr. (II. Teile)*. Ostern, 1891
- GEORGIADIS, Konstantin. *Challenges an Olympic Athlete faces as a Role Model*. International Olympic Academy, 2019
- GOLDEN, Mark. *Sport in the ancient world from A to Z*. London: Taylor & Francis, 2003
- HARRIS, Harold. *Sport in Greece and Rome*. Cornell University Press, 1972
- HORNBLOWER, Simon. *Thucydides and Pindar: Historical Narrative and the World of Epinikian Poetry*. Oxford University Press, 2005
- CHRISTENSEN, Paul; KYLE, Donald G. *Sport and spectacle in Greek and Roman Antiquity*. John Wiley and Sons 2014
- MILLER, Stephen G. *Arete – Greek Sports from Ancient Sources*. University of California Press, 2004
- POTTER, David. *The Victor's Crown_ A History of Ancient Sport from Homer to Byzantium*. Oxford University Press, 2011
- SÁBL, Václav. *Hrdinové antických olympiád*. Praha: Olympia 1968
- STOCKING C. H.; STEPHENS S. A. *Ancient Greek Athletics – Primary Sources in Translations*. Oxford University Press, 2021
- SWEET, Waldo E. *Sport and Recreation in Ancient Greece: A Sourcebook with Translations*. Oxford University Press, 1987
- WATERFIELD, Robin. *Olympia: The Story of the Ancient Olympic Games*. Head of Zeus, 2018
- ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Vzkříšení Olympie*. Praha: Olympia 1980

Seznam použitých ilustrací a jejich zdroje:

Ilustrace 1 – Zamarovský (1980) str. 94

Ilustrace 2 – bloodyelbow.com/2019/10/9/20903209/from-grappling-art-to-pharaonic-propaganda-the-history-of-wrestling-in-ancient-egypt

Ilustrace 3 – ejmas.com/jcs/2010jcs/jcsart_murray_1007.html

Ilustrace 4 – Zamarovský (1980) str. 100

Ilustrace 5 – Arvanitis (2015) str. 18

Ilustrace 6 – Arvanitis (2015) str. 72

Ilustrace 7 – Arvanitis (2015) str. 115

Ilustrace 8 – jirik.tk.sweb.cz/bobove/galerie/apollon.htm

Ilustrace 9 – cs.wikipedia.org/wiki/Homér

Ilustrace 10 – Zamarovský (1980) str. 28

Ilustrace 11 – cs.wikipedia.org/wiki/Eurípidés

Ilustrace 12 – cs.wikipedia.org/wiki/Platón

Ilustrace 13 – cs.wikipedia.org/wiki/Aristotelés

Ilustrace 14 – olympiathebirthofthegames.com/2021/02/01/wrestling/

Ilustrace 15 – Arvanitis (2015) str. 28

Ilustrace 16 – Zamarovský (1980) str. 160

Ilustrace 17 – cs.fresh-beautiful-style.com/publication/2191/

Ilustrace 18 – Zamarovský (1980) str. 129

Ilustrace 19 – Zamarovský (1980) str. 166

Ilustrace 20 – pinterest.com/pin/440578776046908609/

Ilustrace 21 – Arvanitis (2015) str. 53

Ilustrace 22 – Arvanitis (2015) str. 64

Ilustrace 23 – Arvanitis (2015) str. 93

Ilustrace 24 – <https://www.facebook.com/PankOriginalMMABook/photos/884855351898991>

Ilustrace 25 – Zamarovský (1980) str. 173

Ilustrace 26 – Arvanitis (2015) str. 60

Ilustrace 27 – cs.wikipedia.org/wiki/Milón_z_Krotónu

Ilustrace 28 – Arvanitis (2015) str. 71

Ilustrace 29 – en.wikipedia.org/wiki/Choiseul-Gouffier_Apollo

Ilustrace 30 – el.wikipedia.org/wiki/A.O._Θεαγένης_Θάσου

Ilustrace 31 – en.wikipedia.org/wiki/Diagoras_of_Rhodes

Ilustrace 32 – Miller (Ancient Greek Athletics, 2004) str. 161

Ilustrace 33 – Zamarovský (1980) str. 98

